

BEGROTING 2023

INCLUSIEF MEERJARIGE DOORKIJK

Datum: 21 december 2022
Versie: na vaststelling AB, incl.
aangenomen amendement

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	2
Begroting in één oogopslag.....	4
Kerngegevens	5
1. Algemene inleiding.....	6
1.1 Maatschappelijke context	6
1.2 Monitoring	6
2. Opgaven.....	7
2.1 Strategie en omgeving.....	7
2.2 Assetmanagement	17
2.3 Primaire waterkeringen	25
2.4 Boezem	33
2.5 Deelsystemen	39
2.6 Waterketen.....	49
2.7 Bedrijfsvoering.....	61
3. Financiën	70
3.1 Financieel-economische ontwikkelingen.....	70
3.2 Netto lasten	72
3.3 Jaarresultaat	77
3.4 Reserves en voorzieningen.....	78
3.5 Kostentoerekening	81
3.6 Financiering	82
3.7 Risicoparagraaf	85
3.8 Weerstandsvermogen.....	92
3.9 Verbonden partijen	93
Bijlagen	97
Bijlage 1: begroting naar kosten en opbrengsten.....	98
Bijlage 2: kostenverdeelstaat.....	99
Bijlage 3: tarieven 2023.....	102

Tijdens de behandeling van de begroting 2023 op 20 december 2022 in de vergadering van het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân is een amendement aangenomen. In dit amendement wordt de tarief mutatie zuiveringsbeheer aangepast naar -5% in plaats van de voorgestelde -1,9%. Het hierdoor ontstane tekort wordt gedekt uit een (eenmalige) onttrekking uit de egalisatiereserve zuiveringsbeheer.

In deze versie van begroting 2023 is deze aanpassing ten gevolge van het aangenomen amendement volledig verwerkt.

VOORWOORD

De laatste begroting van dit bestuur komt tot stand in een roerige periode. De inflatie is hoog en de energieprijzen stijgen. Het Rijk geeft de provincie en het waterschap forse opdrachten mee. Het gaat dan onder andere om het verbeteren van de waterkwaliteit en het terugdringen van de stikstofdepositie en de uitstoot van broeikasgassen. Dit leidt tot onzekerheid bij inwoners en ondernemers in ons gebied. Maar heeft ook veel invloed op ons werk en daarmee de begroting voor 2023. Het is in deze onzekere tijden bijna onmogelijk om een realistische en betrouwbare begroting op te leveren. Samen met de mienskip pakken we de uitdagingen die er liggen op. Zo werken we aan een gezonde toekomst voor Fryslân en het Groninger Westerkwartier.

Inspelen op veranderend klimaat

De onvoorspelbaarheid van ons klimaat neemt toe. We moeten rekening houden met lange periodes van droogte en plotselinge grote hoeveelheden neerslag. Dat vraagt veel van hoe we onze provincie inrichten. Water en bodem zijn niet langer volgend maar leidend.

We moeten daarbij een goede balans vinden tussen de verschillende belangen. Daarom werken we samen met verschillende partijen. Dat gebeurt onder meer bij het samenstellen van de Blauwe Omgevingsvisie, het realiseren van het veenweideprogramma en het vertalen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied naar de Friese situatie. Werken met de mienskip blijft een belangrijk uitgangspunt voor dit bestuur.

Schoon en voldoende water

Landbouw en natuur kunnen rekenen op een betrouwbaar (water)systeem van meren, sloten en kanalen. Een watersysteem dat zorgt voor schoon en voldoende water. Dat lukt alleen als onze 1100 kunstwerken zoals gemalen en vispassages, 5750 stuwen, 5150 inlaten, de 5900 km hoofdwaters en 118.000 km schouwwaters in goede conditie zijn. Dagelijks werken we daarom aan het onderhoud en de verbetering hiervan. In 2023 baggeren we zeven vaarten, verbeteren we 30 kilometer aan regionale waterkering en breiden we de boezem uit met 10 hectare.

Optimale waterzuivering

Het zuiveren van water is een taak die steeds belangrijker en ook ingewikkelder wordt. We zoeken voortdurend naar mogelijkheden om de waterzuivering te verbeteren. Aandachtspunten daarbij zijn het verwijderen van probleem- en voedingsstoffen uit afvalwater. Maar ook het terugwinnen van energie en grondstoffen. Hiervoor werken we aan de modernisering en optimalisering van onze 27 installaties voor rioolwaterzuivering.

Voor 2023 zijn uitbreidingen van de installaties in Franeker en Heerenveen gepland. Voor de verwerking van het slib, dat overblijft na zuivering, bouwen we verder aan de ontwateringsinstallatie in Heerenveen. We verwachten deze begin 2024 in gebruik te kunnen nemen.

Duin- en dijkversterking Schiermonnikoog

Op Schiermonnikoog werken we aan het versterken van de duinen en dijken die het eiland tegen de stijging van de zeespiegel beschermen. Onze aanpak moet passen bij de inwoners en andere belanghebbenden. We gaan hierover dan ook volop met hen in gesprek. Dat doen we ook voor de dijkverbetering Koehool Lauwersmeer. Er ligt nu een voorkeursoplossing voor het verbeteren van de dijk. De komende periode werken we de plannen hiervoor verder uit. Dat doen we samen met de omgeving. We kijken daarbij naar hoe we de dijk kunnen versterken en het gebied verrijken.

Duurzame organisatie

Fossielvrij in 2030. Dat is onze stip op de horizon die jaarlijks dichterbij komt. De vier windmolens die we samen met de gemeente Súdwest-Fryslân hebben gekocht, voorzien vanaf 2023 in onze behoefte aan energie. Het rendement van de molens gebruiken we om nieuwe stappen te zetten om onze organisatie verder te verduurzamen. Het gaat daarbij onder andere om het verlagen van het energieverbruik, het vergroenen van het wagenpark en materieel en het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. In Leeuwarden nemen we ons eerste gemaal, dat van zo veel mogelijk circulaire materialen is gebouwd, in gebruik. Door de uitspraak van Raad van State om de bouwvrijstelling stikstof af te keuren is de noodzaak om onze aanbestedingen zo duurzaam mogelijk in de markt te zetten vergroot en een kans om ook daarin onze duurzaamheidsambities te concretiseren.

Investerings in beeld

Het geheel aan installaties, stuwen, gemalen en gebouwen van Wetterskip Fryslân vertegenwoordigt een waarde van ongeveer € 3,3 miljard. Dat vraagt om een goede planning zodat we toekomstige investeringen in onderhoud en vervanging beheersbaar kunnen houden. In 2023 brengen we aan de hand van scenario's in beeld welke investeringen nodig zijn om de gevraagde prestaties te kunnen blijven leveren. In 2023 starten we als proef met scenario's voor de sifons, ondergrondse leidingen die waterlopen met elkaar verbinden.

Onzekerheden in 2023

Voor de begroting van 2023 hebben we te maken met verschillende onzekerheden, die gevolgen hebben voor onze financiële situatie. Hogere energieprijzen, duurder materialen en oplopende rentes leiden tot inflatie. Dat zal van invloed zijn op de onderhandelingen over de cao-lonen.

Voor het opstellen van de begroting kiezen we voor het invoeren van een realiseerbaarheidsafname. Dat houdt in dat we rekening houden met meevallers uit het verleden en deze verwerken in de begroting. Hierdoor kunnen we de verhoging van lasten voor inwoners en ondernemers beperkt houden. Hierdoor komen we uit op een belasting opbrengststijging van 6,9% voor watersysteembeheer en een tarief daling van 1,9% voor zuiveringsbeheer.

Al met al verwachten we dat de belastingopbrengsten in 2023 niet voldoende zijn voor onze uitgaven van bijna € 176 miljoen. We hebben er voor gekozen om eenmalige lasten uit de reserves te betalen. De verwachting is dat we voor ongeveer € 9,1 miljoen een beroep moeten doen op de algemene reserve. We houden hierbij in het oog dat de reserves niet onder het minimumniveau komen. Dit minimumniveau is vastgesteld door het algemeen bestuur. Wanneer we de eenmalige lasten niet meenemen, is de begroting voor 2023 sluitend. Via de tussenrapportages houden we nauwlettend in de gaten hoe de financiën zich gedurende het jaar ontwikkelen.

Verkiezingen 15 maart 2023

Wetterskip Fryslân staat de komende jaren voor belangrijke uitdagingen. Maatschappelijk en voor onze eigen organisatie. Tijdens de waterschapsverkiezingen op 15 maart 2023 hebben inwoners en ondernemers dan ook echt iets te kiezen. Met die boodschap gaan we de verkiezingen in. We zullen er alles aan doen om ervoor te zorgen dat zo veel mogelijk mensen gaan stemmen. Het volgende bestuur kan dan met een stevige basis aan de nieuwe bestuursperiode beginnen.

Luzette Kroon
Dijkgraaf

Oeds Bijlsma
Secretaris-directeur

BEGROTING IN ÉÉN OOGOPSLAG

Inkomsten €164,3 mln.

112,4 mln.

- Watersysteembeheer**
- Bescherming tegen hoog water
 - Voldoende water

51,9 mln.

- Zuiveringsbeheer**
- Schoon water

164,3 mln.

Totaal

€ 53,3 mln.
Huizen en gebouwen

€ 1,7 mln.
Verontreinigingsheffing

€ 31,4 mln.
Inwoners

€ 18,0 mln.
Bedrijven

€ 0,5 mln.
Natuur

€ 26,9 mln.
Ongebouwd niet zijnde natuur

-€ 1,2 mln.
Kwijtschelding Oninbaar

€ 37,9 mln.
Huishoudens

-€ 3,3 mln.
Kwijtschelding Oninbaar

En wat betaal ik in 2023?*

Huur	Huur	Koop	Koop
€ 166,07	€ 283,35	€ 303,02	€ 420,30
€ 6.895,13	€ 173,60	€ 163.283,42	€ 300.681,13

Uitgaven €175,8 mln.

€ 10,4 mln.	€ 2,9 mln.	€ 14,1 mln.
Strategie en omgeving	Assetmanagement	Primaire keringen
€ 25,6 mln.	€ 64,3 mln.	€ 45,8 mln.
Boezem	Deelsystemen	Waterketen
		€ 11,6 mln.
		Bedrijfsvoering

Voorbeelden*

Koophuizen zijn op basis van WOZ waarde : €240.184

Eenpersoonshuishouden is op basis van 1ve

Meerpersoonshuishouden is op basis van 3ve

Bij agrarische bedrijfsgebouwen (zonder woning) is een WOZ waarde van: €329.019 gebruikt

Bij natuurgebieden is boven de boezem 20ha gebruikt en met waterkering

Bij wegbeheerder is 900ha wegen gebruikt

Bij het meetbedrijf is 5000ve en een WOZ waarde van: €13.120.182 gebruikt

Verdeling van de lasten

€ 53,8 mln.
Kapitaallasten

€ 49,6 mln.
Personeelslasten

€ 74,8 mln.
Goederen en diensten en overig

€ -2,4 mln.
Overige lasten

* vg =vervullingseenheid

KERNGEGEVENS

FEITEN & CIJFERS

BEGROTING 2023-2027

346.000 ha Werkgebied	659.000 inwoners
670 km lokale waterkeringen	3.240 km regionale waterkeringen
5.934 hoofdwaterringen	21.700 km overige wateren
212.000 ha bemalen gebied	800 polders
10.000 handbediende stuw en inlaten	5.769 stuw
33 zwemlocaties in buitenwater	Circa 1000 gemalen
100 mln. m ³ gezuiverd afvalwater	27 Rioolwaterzuiveringsinstallaties
Investeringen 2023: € 50,6 miljoen	Omvang begroting: € 175,8 miljoen

1. ALGEMENE INLEIDING

1.1 Maatschappelijke context

Er staat in Nederland veel te gebeuren op het gebied van klimaat, water, stikstof, woningbouw, natuur en biodiversiteit. Al deze opgaven vragen ruimte, investeringen en inzet van mens en middelen. Daarnaast leven we in een tijd vol tegenstrijdigheden en grote onzekerheden. Er zijn meerdere crises gaande, zoals de energiecrisis en de stikstofcrisis. De effecten daarvan zullen merkbaar zijn op de realisatie van wat we in deze begroting van plan zijn.

Voor het werk van Wetterskip Fryslân spelen op dit moment de volgende belangrijke ontwikkelingen:

- Nationaal programma landelijk gebied (NPLG)
- Water en Bodem Sturend (WaBoS)
- Blauwe omgevingsvisie (BOVi)
- Ontwikkeling venster 2100 voor de zee kust
- De transitie van zuiveraar naar leverancier van grondstoffen, energie en schoon water.

Deze ontwikkelingen komen terug in de beschrijvingen van de opgaven (hoofdstuk 2).

Daarnaast zijn er een aantal maatschappelijk-economische ontwikkelingen die de uitvoering van de begroting onzeker maken. Zo worden wij in toenemende mate geconfronteerd met een beperkte beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel en (bouw)materialen. De prijzen stijgen snel en levertijden lopen op (tot wel meer dan een jaar). In deze begroting is met deze ontwikkelingen zoveel als mogelijk rekening gehouden, maar door de grote onzekerheden wordt de realisatie veel minder voorstelbaar.

Daarnaast is de arbeidsmarkt momenteel aan sterke verandering onderhevig. De diversiteit aan banen neemt toe en de beschikbaarheid van menskracht neemt af. Het kost veel meer moeite om vacatures ingevuld te krijgen. Ook onze partners waar wij van afhankelijk zijn, hebben hiermee te maken. Een en ander resulteert in een neerwaartse druk op de productiviteit en de mogelijkheden om de geplande werkzaamheden te realiseren.

1.2 Monitoring

Monitoring is een essentiële stap in het uitvoeren van beleid en het evalueren daarvan. Monitoring is momenteel uitgewerkt in een aantal deelvisies; voor de Kaderrichtlijn Water, waterbeheer en waterketen, zorgplicht primaire keringen en andere. Het is wenselijk een samenhangend en integrale monitoringsstrategie vast te stellen waarin is aangegeven waarvoor we meten, welke gegevens we daarvoor nodig hebben en wie deze levert. Daarbij wordt de integraliteit in monitoring voor de thema's Schoon, Voldoende en Veilig geborgd en duidelijk gemaakt hoe we monitoringsresultaten benutten.

We maken een strategie met daarin onderscheid in monitoringsvarianten: prestatie monitoring, toestand monitoring, onderzoeks monitoring, effect monitoring en monitoring ten behoeve van operationele sturing. Bij de uitwerking hiervan kijken we kritisch naar de huidige monitoring. We brengen in kaart voor welke beleidsdoelen monitoring noodzakelijk is, waarin momenteel al wordt voorzien en welke aanvullingen nodig zijn. Hiervoor stellen we een actieprogramma op waarmee de consequenties in beeld worden gebracht.

De uitwerking van de monitoringsstrategie en de uitvoering ervan verbinden we met andere trajecten binnen de organisatie van Wetterskip Fryslân zoals het programma Digitale Transformatie.

2. OPGAVEN

In dit hoofdstuk staan de thema's, beleidsmaatregelen, exploitatiekosten en investeringen per opgave.

2.1 Strategie en omgeving

Portefeuillehouders: Luzette Kroon, Annet van der Hoek, Frank Jorna en Otto van der Galiën

2.1.1 INLEIDING

Met de opgave strategie en omgeving richten we ons op de toekomst. Op interne en externe ontwikkelingen die zich op een termijn van 1 tot 15 jaar voordoen en die ons werk beïnvloeden. Wat gaat mogelijk over enkele jaren de agenda bepalen? Het antwoord op die vraag houdt ons alert. En dat niet alleen, het stelt ons ook in staat om ons tijdig én beter op belangrijke ontwikkelingen voor te bereiden.

Belangrijke vraag daarbij is of ons huidige handelen voldoende aansluit bij toekomstige ontwikkelingen of dat we nu al moeten bijstellen. In onze programma's toetsen we daarom voortdurend onze uitgangspunten aan de veranderende wereld om ons heen. Zo gaan de Blauwe Omgevingsvisie (BOVi) en de Boezemvisie bijvoorbeeld over de vraag hoe we water en bodem een leidende rol kunnen geven bij de inrichting van ons watersysteem en in ruimtelijke plannen. Want dat is meer dan ooit nodig. Een ander belangrijk thema is het vergroten van de betrokkenheid van de omgeving en de participatie door inwoners. Zo praten jongeren via ons jeugdpanel mee over de toekomst van het waterbeheer. Ook hebben we oog voor wat er binnen onze organisatie gebeurt. De komst van een nieuw bestuur is bijvoorbeeld een moment om de samenwerking tussen bestuur en organisatie mogelijk te herijken.

Binnen deze opgave werken we met diverse stakeholders samen. Intern zijn dat bestuur, directie en organisatie. Extern zijn dat bijvoorbeeld onze collega-overheden, maatschappelijke belangenorganisatie, kennisinstituten en de Europese Unie.

2.1.2 DOELENBOOM

Met de doelenboom brengen we in beeld wat we willen bereiken (onze doelen) en de maatregelen die daarvoor nodig zijn. De doelenboom van strategie en omgeving ziet er als volgt uit:

2.1.3 BELEID EN UITVOERING: MAATREGELEN

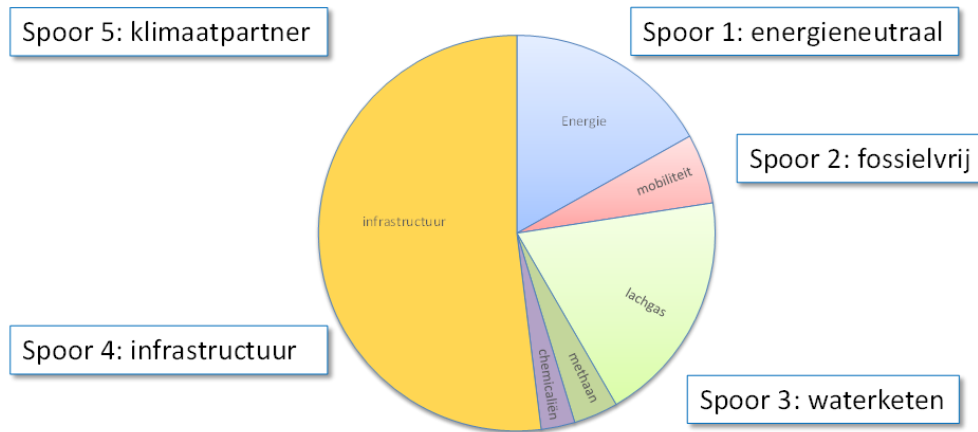
In de doelenboom onderscheiden we vijf belangrijke thema's binnen deze opgave:

- Mitigatie
- Adaptatie
- Protectie; de bescherming van biodiversiteit.
- Participatie
- Innovatie en educatie

Deze thema's komen als 'rode draden' terug in de volgende paragraaf waarin we de maatregelen voor 2023 beschrijven.

KLIMAATMITIGATIE

Bij klimaatmitigatie gaat het om het vermijden of beperken van klimaatverandering. Wetterskip Fryslân wil energieneutraal zijn in 2025, CO₂-neutraal in 2030 en in 2050 volledig circulair werken. Hiervoor hebben we een vijfsporenaanpak gemaakt (figuur 1). Daarmee willen we de komende jaren onze klimaatvoetafdruk jaarlijks afbouwen naar nul in 2030.

Figuur 1: De samenstelling van onze CO₂-uitstoot en de vijfsporenaanpak om die in 2030 naar nul te brengen.

Spoor 1: energieneutraal

In 2025 willen we energieneutraal zijn. Als we energie besparen en zoveel mogelijk energie duurzaam opwekken, stoten we minder CO₂ uit. Dit is een tussenstap op weg naar onze ambitie van klimaatneutraliteit. We hebben de afgelopen jaren allerlei maatregelen uitgevoerd om energie te besparen. Samen met de gemeente Súdwest-Fryslân hebben we 100% van de aandelen van de vier windmolens in windpark Nij Hiddum-Houw aangekocht. Hiermee hebben we de stap naar 100% eigen duurzame energieopwek gerealiseerd.

Wat gaan we doen in 2023?

- Ons energieverbruik in de vorm van elektriciteit zal de komende jaren toenemen door het elektrificeren van onze processen en transport. Daarom gaan we door met het aanleggen van zonnepanelen op onze assets. Door de deelname in OVEF kunnen we garanderen dat de opgewekte energie gebruikt wordt voor onze eigen assets. Daarnaast nemen we deel aan regionale energie-initiatieven die bijdragen aan de Friese energietransitie.
- De overwinst uit de exploitatie van de windturbines, na aftrek van de eigen hogere energiekosten, gebruiken we voor het versnellen en stimuleren van de energietransitie van onze eigen assets (aangenomen motie, 5 april 2022). De eerste uitkering is begin 2024.
- We besparen energie *in alle opgaven*. Dit doen we boven op de besparingen die we onder de vlag van de landelijke MJA₃-afspraken al hebben gerealiseerd. Deze maatregelen zijn in 2022 uitgewerkt in concrete besparingsplannen. Zoals bijvoorbeeld het voorbereiden van 'slim malen'. Dat betekent dat we minder willen malen. Is het toch nodig, doen we dat in perioden dat er veel, vooral duurzame stroom beschikbaar is.

Spoor 2: fossielvrij

We willen in 2030 volledig fossielvrij zijn. Daarom gaan we door met de vergroening van ons wagenpark en materieel. De voertuigkeuzes voor het personenwagenpark zijn al fossielvrij. We kiezen voor blauwe diesel en elektrisch. We stimuleren onze medewerkers om de uitstoot zoveel mogelijk te beperken.

Wat gaan we doen in 2023?

- In 2022 actualiseerden we het 'Beleidsadvies duurzame mobiliteit woon-werkverkeer'. We blijven inzetten op het verder terugdringen van de CO₂-uitstoot.
- Ons wagenpark en materieel is in 2030 volledig elektrisch. Om dit voor elkaar te krijgen, hebben we in 2022 een uitvoeringsplan gemaakt. Ook leggen we de noodzakelijke (laad)infrastructuur aan. Deze maatregel werken we uit in de opgave *bedrijfsvoering*.
- We gaan besparen op brandstofgebruik. Hiervoor hebben we in 2022 een besparingsplan gemaakt.
- In nieuwe contracten voor onderhoud van watersystemen bouwen we de CO₂-uitstoot stapsgewijs af tot nul in 2030. Deze maatregel werken we uit in de opgave *deelsystemen*.

Spoor 3: waterketen

Momenteel meten we op enkele rwzi's onze uitstoot van lachgas en methaan. Op basis van deze monitoring hebben we in 2022 een plan gemaakt om deze uitstoot zoveel mogelijk terug te dringen. Conform de bestuurlijk vastgestelde slibstrategie compenseren we de resterende uitstoot door de slibketen (inclusief eindverwerking) de komende jaren zo in te richten dat we de CO₂-uitstoot tot een minimum beperken. En door de CO₂ die vrijkomt uit de schoorsteen van de slibverbrandingsinstallatie vast te leggen.

Wat gaan we doen in 2023?

- We gaan door met de monitoring van lachgas en methaan op de rwzi's. Op basis daarvan maken we in 2023 een plan om die emissies omlaag te brengen. Deze maatregel werken we uit in de *opgave waterketen*.
- We werken de aanbestedingsstrategie voor slibeindverwerking verder uit in de opgave *waterketen*.
- We starten een proef met het drogen van slib met duurzame energie. Deze maatregel werken we verder uit in de opgave *waterketen*.

Spoor 4: infrastructuur

In 2030 willen we volledig klimaatneutraal zijn en circulair werken. Ook in het landelijke klimaatakkoord is afgesproken dat grond-, weg- en waterwerken (GWW) in 2030 klimaatneutraal en circulair zijn. Opdrachtnemers en opdrachtgevers die werkzaam zijn in deze sector hebben hiervoor in 2021 een landelijke aanpak ontwikkeld.

Wat gaan we doen in 2023?

- Vanaf 2023 zijn al onze uitvragen 100% circulair. Daarmee voldoen we aan de afspraken uit de landelijke transitieagenda circulaire economie. In 2022 hebben we de uitgangspunten hiervoor uitgewerkt en voorgelegd aan het bestuur. Vanaf 2023 zijn concrete doelen voor energie, CO₂-uitstoot en circulariteit onderdeel van alle opdrachten. Vanaf de start van de voorbereidingen tot aan de aanbesteding en het beheer en onderhoud. Van catering tot dijkversterking. Bij de gunning van aanbestedingen geven we de voorkeur aan duurzame aanbiedingen. De bestuurlijke afweging hiervoor gebeurt op basis van CO₂-beprijzing. Deze werkt als financiële prikkel op weg naar klimaatneutraliteit in 2030. Deze maatregel werken we verder uit in de opgave *assetmanagement*.

Spoor 5: klimaatpartner

Ook dringen we onze eigen CO₂-uitstoot terug. Zo dragen we ons steentje bij aan een duurzaam Fryslân. Door een actieve rol in en financiële bijdrage aan het Veenweideprogramma 2021- 2030 nemen we onze verantwoordelijkheid als waterbeheerder om de CO₂-uitstoot van dit gebied terug te dringen. Ook helpen we anderen CO₂-uitstoot terug te dringen. Enerzijds door onze regulerende rol goed in te vullen voor alle energie- en klimaatinitiatieven die de komende decennia gaan spelen. Anderzijds met een proactieve rol in de energietransitie, bijvoorbeeld op het gebied van aquathermie. Bij dit spoor hoort een houding waarbij we onze oren en ogen openhouden voor initiatieven in de maatschappij. Daar waar mogelijk en relevant sluit we bij deze initiatieven aan.

Wat gaan we doen in 2023?

- We adviseren gemeenten over de mogelijkheden om warmte uit oppervlaktewater en afvalwater te halen. En we stellen warmte uit afvalwater beschikbaar.
- We verkennen de mogelijkheden om onze infrastructuur in te zetten voor de energietransitie. Zo hebben rioolwaterzuiveringen (rwzi's) de potentie om zich te ontwikkelen als knooppunt van verschillende energiedragers (energie-hub).
- Ook in de bebouwde omgeving willen wij naar een meer integrale benadering van het stedelijk watersysteem (afvalwater, oppervlaktewater en grondwater). We sluiten waterakkoorden met gemeenten (inclusief een uitvoeringsprogramma en een financieringsafpraak).

KLIMAATADAPTATIE

Klimaatadaptatie gaat over het omgaan met weersextremen en het beperken van het risico op schade door klimaatverandering. Uiterlijk in 2050 willen we klimaatbestendig zijn. Dat wil zeggen dat we eventuele gevolgen van klimaatverandering adequaat kunnen opvangen. Om dit te bereiken werken we samen met de Friese gemeenten en de Provincie Fryslân in het *Fries Bestuursakkoord Water en Klimaat* (FBWK). In het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO) Noord stemmen we ook met andere partners af en rapporteren we samen aan de Deltacommissaris over de voortgang van de klimaatadaptatie in Fryslân. Klimaatadaptatie is ook onderdeel van het *Nationaal Programma Landelijk Gebied* (NPLG). De maatregelen die we in het kader van dat programma nemen, werken we verder uit in de opgaven *boezem* en *deelsystemen*.

Voor de implementatie van klimaatadaptatie binnen de eigen organisatie is een programmaplan opgesteld. Daarin werken we via vier zogenoemde 'ontwikkelsporen': (1) samenwerken (positionering van Wetterskip Fryslân als klimaatpartner), (2) verbinden (afstemming tussen dossiers en programma's), (3) implementeren (klimaatadaptatie onderdeel maken van het primaire proces) en (4) kennisontwikkeling en -deling (onderzoek, educatie en innovatie). Doel is om klimaatadaptatie te verankeren in ons denken en handelen. Zowel op strategisch, tactisch als op operationeel niveau. Van beleid tot en met beheer. Klimaatadaptatie is daarmee integraal onderdeel van de opgaven *boezem*, *deelsystemen* en *waterketen*.

De partners in het FBWK vragen voor de derde keer subsidie aan bij het Rijk op basis van de impulsregeling klimaatadaptatie. Daarmee hebben wij als werkregio Fryslân het beschikbaar gestelde subsidiebedrag van € 13,7 miljoen naar verwachting volledig benut. De projecten werken we verder uit in de opgave *deelsystemen*.

Blauwe omgevingsvisie (BOVi)

In samenwerking met de Provincie Fryslân en andere stakeholders werken wij aan het opstellen van de *Blauwe Omgevingsvisie* (BOVi). De BOVi is een integrale langetermijnvisie voor de toekomst van het Friese watersysteem. Als tijdshorizon nemen we 2050 met een doorkijk naar 2100. De visie geeft aan hoe het watersysteem en het waterbeheer richting kunnen geven aan toekomstige ontwikkelingen op gebied van landgebruik en land(schaps)inrichting. Daarbij houden we rekening met de effecten van klimaatverandering.

De verwachting is dat het Rijk in oktober met kaders komt hoe water en bodem sturend kunnen zijn bij de ruimtelijke ordening. Ook die kaders nemen we mee bij het opstellen van de BOVi. Daarnaast geven we onze visie op hoe we met water als centraal en verbindend element kunnen omgaan met een aantal maatschappelijke opgaven. Denk aan circulaire economie, energietransitie en biodiversiteit. Met de BOVi bieden we onze externe partners (provincie, gemeenten, Rijkswaterstaat, Vitens, landbouworganisaties, natuurbeheerders en de recreatiesector) bovendien houvast over de intenties en de koers van het waterschap.

Samen met de provincie Fryslân werken we aan een gedeelde visie op de toekomstige inrichting van Fryslân. Afgesproken is dat het waterschap de BOVi vaststelt. Beide besturen stellen daarnaast een gezamenlijke Blauwe drager vast die de bouwsteen vormt voor de herijking van de provinciale omgevingsvisie in 2025.

Wat gaan we doen in 2023?

- In 2023 stellen we de BOVi en de Blauwe drager vast.

Lange termijn verkenning boezemwatersysteem

Samen met de provincie Fryslân brengen we in kaart wat de gevolgen zijn van de verwachte klimaatverandering voor de boezem. Als tijdshorizon nemen we het jaar 2100. We identificeren knelpunten en schetsen mogelijke oplossingen: het boezempeil stijgt met de zeespiegel mee, blijft gelijk of daalt met het maaiveld mee, we gaan meer of minder bergen en bufferen. Voor de zomer van 2022 hebben we samen met de belanghebbenden de effecten van de mogelijke oplossingen in beeld gebracht. Ook hebben we bekeken of sommige oplossingen af kunnen vallen.

Wat gaan we doen in 2023?

- In de tweede helft van 2022 en in 2023 brengen we kansrijke scenario's in beeld die bijdragen aan een robuust en veerkrachtig Fries boezemsysteem. In 2024 maken we op basis daarvan keuzes die we verder uitwerken in het nog op te stellen Boezemplan.
- We werken in RBO(Rijks Beveiligings Organisatie)-verband aan een klimaatstresstest voor vitale en kwetsbare functies uit het deltaprogramma. Deze maatregel werken we verder uit in de opgave *waterketen*.

PROTECTIE

Gezonde en stabiele ecosystemen zijn essentieel voor de toekomst van mens en dier. Maar bijvoorbeeld ook voor voedselproductie, bouwmaterialen en grondstoffen voor kleding en medicijnen. Versterking en bescherming van de biodiversiteit is daarom van belang, ook in ons beheergebied.

Landelijk en regionaal spelen er diverse initiatieven om de biodiversiteit te verbeteren. Vanuit onze taken als waterschap ligt vooral de focus op de biodiversiteit in en om het water. Dat doen we zoveel mogelijk samen met andere belanghebbenden en beheerders van de openbare ruimte, denk aan overheden, natuurbeheerders, boeren en recreatieve organisaties. Ook bij het beheer van eigen terreinen en in nieuwe projecten is versterking van de biodiversiteit een belangrijke doelstelling.

Invasieve soorten

De zogenoemde 'invasieve exoten' vormen een belangrijke bedreiging voor de biodiversiteit. Het gaat om planten en dieren van elders uit de wereld die zich hier exponentieel vermeerderen en geen natuurlijke vijand hebben. Zij verdrücken niet allen kwetsbare inheemse soorten, maar vormen ook een belemmering voor het beheer.

Wat gaan we doen in 2023?

- We bestrijden invasieve soorten. Deze maatregel werken we uit in de opgave *deelsystemen*.

PARTICIPATIE

De zorg voor de fysieke leefomgeving is een collectieve verantwoordelijkheid. Samenwerking tussen overheden en participatie van burgers en bedrijven in een gebiedsgerichte aanpak zijn daarom essentieel, zoals we dat bijvoorbeeld doen bij het NPLG en BOVi/Blauwe drager. Door in verbinding met de omgeving ons werk te realiseren, krijgen we tijdig de onderlinge belangen, meningen en creativiteit in beeld. Dit maakt de kwaliteit van ons werk beter en vergroot het draagvlak voor de maatregelen die we nemen.

Participatiebeleid en –verordening

Hoe we de betrokkenheid vormgeven staat in het vastgestelde beleid. De mate van invloed is maatwerk. De ruimte die we elkaar kunnen geven bij het realiseren van ons werk dient tijdig duidelijk te zijn. Het is daarom noodzakelijk dat we onze inspraakverordening aanpassen.

Wat gaan we doen in 2023?

- In 2022 hebben we ons Participatiebeleid vastgesteld. We zullen dit beleid in 2023 verder uitwerken en in onze organisatie invoeren. Daarbij houden we rekening met de wensen van het nieuwe bestuur en de nog vast te stellen *Wet versterking participatie decentraal overheden*. Duidelijk zal moeten zijn hoe we als waterschap willen omgaan met maatschappelijke initiatieven en het gebruik van het uitdaagrecht.
- Na de invoering van de *Wet versterking participatie decentrale overheden* zullen we onze huidige inspraakverordening vervangen door een Inspraak- en participatieverordening. Het is nu echter nog niet duidelijk wanneer de wet in werking treedt.

Verkiezingen algemeen bestuur

Op 15 maart 2023 vinden de verkiezingen plaats voor het algemeen bestuur. Deze beschouwen we als geslaagd wanneer ze ordentelijk en rechtmatig zijn verlopen, de opkomst minstens vergelijkbaar is aan die van 2019 en het nieuwe bestuur voortvarend aan de slag kan.

Wat gaan we doen in 2023?

- We volgen het draaiboek van de Unie van Waterschappen voor een goed verloop van de verkiezingen en sluiten aan bij de landelijke communicatiecampagne. We houden contact met provincie, gemeenten en de politieke partijen over zowel de organisatie van de verkiezingen als de regionale inkleuring van de landelijke campagne.
- Na de verkiezingen in maart 2023 bieden we het nieuwe bestuur een trainingsprogramma aan gericht op vaardigheden, het *lange termijnperspectief 2035* als een overdracht op inhoud en een keuzepalet ten aanzien van de eigen werkwijze. Beide laatste elementen zullen ook een rol spelen in (de ondersteuning bij) de vorming van een nieuwe coalitie.

Jeugdpanel

Met het inrichten van een jeugdpanel willen we jongeren de mogelijkheid bieden mee te denken over beleid en besluiten. Zo zorgen we ervoor dat het belang van komende generaties doorklinkt in wat we als waterschap vandaag doen. Jongeren zijn vaak onbevangen, hebben een heel andere kijk op de wereld en kunnen dat op een prikkelende en verfrissende manier verwoorden. Hun inbreng vergroot de kwaliteit van ons werk.

Wat gaan we doen in 2023?

Het jeugdpanel is in de loop van 2023 operationeel.

INNOVATIE EN EDUCATIE

Door innovatie en educatie te combineren zorgen we dat het delen van kennis en innoveren hand in hand gaan. Vanuit de combinatie kunnen we beter zichtbaar maken wat we hebben geleerd en kunnen we deze kennis presenteren, delen en ontwikkelen. Zowel binnen als buiten onze organisatie. Daarnaast verwachten we dat deze geïntegreerde aanpak bevordert dat alle Waterschappers hun werk met trots doen, met gevoel voor het grotere geheel en de bedoeling van onze opgaven.

Innovatieprogramma

Vanuit ons innovatieprogramma ontwikkelen en financieren we projecten die een bijdrage leveren aan de (water)technologische en sociale vernieuwing. Binnen het programma onderscheiden we vier thema's: (1) duurzaamheid en kringlopen, (2) innovaties in het watersysteem, (3) optimaliseren zuiveren en (4) sociale en maatschappelijke innovatie.

Wat gaan we doen in 2023?

- Verschillende innovatieprojecten waaraan we bijdragen vanuit het innovatiebudget lopen door in 2023. Ook starten er nieuwe projecten die voor financiering in aanmerking komen, bijvoorbeeld op het gebied van interactieve digitale participatie, de inzet van drones en artificial intelligence.
- We werken samen met een aantal kennisinstellingen (waaronder Wetsus en CEW) aan een aantal onderzoeksprogramma's.
- We zetten onze demosite meer in als opleidingslocatie voor MBO en HBO. Hiertoe werken we het besluit om de demosite Leeuwarden te vernieuwen verder uit (zie opgave Waterketen).
- Jaarlijks informeren we het bestuur over de voortgang en resultaten van het innovatieprogramma.
- Indien er een overschot is op de jaarrekening, wordt het algemeen bestuur voorgesteld daaruit een dotatie aan de bestemmingsreserve innovatie te doen.

Educatie

We werken actief samen met het onderwijs. Dat doen we onder andere via stages, afstudeerplekken, gastlessen en leerprojecten voor studenten en scholieren. Waarbij de resultaten voor zowel studenten als voor het waterschap leerzaam zijn. Ook bieden we educatieve excursies aan bij onze assets. Daarnaast werken we samen met andere waterschappen aan het ontwikkelen van educatiemateriaal voor het onderwijs. Binnen onze eigen organisatie werken we samen met andere projecten om burgers te bereiken met educatieve doelen.

Wat gaan we doen in 2023?

- We werken landelijk samen aan educatiematerialen zoals games, (online) tools en andere leermaterialen.
- We bieden onder andere via de website de mogelijkheid om excursies bij onze assets te boeken. Het bezoekersbeleid voor de assets is in ontwikkeling.
- Met IVN natuureducatie, de noordelijke provincies en waterschappen werken we samen in het jongerenproject *Water en Klimaat*.
- We organiseren gastlessen, projecten en excursies voor mbo-scholen. Dat doen we samen met het Centrum Innovatief Vakmanschap (CIV).
- We hebben een lijst van medewerkers die voorlichting kunnen geven of een excursie kunnen begeleiden. We zetten oud-medewerkers in als vrijwilligers bij ontvangsten en excursies.

Internationale samenwerking

Het programma *Blue Deal* heeft één duidelijk doel: in 2030 20 miljoen mensen wereldwijd aan schoon, voldoende en veilig water helpen. De waterschappen stellen zich daarbij op als een partner die helpt bij het zoeken naar oplossingen. We leren over en weer, waardoor ook de Nederlandse waterbeheerders hun werk kunnen blijven verbeteren. Wetterskip Fryslân levert een bijdrage aan het internationale samenwerkingsprogramma *Blue Deal Mozambique*. Het programma ondersteunt de drie Mozambikaanse waterschappen om hun taken op het gebied van planning en boekhouding, waterveiligheid, watervoorziening en waterkwaliteit te verbeteren. Naast de *Blue Deal* participeert Wetterskip Fryslân in het project *Iwamamba*. Doel is om het grondwaterbeheer in een deelgebied van het waterschap ARA Sul (één van de drie Mozambikaanse waterschappen) te verbeteren. Wij leveren hiervoor de expertise.

Wat gaan we doen in 2023?

- Als vervolg op het in 2018 afgeronde *Fries Sanitatie Project* in Mozambique gaat het *Blue Deal* programma door met het ondersteunen van de gemeente Beira bij haar taken op het gebied van sanitatie en stedelijk waterbeheer. Het programma levert een bijdrage aan duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) als schoonwater en sanitatie en klimaatactie. Wij verzorgen de landelijke coördinatie. Daarbij werken we samen met de Nederlandse ambassade in Mozambique.
- We ondersteunen het waterschap ARA Sul bij monitoring van het grondwatersysteem, vergunningverlening voor grondwateronttrekkingen, verbeterde infiltratie en het maken van een grondwaterbeheerplan in samenspraak met alle belanghebbenden.

2.1.4 FINANCIËN

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van de opgave strategie en omgeving weergegeven. Ter vergelijking is ook de (primaire) begroting 2022 opgenomen.

bedragen x € 1 miljoen

	Begroting 2023	Begroting 2022
Netto lasten	10,4	8,5

Investeringsen

Voor 2023 staat er in totaal voor € 4,5 miljoen aan investeringen gepland.

bedragen x € 1 miljoen

	verzamel besluit	2023	2024	krediet		
				2025	2026	2027
Emissie loos, energie neutraal en duurzaam	B		30,0			
Klimaatadaptatie-pad	B		30,0			
Zonnepanelen / Energiemaatregelen	B	4,0				
Zonnepanelen/ restant fase 1	B	0,5				
Totaal		4,5	60,0	0,0	0,0	0,0

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2023; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

De geplande investeringen zijn vooralsnog opgenomen bij opgave strategie en omgeving. Is duidelijk welke projecten of programma's we met dit geld gaan financieren, dan hevelen we de investering over naar de desbetreffende opgave.

2.2 Assetmanagement

Portefeuillehouders: *Luzette Kroon, Frank Jorna, Annet van der Hoek, Otto van der Galiën en Bé de Winter*

2.2.1 INLEIDING

Rioolwaterzuiveringsinstallaties, stuwtdjes, duikers, vispassages en boezemgemalen. Het zijn voorbeelden van de 'assets' die we beheren. Assetmanagement gaat over het planmatig beheren en onderhouden van deze assets. Om goed te kunnen bepalen welke assets we wanneer moeten onderhouden of vervangen, brengen we (digitaal) in kaart welke assets we hebben, waar ze zich bevinden, wanneer ze zijn aangelegd en wat de staat van onderhoud is. Goed assetmanagement is essentieel voor een betrouwbare infrastructuur. Nu en in de toekomst. Daarbij kijken we ook naar maatregelen die we moeten nemen om klimaatveranderingen het hoofd te bieden. Assetmanagement zorgt voor een beter voorspelbare en gelijkmatigere (financiële) planning.

Opgavedoelstelling

Deze opgave bevat maatregelen die nodig zijn om assetmanagement binnen Wetterskip Fryslân verder te brengen, en de noodzakelijk kennis erover te ontwikkelen en binnen de organisatie te delen. Daarbij dragen we altijd bij aan de strategische (beleids)doelen van Wetterskip Fryslân. Op basis van betrouwbare informatie (metingen, inspecties, monitoring) maken we keuzes. Daarbij kijken we naar de prestaties die we van onze assets verwachten, de risico's die we bij achterblijvende prestaties lopen en naar de kosten die we voor onderhoud en vervanging moeten maken.

Trends en ontwikkelingen

De basis van assetmanagement is goed inzicht in ons areaal. Waar bevinden de assets zich, wat is hun conditie en onderhoudshistorie, welke beheerplannen zijn nodig voor instandhouding en hoe zijn processen en datamanagement georganiseerd? Voor goed assetmanagement zijn kennis, draagvlak en eigenaarschap nodig bij bestuur en organisatie. En voldoende middelen: mensen en geld. Hebben we een goed beeld, dan kunnen we scenario's ontwikkelen. Zo kunnen we op basis van de levenscyclus van assets onderhoud- en vervangingsplannen en financiële meerjarenramingen maken. Uit een voorlopige inventarisatie uit 2022 blijkt dat we veel assets moeten vervangen. De kosten daarvan zijn vaak hoger dan de kosten die destijds voor aanschaf of overname zijn gemaakt. Op basis van de genoemde inventarisatie zullen we verder onderzoek doen naar wat nodig is en wat het kost. Daarbij kijken we ook naar veranderingen in onze omgeving. Wellicht is het nodig dat we fundamenteel andere keuzes moeten maken om de toekomstbestendigheid van ons watersysteem te garanderen.

Beleidskaders

In het coalitieakkoord¹ staat dat het bestuur wil 'investeren in een inhaalslag voor de basisinformatie (legger en assetmanagement) om van daaruit het werk efficiënter te kunnen inrichten'.

¹ *Gewenst Peil, coalitieakkoord Wetterskip Fryslân 2019 – 2023.*

2.2.2 DOELENBOOM

Met de doelenboom brengen we in beeld wat we willen bereiken (onze doelen) en de maatregelen die daarvoor nodig zijn. De doelenboom van assetmanagement ziet er als volgt uit:

2.2.3 BELEID EN UITVOERING: MAATREGELEEN

De maatregelen die we nemen zijn verdeeld over vijf onderwerpen. In de doelenboom zijn deze terug te vinden onder de 'doelopgaven' in de groene balk. Het gaat om:

- Verbeteren processen
- Optimaliseren data
- Doorontwikkelen inzicht kosten
- Areaal op orde brengen
- Doorontwikkelen onderhoudsproces

VERBETEREN PROCESSEN

Verbeteren proces beheer & onderhoud rwzi's

Door het eenduidig vastleggen en ontsluiten van processen ontstaat een gezamenlijk beeld, eigenaarschap, inzicht in elkaars werk en een fundament voor verbeteren. In 2022 zijn we aan de slag gegaan met het verbeteren en standaardiseren van het proces van het beheer en onderhoud. Hier gaan we de komende jaren mee door om te zorgen dat de basis op orde komt. Daarna kunnen we vervolgstappen zetten, zoals het verbeteren van de preventieve werkorders en het verzamelen en ordenen van informatie in assetdossiers.

Resultaten van inspecties op rwzi's zijn beperkt en niet-uniform vastgelegd. Dit maakt het plannen en prioriteren van inspecties en onderhoud lastig. Dit willen we verbeteren door een meer uniforme aanpak te introduceren. Met een goede vastlegging in het onderhoudsmanagementsysteem kunnen we een betere afweging maken tussen kosten en bedrijfszekerheid.

Wat gaan we doen in 2023?

We starten met het vastleggen van de installatieonderdelen van de rwzi's in het onderhoudsmanagementsysteem.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Alle onderhoudswerkers werken met het onderhoudsmanagementsysteem.	We starten met het vastleggen van de installatieonderdelen van de rwzi's.	Voor de helft van de rwzi's zijn de installatieonderdelen vastgelegd.	Voor alle rwzi's zijn de installatieonderdelen vastgelegd.		

OPTIMALISEREN DATA

Continu legger

In 2022 is de legger vastgesteld. Deze vaststelling gebeurt periodiek waarbij we alle wijzigingen sinds de vorige leggervaststelling meenemen. Deze leggervaststelling is van belang voor de komst van de *Omgevingswet*. En voor de overgang naar een 'continu legger' waarbij we wijzigingen sneller en vaker verwerken. We passen de processen zo aan dat het mogelijk is om verschillende keren per jaar een legger vast te stellen.

Wat gaan we doen in 2023?

We werken de legger minimaal twee keer bij en leggen hem vast.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
	We werken de legger minimaal twee keer bij en leggen hem vast.	We werken de legger bij en leggen hem vast; de evaluatie zal bepalen hoe vaak we dat doen.			

Stedelijk water

Bij stedelijk water gaat het om alle waterstaatswerken in stedelijk gebied. Met de gemeenten maken we afspraken over het overnemen van het onderhoud van de wateren en de kunstwerken in het bebouwd gebied. Deze afspraken nemen we op in de legger. Voor het onderhoud dat gemeenten nog zelf uitvoeren, krijgen ze een financiële vergoeding. Informatie die nodig is voor het onderhoud van het stedelijk water, nemen we in het beheerregister op. We beoordelen welke gegevens nodig en richten de werkprocessen voor actuele data opnieuw in. Dit alles doen we in goede samenwerking met gemeenten op ambtelijk en bestuurlijk niveau.

Wat gaan we doen in 2023?

We laten de beleidsregels voor stedelijk water vaststellen.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
We stellen beleidsregels op voor het stedelijk gebied.	We brengen de beleidsregels in procedure en stellen ze vast.	We voeren de beleidsregels in.			

Waterkeringen

Voor de primaire en secundaire keringen (PK en SK) gaan we de data op orde brengen. Daarmee voldoen we aan onze wettelijke zorgplicht.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2022 zijn we begonnen met de onderdelen inspecteren en beoordelen. In 2023 ronden we deze onderdelen af. We vullen ontbrekende gegevens in het beheerregister aan met data uit inspecties en uit de beoordeling van primaire keringen. Het proces om alle data op orde te hebben loopt nog enkele jaren door. In 2023 brengen we ook de data van de regionale en lokale waterkeringen op orde (RWK en SWK).

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
We ronden de onderdelen inspecteren, beoordelen en actualiseren van de PK en SK af.	We implementeren de processen voor de onderdelen inspecteren en beoordelen. We vullen ontbrekende data in het beheerregister van de RWK en LWK aan.	We ronden de onderdelen inspecteren, beoordelen en actualiseren van de RWK en SWK af.	We starten met de uitwerking van de onderdelen onderhoud en vergunningverlening		
	We leggen in het beheerregister oeverconstructies ten behoeve van vaarwegen vast.	We stellen de legger oevers vaarwegen vast.			

Natuurvriendelijke assets

Op dit moment ontbreken in de legger de natuurvriendelijke assets (NVA). Dit zijn voorzieningen die in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn aangelegd om de ecologische waterkwaliteit te verbeteren. Denk aan natuurvriendelijke oevers en vispassages in luwe ondiepe waterzones.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 werken we deze achterstand weg zodat de legger klopt met de feitelijke situatie. De overige onderdelen die vallen onder kunstwerken en waterlopen zijn veelal wel in beeld. Hiervoor is dataoptimalisatie een continu proces.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Opnemen NVA's in de legger.	Opnemen NVA's in de legger en vaststellen van de legger.	Aanvullen en actualiseren NVA's in de legger (periodiek).	Aanvullen en Actualiseren NVA's in de legger (periodiek).		

Walbeschoeiingen vaarwegen en overige oeverconstructies in beheerregister

We willen op termijn alle oeverconstructies langs de Friese boezem op programmatische wijze kunnen onderhouden. Daarvoor is een uitbreiding nodig van het beheerregister voor verticale en overige oeverconstructies. We nemen momenteel met de provincie Fryslân en met 14 Friese gemeenten deel aan het proces *Toewijzing Oevers Vaarwegen* (TOV). Het areaal dat we vanuit dit proces toegewezen

krijgen, moeten we inventariseren en opnemen in het beheerregister. Het budget benutten we voor noodzakelijke vervangingen, maar ook voor de inventarisatie van het bestaande areaal. In 2023 en 2024 wordt een inventarisatie van de oevers voorbereid. Dat is nodig om de restlevensduur vast te stellen en de prioritering van alle typen oevers te bepalen. Aanvullend inventariseren we ook de oeverconstructies langs niet-vaarwegen. In 2026 kan programmatisch worden gewerkt op basis van een beheer- en onderhoudsplan (BOP) voor onze taken betreffende oevers langs vaarwegen.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 bereiden we de inventarisatie voor. Aan het eind van 2024 willen we alle verticale walbeschoeiingen langs de Friese boezem in beeld hebben. Daarbij registreren we gegevens als type, conditie, leeftijd, risico bij falen, volgend inspectiemoment en voortgang van inspecties. In 2025 volgen de overige oeverconstructies langs de Friese boezem. In 2026 stellen we een beheer- en onderhoudsplan op voor de oevers vaarwegen (BOP-vaarwegen) zodat we de oeverconstructies programmatisch en risicogericht in stand kunnen houden. De inventarisatie van de walbeschoeiingen in de deelsystemen en binnen het areaal stedelijk water vindt later plaats. Wanneer is nu nog niet bekend.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Vorbereiden van de opdracht voor de inventarisatie van alle walbeschoeiingen en overige oeverconstructies in de Friese boezem (voor zover van belang voor Wetterskip Fryslân).	Aanbesteding en inventarisatie van alle verticale oeverconstructies in de Friese boezem.	Inventarisatie van alle overige oeverconstructies in de Friese boezem.	Opstellen BOP-vaarwegen.	
	De digitale infrastructuur gereed maken voor verwerking in het GIS met aanvullingen in het beheerregister.	Verwerken van de gegevens in GIS met aanvullingen in het beheerregister en de legger.	Verwerken van de gegevens in GIS met aanvullingen in het beheerregister en de Legger.		
	Vervangen of verwijderen walbeschoeiing.	Vervangen of verwijderen walbeschoeiing.	Vervangen of verwijderen walbeschoeiing.	Vervangen of verwijderen walbeschoeiing.	Vervangen of verwijderen walbeschoeiing.

Toezicht schouwwateren

We hebben steeds vaker te maken met periodes van droogte of juist met hevige regenval. Waterlopen die goed onderhouden zijn, in lijn met het vastgestelde ecologische ambitieniveau, zijn belangrijker dan ooit. Naast het onderhouden van onze hoofdwateren voeren we ook jaarlijks toezicht uit op het onderhoud van schouwwateren door eigenaren. Bij het toezicht zetten we slimme technieken in, zodat we het toezicht duurzaam en kosteneffectief kunnen blijven uitvoeren. Denk daarbij aan het inzetten van kunstmatige intelligentie (GeoAI). Hiermee kunnen we (gedeeltelijk) op basis van lucht- of satellietbeelden toezicht houden.

Wat gaan we doen in 2023?

Op basis van de resultaten van een pilot uit 2022 stellen we een businesscase op. Die helpt ons om een keuze te maken over het al dan niet invoeren van GeoAI binnen het operationele proces. De afhandeling van handhavingzaken willen we opnemen in het zaakstelsel. In 2023 maken we daarvoor een functioneel en technisch ontwerp.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Pilot GeoAI.	Besluitvorming en implementatie GeoAI. Ontwerp en implementatie schouw-zaaksysteem	GeoAI inzetten tijdens de schouw en het monitoren.			

DOORONTWIKKELEN INZICHT KOSTEN

Doorontwikkelen inzicht kosten

We willen dat de assets ook in de toekomst een betrouwbare infrastructuur blijven vormen. Daarom is het van belang de vervangingswaarde ervan regelmatig te actualiseren. In 2022 is de totale vervangingswaarde van de bestaande assets berekend op circa € 3,3 miljard. De totale vervangingswaarde zegt iets over omvang van de toekomstige vervangingsinvesteringen die nodig zijn. Welke investeringskosten we uiteindelijk maken, hangt af van de prestaties die we moeten en willen leveren en de risico's die we daarbij willen accepteren (de driehoek prestatie-risico-kosten waar assetmanagement op gebaseerd is).

Wat gaan we doen in 2023?

Met kostenontwikkelingsscenario's brengen we de komende jaren per assetgroep in beeld welke investeringen wanneer nodig zijn. Zo kunnen we op basis van de levenscyclus van assets en verschillende prestatie- en risicoprofielen onderhoud en vervanging plannen en financiële meerjarenramingen maken. We starten in 2023 met pilotscenario's voor sifons.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Rapport vervangingswaarde infrastructuur gereed.	Kostenontwikkelingsscenario's voor sifons.	Kostenontwikkelingsscenario's voor stuwen en inlaten.	ntb	ntb	

AREAAL OP ORDE BRENGEN

Telemetrie

Veel assets zijn geautomatiseerd en via datalijnen met ons netwerk verbonden. Via dit zogenoemde 'telemetrienetwerk' zijn beheerders in staat op afstand assets te monitoren en te bedienen. Providers van de vaste en mobiele netwerken voeren de komende jaren vernieuwingen door. Denk aan het vervangen van 2G en 3G door 4G en 5G. Dit betekent overigens niet dat onze assets ineens niet meer werken. Wel dat voor assets die gebruik maken van die netwerken geen controle en bediening op afstand meer mogelijk is. Onze beheerders zullen dan vaker de assets moeten bezoeken. Dit kost meer tijd en er is meer personeel nodig. Daarom investeren we de komende jaren in het telemetrie-netwerk.

Wat gaan we doen in 2023?

In de deelsystemen zijn we in 2022 begonnen met het vervangen van de telemetrie-units van het type TMX en Datawatt. In de jaren daarna vindt de uitfasering van 2G plaats. Voor het meetnet starten we vanaf 2023 met de uitfasering van 2G/GPRS.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Vervangen van uitgefaseerde telemetrie-units.	Start vervangen van 2G- en 3G-units en afronden van de uitgefaseerde telemetrie-units.	Vervangen van 2G- en 3G-units en afronden van de gefaseerde telemetrie-units.	Vervangen van 2G- en 3G-units en afronden van de gefaseerde telemetrie-units.	Alle 2G- en 3G-units zijn op 1 januari vervangen en werken onder 4G en 5G.	

Woudagemaal fossielvrij

In het coalitieakkoord staat dat het Woudagemaal vanaf 2023 fossielvrij is. In 2022 is op basis van proeven geconcludeerd dat het Woudagemaal op de fossielvrije brandstof HVO 100 kan draaien. Het prijsverschil met reguliere, niet-fossielvrije stookolie is groot. We zetten in op HVO 100 als brandstof voor het Woudagemaal.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 draait het Woudagemaal op deze brandstof.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Voorbereiding fossielvrij Woudagemaal.	Woudagemaal draait op fossielvrije brandstof.				

Assets beveiligen tegen digitale criminaliteit

De toegangsbeveiliging van (riool)gemalen met telemetrie voldoet niet aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). Daarnaast is het toegangssysteem van het hoofdkantoor en de rwzi's aan het eind van zijn levensduur.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2022 is de toegangsbeveiliging van het hoofdkantoor en de rwzi's vervangen. In 2023 starten we met de vervanging van de toegangsbeveiliging van 900 gemalen en 300 rioolgemalen. Volgens planning zijn in 2024 alle (riool)gemalen met telemetrie voorzien van een toegangsbeveiliging die voldoet aan de BIO.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Toegangsbeveiliging hoofdkantoor en rwzi's vervangen.	Toegangsbeveiliging (riool)gemalen vervangen.	Toegangsbeveiliging (riool)gemalen vervangen			

DOORONTWIKKELEN ONDERHOUDSPROCES

Procesautomatisering

Procesautomatisering zorgt ervoor dat we onze assets optimaal kunnen bedienen en monitoren. Een goede en toekomstbestendige inrichting van onze procesautomatisering is essentieel voor de continuïteit van ons zuivering- en watersysteemproces. Procesautomatisering bij Wetterskip Fryslân richt zich nu met name op de dagelijkse operationele processen. De infrastructuur (servers, PLC's) echter is verouderd en van een programmatische aanpak voor de vervanging van hardware en software is op dit moment geen sprake.

Wat gaan we doen in 2023?

We maken een plan van aanpak om procesautomatisering te actualiseren en te versterken en we inventariseren wat er nodig is aan inrichting, capaciteit en budget om dit te borgen in het primaire proces.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Plan van aanpak opstellen.	Programmatiesche aanpak hard- en software invoeren.	Programmatiesche aanpak hard- en software invoeren.	Programmatiesche aanpak hard- en software invoeren.	Programmatiesche aanpak hard- en software invoeren.

Voorraadstelsel en planning

Een goed voorraadstelsel is een belangrijke prioriteit van assetmanagement. Hebben we inzicht in voorraadbeheer en planning, dan kunnen we goed sturen op kosten en op continuïteit van de assets.

Wat gaan we doen in 2023?

We voeren het verbeterde voorraadstelsel in.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Inventarisatie van benodigde verbeteringen in processen en systemen. Optimalisatie planning.	Keuze inrichting ICT-systemen. Implementatie van voorraadbeheer.	Gesloten magazijn, planning gedigitaliseerd.	PDCA-cyclus geborgd in samenhang met assetbeheer.		

2.2.4 FINANCIËN

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van de opgave assetmanagement voor de begroting 2023 weergegeven. Ter vergelijking is de (primaire) begroting 2022 opgenomen.

bedragen x € 1 miljoen

	Begroting 2023	Begroting 2022
Netto lasten	2,9	3,1

Investerings

Binnen deze opgave is geen geld gereserveerd voor investeringen.

2.3 Primaire waterkeringen

Portefeuillehouder: Bé de Winter

2.3.1 INLEIDING

Zorgen dat dijken, duinen en sluizen langs de Noordzee, de Waddenzee en het IJsselmeer ons nu én in de toekomst beschermen tegen overstromingen. Dat is het doel van de opgave primaire waterkeringen. Wij beheren, onderhouden, beoordelen en versterken deze waterkeringen. Zo zijn en blijven we goed beschermd tegen hoogwater en stormen.

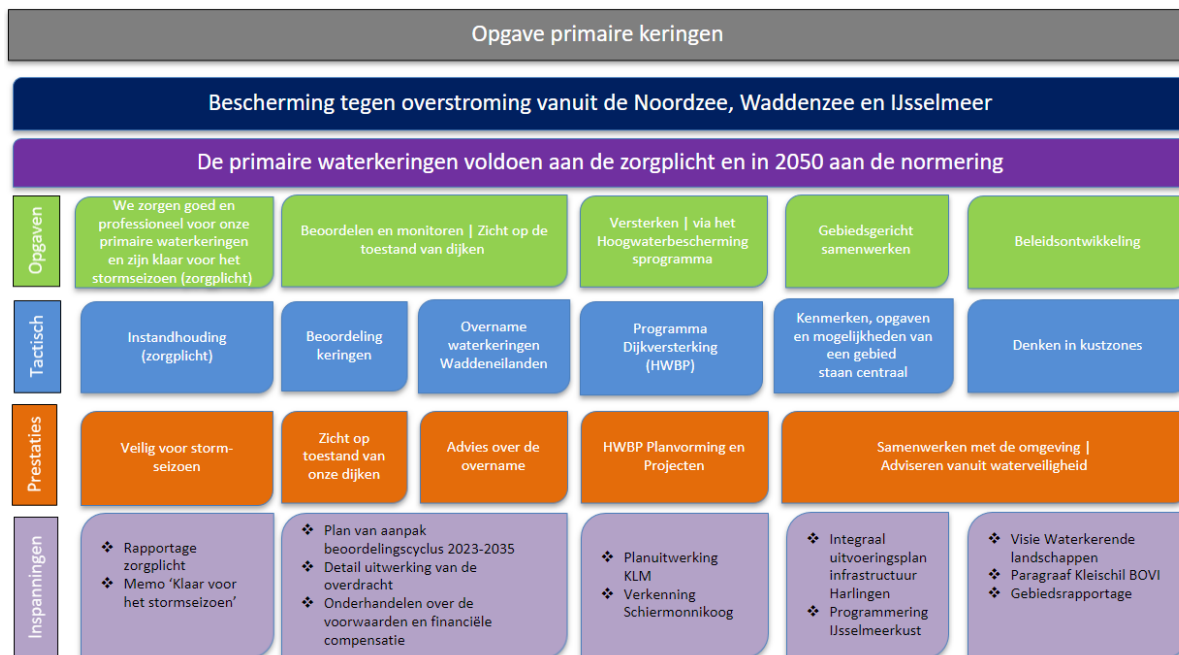
We beheren, inspecteren en onderhouden onze waterkeringen in een jaarlijks terugkerende cyclus. Dat is onderdeel van de wettelijke zorgplicht. We plegen onderhoud. Daar waar de dijken structureel niet voldoen aan de veiligheidseisen, versterken we de keringen om zo de verwachte klimaatveranderingen goed te kunnen opvangen. Landelijk is afgesproken dat alle primaire waterkeringen in 2050 aan de nieuwe waterveiligheidsnormering voldoen. Dit vraagt de komende jaren een grote inspanning.

Voor de echt lange termijn denken we na hoe we ons aan kunnen passen aan een nog verdere zeespiegelstijging. In hoeverre bereiken we de grenzen van het steeds hoger en breder maken van dijken en duinen? In de Blauwe Omgevingsvisie (BOVi) wordt daarom integraal gekeken naar de kustzone langs het Wad voor wat betreft landschap, flora en fauna, de belangen voor de landbouw en leefbaarheid.

Onze dijken en duinen hebben daarnaast een publieke functie. Mensen willen de dijk beleven en van het uitzicht genieten. Onze keringen lopen door het landschap, door steden en dorpen. Naast het bewaken van de technische waterkerende functie, is een goede ruimtelijke, economische en ecologische ontwikkeling daarom net zo goed onderdeel van onze zorgplicht. Dat vraagt van ons dat we niet alleen initiatieven toetsen, maar ook dat we er soms aan meedoen.

2.3.2 DOELENBOOM

Met de doelenboom brengen we in beeld wat we willen bereiken (onze doelen) en de maatregelen die daarvoor nodig zijn. De doelenboom van de opgave primaire waterkeringen ziet er als volgt uit:

2.3.3 INSTANDHOUDING & ZORGPLICHT

Beheer en onderhoud van dijken

Dijken, duinen, sluisen, gemalen, uitwateringsduikers en inlaten langs de Noordzee, Waddenzee en het IJsselmeer moeten veilig zijn voor in het stormseizoen dat op 1 oktober begint. Alle werkzaamheden die daarvoor nodig zijn, vallen onder onze 'instandhoudingsopgave' en zijn onderdeel van onze zorgplicht. Zo herstellen we eventuele schade aan de dijk na het stormseizoen. Denk aan het herstellen van slechte delen van de asfaltglooiing. Verder onderhouden we de dijk door het beweiden met schapen. Ook houden we de graszoden op de dijk in goede staat.

We inspecteren de keringen volgens ons inspectieplan. Eventuele onvolkomenheden leggen we vast. Ook bepalen we wanneer herstel moet plaatsvinden. Daarbij maken we een afweging aan de hand van urgentie en risico's. Voordat het stormseizoen begint, testen we de sluitingsprotocollen voor de kunstwerken in de praktijk. Ook actualiseren we de bestrijdingsplannen voor hoogwater en controleren we het dijkbewakingsmaterieel en de hoeveelheden noodmaterialen. Voldoet de waterkering niet meer aan de normen, dan nemen we voorlopige maatregelen tot we de waterkering structureel kunnen verbeteren. Als onderdeel van de opgave assetmanagement werken we continue aan het op orde krijgen én houden van ons (digitale) datamanagementsysteem.

De dijk krijgt steeds vaker ook een publieke functie. Door deze ontwikkeling hebben we vaker overleg met initiatiefnemers van activiteiten. We staan dit vaak toe mits de activiteit geen gevolgen heeft voor de veiligheid, het beheer en/of onderhoud van de dijk, het geen commerciële activiteit is en de onderhoudskosten niet toenemen.

Wat gaan we doen in 2023?

Voor 1 mei ronden we de *rapportage zorgplicht* 2022 af. Uiterlijk per 15 december is het memo *Klaar voor het Stormseizoen* gereed.

Prestaties

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Rapportage zorgplicht 2021 .	Rapportage zorgplicht 2022 is klaar voor 1 mei.			Rapportage zorgplicht 2023.	
Memo <i>Klaar voor het Stormseizoen</i> .	Memo <i>Klaar voor het Stormseizoen</i> is klaar voor 15 december.			Memo <i>Klaar voor het Stormseizoen</i> .	
Actualiseren medegebruik keringen.					

Beoordeling waterveiligheid primaire waterkeringen

Als beheerder beoordelen we of onze primaire waterkeringen voldoen aan de geldende veiligheidseisen. De beoordeling is onderdeel van de wettelijke zorgplicht. We zorgen ervoor dat we de primaire waterkeringen tijdig aanpassen aan nieuwe technische inzichten of aan veranderende klimaatomstandigheden. De *Omgevingswet* vereist continu inzicht in de overstromingsrisico's van de primaire keringen. Elke 12 jaar moeten we een beoordeling uit hebben gevoerd. In 2022 is de vorige cyclus afgerond. Vanaf 2023 start de volgende beoordelingscyclus van 12 jaar die tot 2035 gaat lopen.

Wat gaan we doen in 2023?

We maken een aanpak en planning voor de beoordeling van de alle Friese dijktrajecten en laten die in 2023 vaststellen door het Dagelijks Bestuur (DB). Daarbij hanteren we de volgende uitgangspunten:

- omdat monitoring een continue taak is vanuit de zorgplicht, voorzien we een 'continue werkstroom' waarbij we elk jaar een gedeelte van de dijktrajecten beoordelen;
- we richten ons de eerste jaren op de primaire waterkeringen die in de afgelopen ronde een voorlopig oordeel hebben gekregen. Dit betreft de IJsselmeerkering (van Lemmer tot Kornwerderzand) en de waterkering op Terschelling en
- we sluiten zo goed mogelijk aan bij de lopende ontwikkelingen en de landelijke programmering van de dijkversterkingen.

Prestaties

2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Beoordeling Ameland afgerond .	Plan van aanpak beoordelingscyclus 2023-2035 voor de zomer door DB vastgesteld.			Beoordeling Lemmer-Stavoren.		Beoordeling Stavoren-Afsluitdijk .
Overall veiligheidsrapportage opgesteld.						
Datamodel gevuld met gegevens LBO-1.						

Overname primaire waterkeringen Waddeneilanden

In het Bestuursakkoord Water uit 2011 is afgesproken dat primaire waterkeringen, die gebieden beschermen waar het waterschap beheerder is, in beheer komen bij datzelfde waterschap. Voor ons waterschap gaat het om de overdracht van de waterkeringen op Vlieland, Terschelling en Ameland van Rijkswaterstaat aan ons.

Wat gaan we doen in 2023?

We verkennen scope en kosten en bepalen de verdere condities en voorwaarden waaronder de overname plaats zal kunnen vinden. De kosten zijn voor ons een belangrijk aandachtspunt. Het *Bestuursakkoord Water* brengt namelijk met zich mee dat het we niet alle kosten vergoed zullen krijgen. In 2024 zullen we een definitieve overeenkomst met Rijkswaterstaat opstellen een voorleggen aan het Algemeen Bestuur (AB). In 2023 of 2024 maken we ook een voorstel voor dekking van de kosten die we niet vergoed krijgen.

Prestaties

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Globale indicatie van de kosten van de overdracht.	Uitwerkingsvoorstel Overdracht	Opstellen en vaststellen overeenkomst met Rijkswaterstaat.			
Opstellen intentieverklaring.		Opnemen nieuwe taken in de exploitatie.			

Versterken primair waterkeringen via het Hoogwaterbeschermingsprogramma

In 2050 moeten alle primaire waterkeringen in Nederland voldoen aan de nieuwe veiligheidsnormen. De opgave primaire keringen is zo te beschouwen als één grote opgave onder de noemer van klimaatadaptatie. Om dit te bereiken werken alle waterschappen en Rijkswaterstaat samen in het landelijke 'Hoogwaterbeschermingsprogramma' (HWBP).

In heel Nederland gaat het om 1.500 kilometer aan dijken en 500 sluizen en gemalen. Voor Wetterskip Fryslân gaat het om 181,5 kilometer dijk. De 12-jaarlijkse beoordeling maakt duidelijk welke dijksecties en/of kunstwerken zijn afgekeurd. De landelijke alliantie programmeert de voorbereiding en uitvoering van deze projecten vervolgens op basis van urgentie. Het AB besluit over de inhoudelijke uitwerking en stelt kredieten beschikbaar.

De HWBP-versterkingsprojecten hebben een wijde impact op de omgeving. Dijkversterking is vaak een vliegwielt in de omgeving; in de planvorming wordt, daar waar mogelijk, ook gewerkt aan opgaven op het gebied van leefbaarheid, circulariteit, natuur, landbouw, recreatie en toerisme. Omdat het belangrijk is dat de landelijke doelen gehaald worden en de financiering landelijk geregeld wordt, is het zaak vast te houden aan planningen.

De programmering voor de periode 2023-2034 ziet er voor ons waterschap als volgt uit:

Project	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Programma HWBP WF															
Koehool - Lauwersmeer	v	v	v	p	p	p	r	r	r	r	r	r	r	r	n
KLM Deelproject 1 Koehool-Zwarte Haan				p	p	p	p	r	r	r	r	r	r	n	n
KLM Deelproject 2 Zwarte Haan-Holwerd-west					p	p	p	p	r	r	r	r	r	r	n
KLM Deelproject 3 Holwerd Oost - 't Skoar					p	p	p	p	r	r	r	r	r	r	n
KLM Deelproject 4 't Skoar - Paesens-Moddergat					p	p	p	p	p	r	r	r	r	r	n
Schiermonnikoog, dijk en duin	b	b		v	v	v	v	v	p	p	p	p	r	r	n
Zurich - Koehool		b	b	b					v	v	v	v	p	p	p
Harlingen			b	b											

v: verkenningsfase p: planuitwerkingsfase

r: realisatiefase

n: nazorg

b: beoordeling

Wat gaan we doen in 2023?

In lijn met de programmering van het HWBP gaan we de komende jaren aan de slag met het programma *Dijkversterking Wetterskip Fryslân*. Dijkversterkingen pakken we aan als een programma: integraal, gebiedsgericht en zakelijk. De projecten zijn omvangrijk, complex en risicovol. Voorbereiding en uitvoering doen we daarom beheerst en gefaseerd, maar gelet op de landelijke doelen en financiering houden we ons aan de planning. Waar mogelijk werken we samen met de omgeving ook aan opgaven op het gebied van leefbaarheid, circulariteit, natuur, landbouw, recreatie en toerisme.

Twee onderdelen benoemen we expliciet:

- 1) Voor de dijkversterkingen is een zeer grote hoeveelheid *klei* nodig. We onderzoeken waar binnen de regio grondstoffen beschikbaar komen (circulariteit/duurzaamheid). En hoe we deze, vooruitlopend op eventuele toepassing, aan kunnen kopen en in beheer kunnen nemen. In 2023 komen we met voorstellen, die mogelijk tot investeringen leiden in de Kaderbrief 2024-2028.
- 2) Recente wetten en regels op het gebied van *duurzaamheid, CO₂- en stikstofreductie* stellen toenemende eisen aan het ontwerp en de uitvoering van onze dijkversterkingen. Daarom komen we in 2023 met voorstellen hoe we de uitvoering van de projecten vergunbaar kunnen krijgen.

Planuitwerking dijkversterking Koehool- Lauwersmeer

Het traject Koehoel – Lauwersmeer is 47 kilometer lang. De totale kosten zijn geraamd op zo'n € 300 miljoen. Voor de planuitwerkingsfase van het project Koehool-Lauwersmeer is één beschikking afgegeven. In december 2021 heeft het Algemeen Bestuur voor de gehele fase één krediet beschikbaar gesteld. Net als in de verkenningsfase, werken we in de planuitwerking gebiedsgericht. Samen met de gebiedspartners werken we aan een veilige dijk. Daarbij nemen we zoveel mogelijk koppelkansen in het project mee. De gebiedsinitiatieven die wij niet kunnen koppelen, krijgen later mogelijk een plek in het Fries Programma Waddenzee dat onder de regie van de provincie Fryslân staat.

Wat gaan we doen in 2023?

We gaan conform planning verder met de dijkversterking. Het project is opgeknipt in 4 deelprojecten, omdat projectomgeving, te nemen maatregelen, risico's en onzekerheden per project verschillen. Bovendien zijn kleinere projecten beter te managen. Dit zijn ze:

- 1) Koehool - Zwarte Haan
- 2) Zwarte Haan – Holwerd West
- 3) Holwerd Oost – 't Skoar
- 4) 't Skoar – Paesens-Moddergat.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Planuitwerking KLM DP 1.		Ontwerp Projectbesluit KLM DP1 Koehool- Zwarte Haan			
		Kredietaanvraag Realisatiefase KLM DP1 Koehool- Zwarte Haan	Kredietaanvraag Realisatiefase KLM DP2 Zwarte Haan- Holwerd West		
		Ontwerp Projectbesluit KLM DP2	Kredietaanvraag Realisatiefase KLM DP3		

	Zwarte Haan- Holwerd West	Holwerd Oost-'t Skoar	
		Ontwerp Pro- jectbesluit KLM DP4 't Skoar-Paesens Moddergat	Kredietaan- vraag Realisatiefase KLM DP4 't Skoar-Pae- sens Modder- gat
		Ontwerp Pro- jectbesluit KLM DP3 Holwerd Oost- 't Skoar	
	Strategie Grondbalans		
	Strategie Wer- ken in Na- turaz000		

Verkenning dijk- en duinversterking Schiermonnikoog

Ook de versterking van dijk en duin op Schiermonnikoog is onderdeel van het programma *Dijkversterking Wetterskip Fryslân*.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 gaan we door met de verkenningsfase waarmee we in 2022 zijn gestart. We onderzoeken in hoeverre we het vergroten van de veiligheid kunnen combineren met andere opgaven en wensen op Schiermonnikoog. Dat doen we in nauwe samenwerking met partijen en de andere overheden. Ook koppelkansen, innovaties en duurzame oplossingen maken deel uit van de verkenning. In 2024 volgt een nota en de voorkeursbeslissing.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
.	.	Voorkeursalternatief en kredietaanvraag Planuitwerking Schiermonnikoog	.	Ontwerp Projectbesluit Schiermonnikoog.	
				Kredietaanvraag Realisatiefase Schiermonnikoog	

Gebiedsstudie stad Harlingen als onderdeel van Zurich-Koehool

Onze dijkversterking als onderdeel van het traject Zurich-Koehool is een van de grote opgaven in en rond Harlingen. Andere opgaven zijn onder andere de renovatie van de Tjerk Hiddesluizen, de Port of Harlingen en het verbreden van het Van Harinxmakanaal. In een gebiedsstudie willen we helder krijgen of we deze opgaven integraal kunnen oppakken.

Wat gaan we doen in 2023?

De partners van het programma Harlingen, waaronder Wetterskip Fryslân, hebben afgesproken financieel bij te dragen aan een integrale planvorming. Daarnaast bestaat serieuze belangstelling vanuit onder andere het Investeringskader Waddengebied (IKW) / Waddenfonds en de Programmatiesche Aanpak Grote Wateren (PAGW) om fors te investeren, omdat ze de kracht zien van de integrale aanpak van de opgaven. In 2023 werken we het *integraal uitvoeringsplan infrastructuur Harlingen* uit.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Afronden gebiedsverkenning en start gebiedsproces.	Uitwerking integraal uitvoeringsplan infrastructuur Harlingen.				

Faciliteren maatschappelijke ontwikkelingen IJsselmeerkust

Veel maatschappelijke initiatieven, ambities, projecten en financiële middelen komen deze jaren samen aan de Friese IJsselmeerkust. Vanuit het rijk, provincie en gemeenten zijn middelen gereserveerd voor investeringen in natuur, cultuurhistorie, recreatieve paden en vaarwegen. Op én naast de dijk. In 2022 zijn alle wensen geïnteriseerd en in een uitvoeringsprogramma opgenomen. Hoewel aansluiting met het HWBP-programma maar deels mogelijk is (de start daarvan is gepland vanaf 2029), willen we vanuit ons beleid (recreatief medegebruik) partijen de ruimte geven om te onderzoeken welke investeringen inpasbaar zijn. Doel is om tot een gezamenlijk integraal plan voor de gehele IJsselmeerdijk te komen, met een afgestemde programmering en een tijdige reservering van middelen. Zodat we de maatschappelijke betekenis van de dijk vergroten en kapitaalvernietiging voorkomen.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 voeren we samen met de maatschappelijke partners een verkenning uit naar de mogelijkheden om maatschappelijke initiatieven te faciliteren en in te passen in de meerjarenprogrammering. Dit vraagt samenwerking met de maatschappelijke partners, en de ruimte voor mogelijke eerdere investeringen in de kering.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Programma IJsselmeerkust				

2.3.4 FINANCIËN

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van de opgave Primaire Keringen voor de begroting 2023 weergegeven. Ter vergelijking is ook de (primaire) begroting 2022 opgenomen.

bedragen x € 1 miljoen

	Begroting 2023	Begroting 2022
Netto lasten	14,1	14,1

Investerings

In onderstaande tabel staan de netto verstrekkingen van de investeringskredieten voor 2023 t/m 2027. In het voorstel Verzamelbesluit investeringen 2022 stellen we voor om een deel van deze kredieten vrij te geven. Ook lichten we de projecten in dat verzamelbesluit toe.

bedragen x € 1 miljoen

		Krediet				
	Verzamel- besluit	2023	2024	2025	2026	2027
HWBP- Activeerbare bijdrage landelijk programma	A	5,8	5,4	5,1	5,7	6,4
HWBP- 10% projectgebonden bijdrage	B		27,5		0,6	5,0
Groot onderhoud primaire keringen	A			0,5		
Totaal		5,8	32,9	5,6	6,3	11,4

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2023; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

2.4 Boezem

Portefeuillehouders: Frank Jorna en Otto van der Galiën

2.4.1 INLEIDING

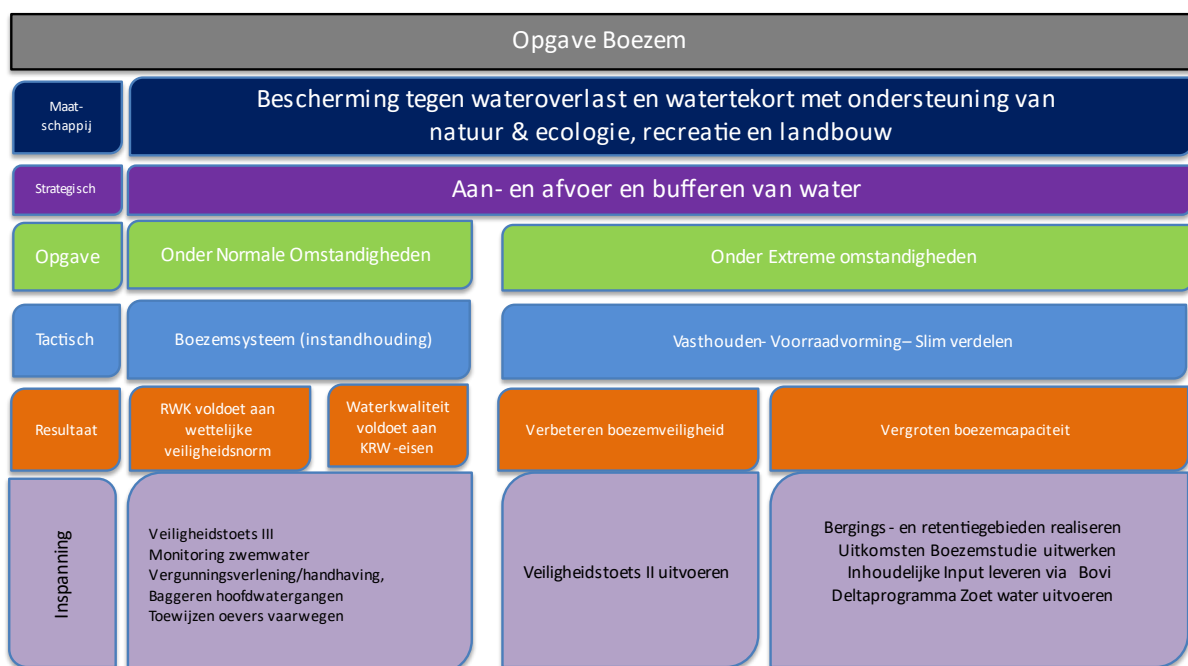
Bescherming bieden tegen wateroverlast en watertekorten. Dat is het doel van de Friese boezem. Het is een uniek watersysteem met een grote waarde voor het landschap, natuur, recreatie en bedrijvigheid. De functie van de boezem is om overtollig water uit ons beheergebied af te voeren via de beekdalen en via de Friese boezem naar het Lauwersmeer, de Waddenzee en het IJsselmeer. Tekorten vullen we aan vanuit het IJsselmeer. Om het water en het watersysteem in een goede ecologische toestand te brengen en te houden is er, naast aandacht voor waterzuivering, gerichte aandacht voor een natuurvriendelijke inrichting en een natuurvriendelijk onderhoud van deze watersystemen.

We toetsen de kwaliteit en stabiliteit van de keringen. De waterkwaliteit van de boezem moet voldoen aan de geldende eisen vanuit de *Kaderrichtlijn Water* (KRW). Extreme weersomstandigheden als heftige regenval, maar ook extreme droogte hebben invloed op het functioneren van de Boezem. Zeker gezien de klimaatverandering die ons staat te wachten, zal het slim verdelen van water naar de te bedienen functies van groot belang zijn. Van 'snel-weg-water-systeem' naar kampioen vasthouden. Dit doen we door de boezemveiligheid te verbeteren en de boezemcapaciteit te vergroten.

Het *Nationaal Programma Landelijk Gebied* (NPLG) brengt de opgaven op het gebied van water, natuur, stikstof, biodiversiteit en klimaat bij elkaar in een gecombineerde aanpak voor het landelijk gebied. Bij de opgave Deelsystemen wordt nader ingegaan op het NPLG. In lijn met het nationaal programma *Water en Bodem Sturend* (WABOS) zijn bodem- en watersysteem hierbij leidende principes. Dit zal van grote invloed zijn op het vergroten van de boezemcapaciteit.

2.4.2 DOELENBOOM

Met de doelenboom brengen we in beeld wat we willen bereiken (onze doelen) en de maatregelen die daarvoor nodig zijn. De doelenboom van boezem ziet er als volgt uit:

2.4.3 BELEID EN UITVOERING: MAATREGELEN

De maatregelen die we nemen zijn verdeeld over twee onderwerpen. In de doelenboom zijn deze terug te vinden onder de 'doelopgaven' in de groene balk. Het gaat om:

- Onder normale omstandigheden
- Onder extreme omstandigheden

ONDER NORMALE OMSTANDIGHEDEN

Boezemsysteem (instandhouding)

Thema: Klimaatadaptatie, klimaatmitigatie, participatie en biodiversiteit

<i>Maatschappelijk doel:</i>	De instandhouding van het boezemsysteem
<i>Hoofddoelen:</i>	RWK voldoen aan wettelijke veiligheidsnormen Waterkwaliteit voldoet aan KRW eisen

RWK voldoen aan wettelijke veiligheidsnormen / waterkwaliteit voldoet aan KRW eisen

Veiligheidstoets III

De provinciale waterverordening verplicht ons om elke 6 jaar een beoordeling uit te voeren van hoogte en stabiliteit van de regionale waterkeringen. De stabiliteitstoets en veiligheidsrapportage van de derde ronde zijn begin 2023 gereed. Als de stabiliteitstoets nog geen uitsluitsel geeft over eventuele verbetering, is nader onderzoek nodig. Bij de vorige beoordeling gold dat nog voor 450 kilometer waterkering.

Met de provincies Groningen en Fryslân is afgesproken dat we verbeterwerken uit de derde beoordelingsronde ná 2027 oppakken. In 2024 weten we definitief om welke werken het gaat. In 2025 maken we een plan voor de vierde beoordeling. Samen met de provincies Groningen en Fryslân gaan we onderzoeken of we de voorgeschreven beoordelingscyclus kunnen aanpassen naar een continue beoordeling.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 en 2024 willen we op basis van het nader onderzoek met een definitief oordeel over wel of niet verbeteren. We komen hiervoor in 2023 met een plan.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
	Plan voor nader onderzoek.	Afronden nader onderzoek. Rapportage verbeteropgave voor na 2027.	Plan vierde beoordelingsronde.			Rapportage vierde beoordelingsronde.

Monitoring zwemwater

Wij monitoren jaarlijks de waterkwaliteit van zwemwateren. We stellen verbeterplannen ('zwemwaterprofielen') op voor zwemwateren die nog geen 'goed' of 'uitstekend' scoren. Samen met onze partners nemen we maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Het kan hierbij om fysieke maatregelen gaan, maar ook om afspraken over communicatie, regelgeving, handhaving, taakverdeling en samenwerking. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de maatregelen ligt bij de betrokken partijen zoals gemeenten, exploitanten en de provincie Fryslân. In sommige gevallen is er meer onderzoek naar de oorzaken van verontreinigingen nodig. Hierover maken we afspraken met de betrokken partijen.

Wat gaan we doen in 2023?

- Afhankelijk van de meetresultaten zwemwaterkwaliteit actualiseren we in 2023 circa vijf zwemwaterprofielen.
- In 2023 komt provincie Fryslân met een *gebruiksvisie waterrecreatie*. Deze visie kan leiden tot nieuw beleid, ook voor zwemwaterlocaties. Wetterskip Fryslân en de gemeenten leveren een bijdrage aan deze gebruiksvisie.

Prestatie indicatoren

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Actualiseren van ca. vijf zwemwaterprofielen.	Actualiseren van ca. vijf zwemwaterprofielen. Leveren bijdrage aan gebruiksvisie waterrecreatie van de provincie Fryslân.	Actualiseren van ca. vijf zwemwaterprofielen.	Actualiseren van ca. vijf zwemwaterprofielen.	Actualiseren van ca. vijf zwemwaterprofielen.	Actualiseren van ca. vijf zwemwaterprofielen.

Baggeren hoofdwatgangen

Met baggeren zorgen we voor een goed functionerende en gezonde waterinfrastructuur. We voeren baggerwerken uit in de hoofdwatgangen, totaal areaal circa 5.500 km. Jaarlijks baggeren we hoofdwatgangen in de polders, E- en F vaarwegen in de boezem en een aantal grotere (boezem)vaarten. Daarbij toetsen we de kwaliteit van het baggerslib om te beoordelen of we slib op de kant gedeponeerd kan worden of moet worden afgevoerd naar depots voor verontreinigde bagger. Jaarlijks rapporteren we aan het algemeen bestuur het aantal gebaggerde kilometers, initiatieven right to challenge en de kosten.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 bereiden we baggerwerken voor; 250 km in de polders, 25 grotere vaarten en 15 km E- en F vaarwegen.

Totaal	2023	2024	2025	2026	2027
In de polders (jaarlijks ca 250 km.)	x	x	x	x	x
E- en F vaarwegen boezem (jaarlijks ca 15 km.)	x	x	x	x	x
Grotere vaarten (25 km.):					
• Drachtster Compagnie	x	x	x	x	x
• Ferwerter Feart	x				
• Jelsumer Feart	x				
• Waldfeart	x				
• Sint Annaparochie	x				
• Klynsma Feart	x				
• Lytse Gaastmar	x				

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
	7				

Toewijzen oevers vaarwegen

Samen met provincie Fryslân en 14 Friese gemeenten bepalen we wie voor de instandhouding van welke oeverconstructies langs de Friese vaarwegen verantwoordelijk is. Voor 1.765 km aan oevers is dat duidelijk aangegeven op een toedelingskaart. De maatregelen nemen we op in het beheer- en onderhoudsplan oevers vaarwegen en in het baggerplan.

Wat gaan we doen in 2023?

Samen met Provincie en Gemeentes zorgen we dat de instandhoudingsverantwoordelijkheid voor 1.765 km oevers langs vaarwegen, voor ieder overheid afzonderlijk duidelijk is en op kaart kan worden nagezien. Verdere voorbereidingen worden getroffen (zie opgave Assetmanagement) voor het opstellen van een Beheer- en Onderhoudsplan aangaande oevers vaarwegen en onze taken met betrekken de E- en F-vaarwegen. Voor de baggeropgave van de E- en F-vaarwegen is reeds een connectie gemaakt met het Baggerplan.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Inspraak op en besluitvorming over de toedelingskaart en de verordening. Uitwerken en vaststellen samenwerkingsovereenkomst oeverfonds en verwerking afspraken in begroting 2023.	Advies van AB over vaststelling door Provinciale Staten van de toedeling van beheertaken aan de provincie, 14 Friese gemeenten en Wetterskip Fryslân. Cyclisch baggeren E+F-vaarwegen opnemen in het baggerplan. Uitvoeren buitengewoon onderhoud aan oeverconstructies langs vaarwegen. Aanvullen en optimaliseren leggergegevens. Inventarisatie van categorie A t/m D is onderdeel van opgave assetmanagement.	Beheer en onderhoud. Aanvullen en optimaliseren leggergegevens. Inventarisatie is onderdeel van opgave assetmanagement	Beheer en onderhoud. Opstellen beheer- en onderhoudsplan oevers vaarwegen.	Beheer en onderhoud.	Beheer en onderhoud.

ONDER EXTREME OMSTANDIGHEDEN

Vasthouden- voorraad vormen – slim verdelen

Thema: Klimaatadaptatie, klimaatmitigatie, participatie en biodiversiteit

Maatschappelijk doel:	De Friese boezem inrichten op de klimaatontwikkeling
Hoofddoelen:	Verbeteren boezemveiligheid Vergroten boezemcapaciteit.

Verbeteren boezemveiligheid

Met het programma verbeterwerken regionale waterkeringen zorgen we dat de regionale waterkeringen weer voldoen aan de door de provincie gestelde norm. Dat is nodig want waterkeringen zakken in de loop van de tijd. Daarom beoordelen we ze elke zes jaar opnieuw. Waterkeringen die we al eerder hebben aangepakt, hogen we dus op basis van inspectie na verloop van tijd opnieuw op.

We hebben met de provincies Groningen en Fryslân afgesproken om tot 2027 in totaal 1.300 kilometer aan regionale keringen te verbeteren.

Het huidige verbeterprogramma is gebaseerd op de in 2014 en 2016 uitgevoerde tweede beoordeling van hoogte en stabiliteit. Op verschillende locaties zijn verbeteringen nodig. In totaal gaat het nog om circa 165 kilometer per 1 januari 2023. Bij de uitvoering van deze projecten bieden we waar mogelijk ruimte voor andere maatschappelijke voorzieningen (zoals natuur en recreatie).

Wat gaan we doen in 2023?

We verbeteren 30 kilometer aan regionale keringen.

Prestatie-indicator

Totaal	Gerealiseerd	2023	2024	2025	2026	2027
1.300 km	1.135 km	30 km	35 km	35 km	35 km	30 km

Vergroten boezemcapaciteit

In het veiligheidsplan-II, opgesteld in 2014 en geëvalueerd in 2018, staan maatregelen om wateroverlast nu en in de toekomst te beperken. De eerste maatregel betreft het realiseren van 1.500 hectare bergingsgebieden vóór het jaar 2035. De tweede maatregel is het uitbreiden van de Friese boezem met 600 hectare voor het jaar 2035.

Met de provincie, de natuurbeheerders en andere partijen bepalen we welke gebieden we daarvoor gaan inrichten. Tijdens uitvoeringsprojecten werken we aan beide maatregelen. Waar mogelijk liften we mee op initiatieven voor gebiedsontwikkeling. Het veiligheidsplan, en daarmee ook de opgave voor de boezemering zullen we in 2023 of 2024 herzien op basis van de nieuwe klimaatscenario's.

Wat gaan we doen in 2023?

- In 2023 willen we samen met It Fryske Gea en de provincie het bergingsgebied Bouwepet inrichten.
- Samen met de terreinbeheerorganisaties en de provincie verkennen we circa 500 hectare aan potentieel bergingsgebied, onder andere in de polder Himpensermar en in de Binnenmieden- en Weeshuispolder.

Prestatie-indicator

Realiseren bergingsgebieden							
Totaal	Gerealiseerd	2023	2024	2025	2026	2027	Restopgave
1.500 ha	150 ha	0 ha	50 ha	50 ha	50 ha	50 ha	1150 ha

Realiseren boezemuitbreiding							
Totaal	Gerealiseerd	2023	2024	2025	2026	2027	Restopgave
600 ha	292 ha	10 ha	42 ha	36 ha	10 ha	10 ha	400 ha

Deltaprogramma zoetwater

We willen strategische doelen over onze zoetwatervoorziening vastleggen. De trits vasthouden-voorraad vormen- inlaten is daarbij belangrijk uitgangspunt. Hoe zorgen we voor voldoende zoetwater op het juiste moment? Het gebruik en de aanvulling van zoetwater moet in balans zijn. De uitwerking van de strategische doelen moet doorwerken in veel onderdelen van onze organisatie, bijvoorbeeld in vergunningverlening en peilbeheer.

Wat gaan we doen in 2023?

De strategische doelen voor zoetwater leggen we vast in de Blauwe Omgevingsvisie. De uitwerking van deze doelen leggen we vast in de Beleidsnota Duurzaam beheer zoetwater.

In 2023 leggen we de beleidsnota Duurzaam beheer zoetwater voor aan het bestuur.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Vaststellen strategische doelen zoetwater vastgelegd in BOVi				

2.4.4 FINANCIËN

Exploitatie

In onderstaande tabel staan de netto lasten van de opgave boezem:

bedragen x € 1 miljoen

	Begroting 2023	Begroting 2022
Netto lasten	25,6	24,2

Investerings

In onderstaande tabel staan de netto te verstrekken investeringskredieten voor 2023 t/m 2027. In het voorstel verzamelbesluit investeringen 2023 stellen we voor een deel van de kredieten vrij te geven. Ook lichten we de projecten in dat verzamelbesluit toe.

bedragen x € 1 miljoen

	Verzamelbesluit	Krediet				
		2023	2024	2025	2026	2027
Investeringsruimte n.a.v. Veiligheidsplan II	A	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Verbeterwerken regionale waterkeringen	A	8,8	8,3	8,3	8,3	8,3
Zeegemalen	B	2,0				
Totaal		11,8	9,2	9,2	9,2	9,2

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2023; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Geplande investeringsprojecten 2023 boezem

Het overzicht van de investeringsprojecten waarvoor we in 2023 krediet aanvragen.

- Regionale waterkeringen Leeuwarden Oost
- Regionale waterkeringen Sneek
- Regionale waterkeringen Centraal
- Regionale waterkeringen Zuid
- KRW Lauwers en Doezemertocht
- Waterberging Polder Himpensermar
- Waterberging Bouwepet

2.5 Deelsystemen

Portefeuillehouders: *Frank Jorna, Annet van der Hoek en Otto van der Galiën.*

2.5.1 INLEIDING

De 622 deelsystemen in ons beheergebied bestaan uit de poldergebieden en de vrij afstromende gebieden. De hogere zandgronden in het zuidoosten met de beeksystemen van de Lende, de Tsjonger en het Alldjip, de veenweidegebieden, de Greidhoeke en de hogere kleigronden in het noorden. Ze hebben allemaal hun specifieke eigenschappen, geschiedenis en opgaven voor het waterbeheer. De (KRW-)plassen behoren ook tot de deelsystemen. Het gaat om de laagveenplassen Fryslân, Nannewiid en de Lytse Wielen.

Hoe groot de verschillen ook zijn, goed waterbeheer van de boezem is voor alle deelsystemen van groot belang. De deelsystemen zijn namelijk voor de aan- en afvoer van water grotendeels afhankelijk van de boezem of de op de boezem afwaterende bekenstelsels. Alleen het deelsysteem van het noordelijk kleigebied heeft een eigen afvoer naar de Waddenzee. Maar voor dit gebied is de aanvoer van zoetwater vanuit de boezem voor de verziltingsbestrijding weer van groot belang. Via de boezem laten we IJsselmeerwater in en verdelen het over ons beheergebied. Dit doen we voor het handhaven van een goed oppervlaktewaterpeil in de 8.000 peilvakken, conform de peilbesluiten, voor het bestrijden van verzilting en voor het verbeteren van de waterkwaliteit.

Als waterbeheerder werken we iedere dag aan het onderhouden en verbeteren van het watersysteem van de verschillende deelgebieden. Het areaal bestaat uit circa 1.100 geautomatiseerde kunstwerken, 5.750 stuwen en 5.150 inlaten die we dagelijkse inzetten. De 5.900 kilometer hoofdwatgangen en bijna 118.000 km schouwwateren zorgen voor een fijnmazig watersysteem waarin we de functies in Fryslân bedienen.

We willen als waterschap een bijdrage leveren aan het beschermen en verbeteren van de biodiversiteit. Dit doen we door in ons werk rekening te houden met flora en fauna. Waar mogelijk doen of laten we dingen om de situatie verbeteren. In 2021 hebben we onze ambitie op dit gebied vastgesteld. In 2023 gaan we aan de slag met het bijhorende uitvoeringsplan. Ondertussen nemen we maatregelen waar zich kansen voordoen. Deze zijn terug te vinden bij de inhoudelijke maatregelen in deze begroting.

We staan aan het begin van een ingrijpende transitie in het landelijk gebied. Het Rijk heeft in juni 2022 de startnotitie gedeeld van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het kabinet geeft hiermee richting aan provincies en belanghebbenden om de natuurkwaliteit in het landelijk gebied te verbeteren door de stikstofdepositie te verminderen, de waterkwaliteit te verbeteren en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Naast de doelen voor waterkwaliteit biedt dit voor het waterbeheer ook een mogelijkheid om klimaatadaptatie integraal onderdeel te maken van deze transitie. Voor de waterhuishouding geven we bij deze uitwerking verdere invulling aan de aanpak die in het waterbeheerprogramma voor de verschillende landschapstypen zijn opgenomen.

2.5.2 DOELENBOOM

Met de doelenboom brengen we in beeld wat we willen bereiken (onze doelen) en de maatregelen die daarvoor nodig zijn. De doelenboom van deelsystemen ziet er als volgt uit:

Deze doelenboom en begroting gaat uit van de huidige opgaven en doelen. Het huidige watersysteem is fijnmazig, kostbaar en ingericht om onder normale omstandigheden de functies te bedienen. De in hoofdstuk 2 geschetste transitie in het landelijk gebied zal hoe dan ook invloed hebben op de opgaven in de deelsystemen. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en de programma's NOVEX en Water en Bodem sturend (WABOS) sturen op een watersysteem dat rekening houdt met klimaatverandering en dat bepalend is voor de ruimtelijke inrichting van Fryslân. De nieuwe ontwikkelingen krijgen een plek in de blauwe omgevingsvisie (BOVI). We vertalen ze vervolgens naar de opgaven in de deelsystemen.

2.5.3 BELEID EN UITVOERING: MAATREGELLEN

De maatregelen die we nemen zijn verdeeld over vier onderwerpen. In de doelenboom zijn deze terug te vinden onder de 'doelopgaven' in de groene balk. Het gaat om:

- Regulier waterbeheer
- Waterkwaliteit voldoet
- Omgaan met wateroverlast
- Omgaan met watertekort

REGULIER WATERBEHEER

Fries programma landelijk gebied (FPLG)

Wetterskip is actief betrokken bij de landelijk werkgroep van de Unie van Waterschappen, de provinciale regiegroep NPLG en de provinciale projectgroep FPLG. Alle waterthema's die van belang zijn krijgen een plek in de nieuwe plannen voor het landelijk gebied. Ook zal een nieuwe werkwijze ontstaan, waarbij de overheden gezamenlijk met de stakeholders de nieuwe doelen gebiedsgericht gaan programmeren en realiseren.

Wat gaan we doen in 2023?

In het voorjaar van 2023 bieden de gezamenlijke Friese overheden het *Fries Programma Landelijk gebied* (FPLG) aan het Rijk aan. Het programma bestaat uit een provinciaal programma en een gebiedsgerichte aanpak. De provincie Fryslân verwacht van Wetterskip actieve inbreng als het gaat om water en bodem als sturende principes. Dit programma bepaalt samen met de BOVi de opgaven in de deelsystemen.

Prestatie indicator

Aanbieden FPLG

Veenweideprogramma 2021-2030

In 2021 hebben Provinciale Staten, het Algemeen Bestuur van Wetterskip Fryslân en betrokken gemeenteraden het *Veenweideprogramma 2021-2030* 'Foarut mei de Fryske Feangreiden' vastgesteld. Met de Friese veenweideaanpak willen we de uitstoot van broeikasgassen en de negatieve gevolgen van de bodemdaling door veenoxidatie beperken. Ook het aanpassen van het watersysteem aan klimaatverandering en een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw zijn belangrijke doelen van deze aanpak. In zes gebiedsprocessen werken we samen met partners aan plannen of maatregelen om de veenweidedoelen te realiseren. Bij de vaststelling is afgesproken in 2022 en 2026 opnieuw te bekijken (herijken) of er aanpassingen nodig zijn in het Veenweideprogramma om de doelen te bereiken.

Wat gaan we doen in 2023?

Met de herijking 2022 is gewacht tot na de vaststelling van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). In 2023 vindt nu de eerste herijking van het veenweideprogramma 2021-2030 plaats. Dit loopt parallel aan het proces van de uitwerking van het Friese gebiedsplan voor het NPLG. In het ontwikkelgebied Aldeboarn de Deelen ronden we het gebiedsplan af. We werken aan het gebiedsplan voor Idzegea dat we naar verwachting in 2024 afronden. De vastgestelde inrichtingsvariant voor het gebied Hegewarren werken we verder uit. In de andere kansrijke gebieden wordt samen met betrokkenen verder gewerkt aan proeven en pilots om ervaring op te doen met veranderingen in het waterbeheer en het grondgebruik.

Prestatie indicator

Herijking veenweideprogramma 2021-2030

Vaststelling flankerend beleid

- Implementatie funderingsaanpak
- Implementatie aanpak hoogwatercircuits
- 6 gebiedsprocessen actief om doelstellingen veenweideprogramma te realiseren
- Gebiedsplan Aldeboarn de Deelen afgerond
- Uitvoering innovatieve pilots op basis van veenweideprogramma 2021-2030

Programma stedelijk water

Het programma stedelijk water is een brede samenwerking tussen Wetterskip Fryslân, de Friese gemeenten en provincie Fryslân in het stedelijk gebied. De integrale thema's rond klimaat, waterkwaliteit, beheer- en onderhoud en data op orde komen hier samen. Het programma is erop gericht om de samenwerkingsovereenkomst en het bijhorende addendum tot uitvoering te brengen. Dit alles in het licht van nieuwe ontwikkelingen rond klimaatadaptatie, zoals hittestress, extreme wateroverlast en verdroging.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 starten we samen met gemeenten met het vastleggen van wateren in bebouwd gebied in onze legger. Hiermee zetten we stappen op weg naar een nieuwe regeling voor wateren buiten de hoofd- en secundaire wateren. Ook bereiden we een *integraal programma bebouwd gebied* voor. Daarin werken we verschillende interne en externe opgaven in bebouwd gebied (zoals waterketen, klimaat, ecologie) in samenhang uit.

Prestatie indicator

- Vaststellen beleidsregels bebouwd gebied
- Start leggerproces met deel van de gemeenten
- Concrete uitwerking van de aanpak nieuwe regeling buiten hoofd- en secundaire wateren in overleg met gemeenten
- Doorgaan met inzet op het verwerken achterstallig onderhoud in bebouwd gebied conform de afspraken met gemeenten hierover

Maatregelen verbeteren doelrealisatie

Voor de gebruikersfunctie landbouw is afgesproken dat we voldoen aan een gemiddelde doelrealisatie van minimaal 70% per peilvak. In de watergebiedsplannen is per deelgebied vastgelegd welke maatregelen daarvoor nodig zijn. Daarvoor is draagvlak nodig. Er kan namelijk sprake zijn conflicterende of juist elkaar versterkende belangen. In gebiedsprocessen brengen we belangen bij elkaar en bereiden we samen met de gebruikers van het gebied maatregelen voor. Vanuit lopende gebiedsprocessen bereiden we maatregelen voor die bijdragen aan een gemiddelde van minimaal 70% doelrealisatie. Klimaatadaptatie is onderdeel van gesprek tijdens de planvorming en de gebiedsprocessen. Sturen op doelrealisatie zal een onderdeel van gesprek worden in het fries programma landelijk gebied (FPLG) in het kader van water en bodem als sturende principes.

Wat gaan we doen in 2023?

Inmiddels is 1.377 ha areaal met verbeterde doelrealisatie gerealiseerd. In 2023 leveren we nog eens 205 ha op.

Prestatie-indicator

Van opgave verbetering doelrealisatie 16.608 ha is 1.377 gerealiseerd. In 2023 wordt 205 ha opgeleverd.

Peilbesluiten

De waterpeilen in het beheergebied zijn vastgelegd in peilbesluiten. Als de watergebiedsplannen klaar zijn, leggen we de actuele peilen vast in revisiepeilbesluiten. Peilafwijkingen die in de afgelopen jaren met een watervergunning zijn toegestaan, nemen we hierin mee. De revisiepeilbesluiten vormen de basis voor toekomstige partiële herzieningen, zoals vanuit de Watergebiedsplannen.

De uitvoering van de revisiepeilbesluiten is de afgelopen jaren vertraagd vanwege een interpretatieverschil met de provincie over het vervallen van de peilbesluitplicht in vrij afstromende gebieden. Hierover zijn in 2021 eenduidige afspraken gemaakt.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2022 is de geactualiseerde nota peilbeheer vastgesteld. Deze nota biedt de kaders voor het opstellen van revisiepeilbesluiten en de partiële herzieningen. Deze kaders voeren we in 2023 in. Mochten er nieuwe kaders volgen uit de BOVI, dan volgt er een partiële herziening van de kaders. We stellen drie revisiepeilbesluiten vast, namelijk Alde Feanen, Twizel en de Linde. Daarnaast gaan we twee revisiepeilbesluiten opstellen, de Greidhoeke en Koningsdiep West.

Prestatie-indicator

- revisiepeilbesluiten Alde Feanen, Twizel en de Linde vastgesteld
- revisiepeilbesluiten Greidhoeke en Koningsdiep West opgesteld
- Nota Peilbeheer geïmplementeerd

Programma actieve kunstwerken

We werken doorlopend aan het programma *actieve kunstwerken*. Doel is om het bestaande areaal actieve kunstwerken in een goede staat te krijgen en te houden. Dit doen we volgens een vaste werkwijze. Daarbij houden we rekening met beschikbare budgetten en (personele) capaciteiten. De komende jaren ligt de focus op het gebied de Greidhoeke. De Greidhoeke ligt grofweg tussen de steden Leeuwarden, Franeker, Bolsward en Sneek. In het gebied staan 191 gemalen. Dit is 20% van het totale areaal. De gemalen komen voor een groot gedeelte uit de jaren '80 en '90. In 2030 zijn alle (geautomatiseerde) assets in de Greidhoeke onderzocht en waar nodig gereviseerd of vernieuwd.

In de projectfase passen we de methodiek van duurzaam grond- weg- en waterbouw toe. Zo maken we duurzaamheid tot een integraal onderdeel in het ontwerp. Daarnaast werken we binnen assetmanagement aan standaardisatie waarbij we duurzaamheid, kosten en levensduur tegen elkaar afwegen.

Wat gaan we doen in 2023?

We gaan in het gebied de Greidhoeke de gemalen reviseren, vervangen en amoveren op basis van afwegingen die opgesteld zijn in het beleid en asset management .

Prestatie-indicator

- Twee gemalen reviseren
- Negen gemalen vervangen
- Eén gemaal opheffen

Beheerplan waterlopen

Met het beheer en onderhoud van onze waterlopen zorgen we ervoor dat sloten voldoende water kunnen blijven aan- en afvoeren. Als waterschap willen we bij de uitvoering van de werkzaamheden zoveel mogelijk rekening houden met de planten en dieren langs en in de sloot. In het beheer- en onderhoudsplan waterlopen staat beschreven wat wij hiervoor doen:

- Het uitvoeren van 'klein en groot onderhoud' van hoofdwaters in landelijk gebied. Denk aan maaien, hekkelen, baggeren, onderhouden van beschoeiingen en waar mogelijk inzaaien van een kruidenrijk mengsel om de biodiversiteit te vergroten.
- Toezicht houden op het ecologisch onderhoud van schouwwateren door eigenaren.
- Samenwerking met gemeenten voor onderhoud van waterlopen in bebouwd gebied.
- Het onderhouden van passieve kunstwerken, zoals dammen, duikers en sifons.

- Het bestrijden van exoten volgens het plan van aanpak plaagsoorten. Denk aan de grote water- navel, rivierkreeften en reuzebereklauw.
- Het maken van afspraken met grondeigenaren over het zelf onderhouden van watergangen ('Right to Challenge') en het uitvoeren van bestaande contracten.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 werken we met een nieuw onderhoudsbestek voor het maaien en hekkelen met meer aandacht voor biodiversiteit en duurzaamheid. Voor het onderhoud van beschoeiingen is in 2022 een beslisboom opgesteld. Daarmee kunnen we beter beoordelen wanneer we aan zet zijn voor onderhoud. In 2023 stemmen we het onderhoudsproces af en voeren het in. We geven een vervolg aan het per gemeente opstellen van beheer- en onderhoudsplannen (BOP's) voor waterlopen in bebouwd gebied. Het toezicht op schouwwateren loopt door in 2023.

Prestatie indicator

- Implementatie onderhoudsbestek maaien en hekkelen
- Implementatie beslisboom onderhoud beschoeiingen
- Opstellen BOP's stedelijk water per gemeente

Uitvoeringsplan biodiversiteit

Met het uitvoeringsplan biodiversiteit beschermen en verbeteren we de biodiversiteit. Dat doen we aan de hand van de in het uitvoeringsplan beschreven sporen:

- Spoor 1: biodiversiteit in en om het water
- Spoor 2: biodiversiteit op het land
- Spoor 3: biodiversiteit in projecten
- Spoor 4: biodiversiteit en bodem
- Spoor 5: educatie en communicatie over biodiversiteit

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 willen we het uitvoeringsplan biodiversiteit uitwerken en uitvoeren. We maken een start met het verbeteren van de biodiversiteit rondom onze assets. De nadruk komt te liggen op quick wins op het land en binnen onze projecten. Hierbij valt te denken aan insect- en vleermuisvriendelijk beheer en inrichting en het inrichten van zaaistroken. Daarnaast willen we de eigen organisatie informeren over (het belang van) biodiversiteit.

Prestatie indicator

- Implementeren van het uitvoeringsplan Biodiversiteit
- Het verbeteren van de biodiversiteit doormiddel van het realiseren van quick wins.
- Het verzorgen van informatie en educatie richting de interne organisatie

Peilbeheer

In het beheergebied van Wetterskip Fryslân bevinden zich circa 8.000 peilgebieden. Deze peilgebieden zijn vastgesteld en vastgelegd in de peilbesluitenkaart. De rayonbeheerder beheert deze peilen door middel van het gebruik van onze assets (stuwen, inlaten, gemalen, waterlopen, waterkeringen). Bij iedere asset stellen we het peil in uit het geldende peilbesluit. Aan de hand van de peilschalen en software voor het bedienen van assets controleren we of het juiste peil is ingesteld.

Het beheren van de peilen is een continu proces waar rayonbeheerders, afhankelijk van de weersomstandigheden, een groot deel van hun beschikbare tijd mee bezig zijn. Daarnaast komen er meldingen binnen van te hoge of te lage waterstanden afhankelijk van de actuele weersomstandigheden. De rayonbeheerder reageert hierop door controle van het peil en eventueel het nemen van extra maatregelen. Tijdens periodes van droogte wordt waar nodig en waar mogelijk afgeweken van de peilbesluiten. De beheermaatregel (dreigend) watertekort geeft ons de ruimte om de peilen tijdelijk te verhogen. Tijdens periodes van wateroverlast, anticiperen we juist door de peilen tijdig te verlagen, om extra berging te creëren.

Wat gaan we doen in 2023?

Elk jaar staat de rayonbeheerder voor goed peilbeheer.

Prestatie indicator

- Het afhandelen van het aantal meldingen
- Instellen van peilen aan de hand van peilbesluiten kaart

WATERKWALITEIT VOLDOET

Waterkwaliteit KRW-waterlichamen

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) verplicht lidstaten stroomgebiedbeheerplannen (SGBP-en) vast te stellen. De doelen en maatregelen voor de KRW-waterlichamen (de grote wateren) zijn opgenomen in de Nederlandse plannen. Wetterskip Fryslân valt onder het stroomgebied van de Rijn. Om de zes jaar vindt herziening van de plannen plaats.

In 2021 is voor de periode 2022-2027 een nieuwe KRW-beslisnota voor het derde stroomgebiedbeheerplan (SGBP₃) vastgesteld. De beslisnota bevat de doelen die we nastreven voor 24 waterlichamen een totaal aan 116 maatregelen, waarvan we er 82 moeten uitvoeren. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het doen van onderzoek, het natuurvriendelijk inrichten van watergangen, het voor vissen passeerbaar maken van gemalen of het beheer van natuurvriendelijke assets. In 2022 zijn 5 maatregelen uitgevoerd. De overige maatregelen (34) worden door provincie Fryslân of gemeenten uitgevoerd.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 staat de uitvoering van 7 maatregelen gepland. Het gaat om vijf onderzoeken, een vispassage en de inrichtingsopgave in 1 van de 24 waterlichamen.

Prestatie indicator

7 maatregelen van de 82 KRW maatregelen zijn uitgevoerd in 2023.

Waterkwaliteitsdoelen niet KRW-wateren

Ongeveer de helft van het water in ons beheergebied behoort niet tot de KRW-waterlichamen ('niet KRW-wateren'). Met de provincie Fryslân hebben we afgesproken om ons bij de bescherming van deze wateren te richten op drie categorieën: 1) wateren in landelijk gebied, 2) wateren in natuurgebied en 3) wateren in bebouwd gebied. Elk van deze categorieën heeft een eigen aanpak. Daarmee gaan we de komende jaren samen met de provincie Fryslân aan de slag.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2022 hebben we samen met de Friese gemeenten en de provincie Fryslân een methodiek ontwikkeld voor het beschermen en verbeteren van wateren in de bebouwde omgeving. We gaan dit vanaf 2023, gemeente voor gemeente, gezamenlijk uitwerken. We koppelen dit werk aan het opstellen van

zogenoemde beheer- en onderhoudsplannen binnen het programma stedelijk water. Hierin leggen we ook de afspraken over waterkwantiteitsbeheer vast.

Prestatie indicator

Met vijf gemeenten zijn doelen en maatregelen vastgesteld.

OMGAAN MET WATEROVERLAST

Actualisatie en realisatie wateroverlastbeleid

In het veiligheidsplan-II uit 2014 staan maatregelen om wateroverlast nu en in de toekomst te beperken. Dit plan hebben we in 2018 geëvalueerd. Diverse ontwikkelingen die in de evaluatie zijn benoemd (zoals de visie *Toekomst bestendig waterbeheer*) vragen vanaf 2022 om actualisatie van het wateroverlastbeleid voor de deelsystemen. Voor de uitvoering van maatregelen is 2023 een overgangsjaar.

Wat gaan we doen in 2023?

We voeren de maatregelen uit die in de watergebiedsplannen zijn opgenomen. De realisatie waterberging fluctueert per jaar en hangt af van de oplevering van concrete projecten en vrijwillige medewerking van ingelanden. In 2022 hebben we de deelsystemen getoetst op de kans op wateroverlast. In het veenweidegebied is ook getoetst met een hoger peil. Op basis van de uitkomsten van de toetsing actualiseren we in 2023 het wateroverlastbeleid. Daarmee bepalen we ook welke actuele en toekomstige opgaven er zijn voor de waterberging in de deelsystemen. In overleg met de streek realiseren we waterberging. De realisatie kan daarbij afwijken van de opgave die in de watergebiedsplannen is bepaald. In situaties waarin de doelmatigheid in het geding is of we geen grond kunnen verkrijgen, passen we de norm aan en kunnen we geen of minder waterberging realiseren. Waar mogelijk dienen we een subsidieaanvraag in voor de *Impulsregeling klimaatadaptatie*.

Prestatie-indicator

- Nota wateroverlast deelsystemen opgesteld
- Realisatie waterberging waar mogelijk in overleg met de streek

OMGAAN MET WATERTEKORT

Duurzaam beheer zoet water deelsystemen

We werken de komende jaren aan een duurzame zoetwatervoorraad. In het Deltaplan Zoetwater zijn landelijk afspraken gemaakt over de uitvoering van maatregelen om watertekorten tegen te gaan in de periode 2022-2027. Voor ons waterschap gaat het om het uitvoeren van waterconserveringsmaatregelen in het zandgebied. Dat doen we in overleg met de streek en in projecten die we uitvoeren in het kader van de *Regio Deal Zuidoost* en het lopende gebiedsproces van beekdal Linde. In totaal subsidiëren we voor 1 miljoen aan maatregelen.

Wat gaan we doen in 2023?

We stellen een subsidieregeling op en maken afspraken met LTO-noord en agrarische gebiedscollectieven over samenwerking in de uitvoering met agrariërs en andere grondeigenaren in het zandgebied. Ook nemen we deel aan de begeleidingsgroep van het landelijk project Freshem (FREsh Salt groundwater distribution by Helicopter ElectroMagnetic survey) dat de zoet-zoutovergangen van het grondwater in de kustprovincies in beeld gaat brengen. Dit helpt ons meer zicht te krijgen op de mate van verzilting in Fryslân. Het project is naar verwachting in 2026 afgerond.

Prestatie indicator

- Bekendheid subsidieregeling bij ingelanden en uitvoering gegeven aan enkele projecten waterconservering zandgebied
- Bepalen onderzoeksgebied en data voor Freshem
- Verdrogingsbestrijding natuur in Regiodeal Zuidoost en beekdal Linde

Toezicht en handhaving

Door klimaatverandering krijgen we steeds vaker te maken met droogteperioden in voorjaar en zomer. We willen goed voorbereid zijn op deze situaties, zodat duidelijk is waar we in deze droogteperioden specifiek op toezien. Daarbij houden we rekening met (nieuw) beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Wat gaan we doen in 2023?

Tijdens droogteperioden houden we toezicht op de Waterschapsverordening conform het toezichtsplaan. We denken mee in te ontwikkelen beleid op het gebied van zoetwatervoorraad en verwerken nieuw beleid in ons Meerjarenplan Handhaving.

Prestatie indicator

- Houden van toezicht
- Opstellen Meerjarenplan Handhaving

2.5.4 FINANCIËN

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van de opgave Deelsystemen voor de begroting 2023 weergegeven. Ter vergelijking is ook de kaderbrief 2023-2027 en (primaire) begroting 2022 opgenomen.

bedragen x € 1 miljoen

	Begroting 2023	Begroting 2022
Netto lasten	64,3	54,8

Investerings

Voor de investeringen in deelsystemen zijn de volgende verzamelkredieten beschikbaar: inrichting watersystemen landelijk gebied, KRW-inrichtingsmaatregelen, gemalen en kunstwerken actieve waterbeheersing en veenweide. Het totale investeringsbudget voor deelsystemen in 2023 is € 13,7 miljoen.

bedragen x € 1 miljoen

	Verzamelbesluit	Krediet				
		2023	2024	2025	2026	2027
Inrichting watersystemen	A	0,6	1,8	1,8	1,8	1,8
KRW inrichtingsmaatregelen	A	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
KRW maatregelen SGBP3	A		0,5	0,5	0,5	0,5
Kunstwerken actieve waterbeheersing	A	10,7	10,7	10,7	11,7	11,7
Uitvoeringsplan Veenweide visie	A	0,3	0,4	0,5	1,2	1,2
Totaal		13,7	15,5	15,6	17,3	17,3

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2023; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Geplande projecten 2023 deelsystemen

Inrichting watersystemen landelijk gebied

- Oldelamer – Nijelamer
- Dulf De Mersken
- Water voor Natuur en Landbouw (Oldelamer)
- De Jordaan
- Beekdal Koningsdiep

KRW-inrichtingsmaatregelen

- Oldelamer – Nijelamer
- Dulf De Mersken
- De Jordaan

Kunstwerken actieve waterbeheersing

- Sluizen beheerste boezem Akmarijp
- Gemaal Jirnshuisterdeel
- Gemaal Hinnaarderpolder
- Gemaal Zwarte Molen
- Gemaal Wieuwens
- Gemaal De Hiemert
- Gemaal Eeskwert
- Gemaal Jeth + opheffen gemaal De Hem
- Gemaal Warntille
- Minigemalen (capaciteit 5 m³) De Flearen, De Gruns en Lippenwoude
- Microgemalen (capaciteit 1 à 2 m³) Grut Dearsum, Lyts Hokwert en Mantgum

2.6 Waterketen

Portefuillehouder: *Otto van der Galiën*

2.6.1 INLEIDING

Schoon en gezond water is van groot belang. Voor de bescherming van de volksgezondheid en de kwaliteit van onze leefomgeving. Maar ook voor recreatie, natuur en economie. Vanuit de opgave waterketen leveren we hier een belangrijke bijdrage aan. Belangrijke basis daarvoor is de *Beleids- en Beheernota Zuiveren* die in 2019 door het algemeen bestuur is vastgesteld. De maatregelen binnen deze opgave financieren we vanuit de opbrengsten van de zuiveringsheffing zoals we die elk jaar in de Heffingsverordening vaststellen.

We zuiveren het huishoudelijk en industrieel afvalwater in ons beheergebied. Zo dragen we bij aan een goede kwaliteit van het oppervlaktewater en een duurzame leefomgeving voor mens en dier. Dit doen we door het beheren, onderhouden en continu verbeteren van onze zuiveringsinstallaties en bijbehorende transportstelsels. Een bijdrage in het behalen van de waterkwaliteitsdoelen van de Europese *Kaderrichtlijn Water* (KRW) is een belangrijke ambitie voor ons.

Samen met onze waterpartners, waarvan gemeenten de belangrijkste zijn, zorgen we voor een goed functionerende infrastructuur die ook rekening houdt met klimaatverandering (klimaatadaptatie). Het afkoppelen van hemelwater door gemeenten is een belangrijke maatregel om het (vuilwater)riool te ontlasten en het hemelwater langer vast te houden in stedelijk gebied. Hierdoor verbeteren de zuiveringsprestaties, wordt de grondwaterstand aangevuld en verminderen het aantal riooloverstorten (met weliswaar verdund, maar toch vervuild afvalwater).

Het terugwinnen van grondstoffen, reststoffen en energie uit het afvalwater is een steeds belangrijker onderdeel van de zuiveringsopgave. We dragen inhoudelijk en financieel bij aan onderzoek om dit mogelijk te maken en zijn zo mogelijk 'launching customer'.

We willen de uitstoot van CO₂ terugbrengen naar nul in 2030 en we willen in 2025 energieneutraal zijn. Ook de uitstoot van lachgas en methaan vanuit het zuiveringsproces en de slibverwerking draagt bij aan de klimaatverandering. Het gaat daarbij om ongeveer 40% van onze totale bijdrage aan de klimaatvoetafdruk. Ongeveer 70% van ons elektriciteitsverbruik vindt plaats binnen de opgave Waterketen. Een groot deel van onze duurzaamheidsdoelstellingen zullen we daarom binnen deze opgave moeten realiseren. Met het uitvoeren van de slibstrategie verwachten we een grote bijdrage te kunnen leveren. Met een mix van eigen opwek van elektriciteit uit biogas, zonne- en windenergie hebben we een belangrijke stap gezet. Omdat we niet overal onze uitstoot op nul kunnen krijgen, gaan we door met besparen en opwekken.

2.6.2 DOELENBOOM

Met de doelenboom brengen we in beeld wat we willen bereiken (onze doelen) en de maatregelen die daarvoor nodig zijn. De doelenboom van waterketen ziet er als volgt uit:

2.6.3 BELEID EN UITVOERING: MAATREGELEN

De maatregelen die we nemen zijn verdeeld over vijf onderwerpen. In de doelenboom zijn deze terug te vinden onder de 'doelopgaven' in de groene balk. Het gaat om:

- Instandhoudingsopgave
- Transportopgave
- Zuiveringsopgave
- Slibverwerkingsopgave
- Duurzaamheidsopgave

INSTANDHOUDINGSOPGAVE

Onder de instandhoudingsopgave vallen de maatregelen die we nemen om onze assets optimaal in te kunnen zetten voor de opgave waterketen. Hieronder staan de inspanningen die we specifiek vanuit de beheertaak oppakken:

Vervangingen

We willen onze zuiveringstaak nu én in de toekomst goed kunnen blijven uitvoeren. We willen blijven voldoen aan onze afspraken met gemeenten over de afname van de afgesproken hoeveelheid afvalwater uit het gemeentelijk rioolstelsel. Voor dit alles is een goed functionerende infrastructuur nodig. Hiervoor voeren we jaarlijks doelmatig beheer en onderhoud uit. Ook blijven we investeren in onze assets.

We verbeteren het beheer en het onderhoud van onze assets. Hiervoor is het nodig om de kwaliteit van onze technische dossiers en onderhoudsdata te verhogen. Gelijktijdig zullen we moeten bezuinigen op de waterketenbudgetten. De risicoprofielen binnen het assetmanagement helpen hierbij om de juiste afweging te maken en te voorkomen dat de kans op falen van onderdelen in de waterketen toeneemt. Voordat dit helemaal op orde is, blijft er kans op het overschrijden van beheer- en onderhoudskosten.

Veel van de transportstelsels zijn in de jaren '80 aangelegd en naderen het einde van de levensduur. Dit vraagt op de korte tot middellange termijn een vervangingsoperatie. De afgelopen jaren zijn op aan de hand van verschillende criteria (zoals ligging, materiaal, leeftijd en breuken) de meest risicovolle persleidingen in kaart gebracht. Ook is een meerjarig investeringsprogramma opgesteld om deze risico's terug te brengen naar een aanvaardbaar niveau.

Wat gaan we doen in 2023?

Ook in 2023 blijven we werken aan het reguliere vervangingsprogramma. Schades, calamiteiten en kleine deelreparaties betalen we vanuit de exploitatie. Risico's op uitval van de transportstelsels en de schadelijke effecten hiervan proberen wij zoveel als mogelijk te beperken. Grotere vervangingen of acute problemen verwerken we tot aparte investeringsvoorstellen met een begrotingswijziging.

Modernisering / uitbreiding rwzi's en transportstelsel

We investeren tijdig in de modernisering van onze assets. Zo zorgen we ervoor dat we ze effectief kunnen blijven inzetten. Door onze rwzi's daar waar mogelijk samen te voegen en te moderniseren, kunnen we het beheer en onderhoud van de installaties beter en efficiënter uitvoeren. Wanneer kans zich voordoet onderzoeken we hoe we met verbeteringen kunnen bijdragen aan meer doelmatigheid of duurzaamheid.

Wat gaan we doen in 2023?

- Voor de rwzi Sint Annaparochie is in 2020 een eerdere uitgevoerde optimalisatiestudie van het afvalwatersysteem (OAS) geactualiseerd. Daarna is onderzocht of de rwzi samen is te voegen is met andere rwzi's. Het dagelijks bestuur heeft in 2021 opdracht gegeven om twee varianten nader uit te werken. Daarbij zuiveren we het afvalwater van deze zuiveringskring of op dezelfde plaats (optie A) of op de nog te renoveren (en uit te breiden) rwzi van Franeker (optie B). Het dagelijks bestuur heeft in september 2022 gekozen voor optie B en deze optie is in november ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur. In 2023 werken we deze optie verder uit.
- Ook de mogelijkheden voor de zuiveringskring Akkrum zijn bekeken. De mogelijkheden voor samenvoeging zijn op dit moment onvoldoende, waardoor deze locatie ongewijzigd blijft. De rwzi Akkrum dient daarom wel een grote renovatie te ondergaan. Deze is opgenomen in de meerjarenbegroting. In 2023 vragen we hiervoor een voorbereidingskrediet aan bij het bestuur.

Informatiebeveiliging

Het zuiveringsproces is in hoge mate geautomatiseerd. Daarom is cybersecurity een belangrijk thema voor ons. Hierover zijn in 2018 landelijke afspraken gemaakt binnen het *Bestuursakkoord Water* (BAW). In de daaropvolgende jaren hebben we diverse maatregelen genomen om het aantal kwetsbare onderdelen in het proces te verminderen.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2022 is een begin gemaakt van een herijking van de procesautomatisering op onze zuiveringen die we in 2023 afronden. Resultaat is een visie op de inrichting van de architectuur voor de procesautomatisering die goed aansluit bij het organisatiebrede informatiemanagement (IM) op het gebied van cybersecurity (BIO) en beheer en onderhoud. We maken een investeringsplan en leggen dat voor aan het bestuur.

TRANSPORTOPGAVE

Via de riolering zamelen gemeenten stedelijk afvalwater in. Dit ingezamelde afvalwater nemen we van hen over op een zogenaamd 'overnamepunt'. Het overnamepunt is in veel gevallen een rioolgemeal van het waterschap. Dit afvalwater transporteren wij naar één van onze 27 zuiveringsinstallatie. Hiervoor hebben wij een transportstelsel tot onze beschikking, bestaande uit 275 rioolgemalen en 823 kilometer aan persleidingen. Wij zorgen dat ons transportstelsel en onze zuiveringen voldoende capaciteit hebben om de komende jaren het afvalwater vanuit het gemeentelijk rioleringsstelsel te kunnen verwerken. Door lokale groei kunnen investeringen op rwzi's nodig zijn. Dit willen we zoveel mogelijk voorkomen. Daarom overleggen we met gemeenten, bijvoorbeeld over afkoppeling van regenwater en het verminderen van de instroom van grondwater en oppervlaktewater (rioolvreemd water). Meer specifiek gaat het om de volgende maatregelen:

Capaciteit en hoeveelheid te verwerken afvalwater

De totale hoeveelheid te zuiveren vervuilingseenheden over alle zuiveringen is de afgelopen jaren gegroeid. De meeste groei vinden we op de rwzi's met aangesloten bedrijven zoals Heerenveen, Kootstertille, Leeuwarden en Sloten. Dit ligt in lijn met de demografische, maatschappelijke en economische ontwikkelingen in ons beheergebied. We blijven deze ontwikkelingen en trends goed volgen, zodat we onze assets tijdig kunnen aanpassen op een verhoogd (of verlaagd) aanbod.

Onze rioolgemalen voldoen in 2023 aan de gevraagde capaciteit om afvalwater af te voeren vanuit de rioleringsstelsels van de gemeenten. Jaarlijks overleggen we met gemeenten over welke ontwikkelingen zij zien. We proberen circa vijf jaar vooruit te kijken, zodat we tijd hebben ons voor te bereiden op capaciteitsuitbreiding. Deze overleggen kunnen aanleiding zijn om de afnameverplichtingen met gemeenten te herijken en opnieuw vast te leggen.

Door goed beheer en onderhoud zorgen we ervoor dat het transportstelsel altijd beschikbaar is voor afname van het afvalwater (>98% beschikbaarheid). Daarmee beperken we de risico's van overstorten vanuit het gemeentelijk rioleringsstelsel. Bij calamiteiten overleggen we met betrokken gemeenten om het gemeentelijk riool als buffer te gebruiken.

Wat gaan we doen in 2023?

We volgen de ontwikkelingen bij de gemeenten en zetten deze zo nodig om in plannen.

Minder regen in riool opvangen

Hemelwater komt voor een deel via het verharde oppervlak in het rioolstelsel terecht. Daardoor zien we een verschil in het aanbod van afvalwater tussen droge en natte jaren. We willen bereiken dat het regenwater uiteindelijk uit de (afvalwater)keten verdwijnt, zodat onze assets hier niet meer mee worden belast. Dus blijven we het afkoppelen van hemelwater van het vuilwaterriool stimuleren. Daarover zijn we voortdurend met gemeenten in overleg. Afspraken leggen we waar nodig vast in *Waterakkoorden*.

Wat gaan we doen in 2023?

- We sluiten *Waterakkoorden* met de gemeente Leeuwarden en de gemeente Súdwest-Fryslân.
- Minder regenwater in de gemengde riolering leidt ook tot minder riooloverstorten. Dit draagt bij aan de KRW-doelstellingen. In 2023 inventariseren we, ook in het kader van KRW, welke overstorten nog tot problemen leiden.

ZUIVERINGSOPGAVE

Voor het zuiveren van afvalwater hebben we 27 eigen rwzi's. We spannen ons dagelijks in om voldoende capaciteit (hydraulische en biologische belasting) voor zuivering beschikbaar te hebben. Daarnaast zorgen we ervoor dat het gezuiverde water aan de (wettelijke) eisen voldoet. En we werken aan onze eigen doelstellingen uit de beleids- en beheernota uit 2019 om de emissie van stikstof en fosfaat naar oppervlaktewater terug te dringen.

In 2020 en 2021 is de aanvoer toegenomen. In de periode 2015-2019 zijn gemiddeld 1,05 miljoen vervuilingseenheden aangevoerd, in 2020 steeg deze hoeveelheid naar 1,10 miljoen en in 2021 naar 1,14 miljoen vervuilingseenheden. De stijging heeft vooral te maken met de groei bij voedingsmiddelenbedrijven. Het is nog onduidelijk of deze groei blijvend is. Is dat het geval, dan is op een aantal rwzi's mogelijk meer zuiveringscapaciteit nodig. Daar staan dan extra inkomsten vanuit de zuiveringsheffing tegenover.

Industriële klanten

Grote industriële klanten zijn bedrijven die afvalwater op onze zuivering lozen en meer dan 5% van de belasting van de betreffende zuivering bepalen. Op dit moment zijn er acht industriële klanten die aan dit criterium voldoen. De meeste van deze klanten zijn zuivelbedrijven. Deze bedrijven bepalen voor 8% onze inkomsten aan zuiveringsheffing. Met de grote bedrijven bespreken we jaarlijks de afvalwatersituatie. Bij veranderingen zoals uitbreiding of plannen voor zelf (voor)zuiveren door bedrijven zoeken we samen naar mogelijkheden voor een effectieve, efficiënte en duurzame inzet van de bestaande infrastructuur.

Wat gaan we doen in 2023?

- We bespreken de afvalwatersituatie met bedrijven.
- In 2023 breiden we de beluchtingscapaciteit van de rwzi Heerenveen uit om de groei aan bedrijfsafvalwater te kunnen opvangen.

VERBETEREN WATERKWALITEIT

De kwaliteit van het oppervlaktewater mag niet verslechteren door lozing van gezuiverd water. Daarom zoeken we continu naar mogelijkheden om de kwaliteit van het gezuiverde afvalwater te verbeteren. Zo leveren we een bijdrage aan het bereiken van waterkwaliteitsdoelen.

Doel van ons waterbeheerplan 2016-2021, en ook van het nieuw waterbeheerprogramma, is dat de grote wateren in het beheergebied in 2027 in een goede chemische en ecologische toestand verkeren. Onze rwzi's lozen op grote wateren en hebben dus een effect, positief dan wel negatief, op de chemische en ecologische toestand van het water. Ze bepalen daarmee mede of we de doelstelling in 2027 kunnen halen.

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) verplicht lidstaten stroomgebiedbeheerplannen (SGBP-en) vast te stellen. Voor Wetterskip Fryslân zijn de doelen en maatregelen voor de KRW-waterlichamen (de grote wateren) opgenomen in de KRW-beslisnota 2022-2027. In 2022 is het Uitvoeringsplan KRW 2022 –2027 vastgesteld.

Voor de waterketen gaat dit voor de komende jaren om drie maatregelen:

- Het verder verminderen van de emissie nutriënten (stikstof en fosfaat).
- Onderzoek naar de belasting op onze rwzi's door zware metalen en overige microverontreinigingen. Op basis van de resultaten leggen we voorstellen aan het bestuur voor.
- Onderzoek naar overstortlocaties die van invloed zijn voor KRW.

Verminderen van emissies stikstof en fosfaat

Met het zuiveren van afvalwater richtten we ons de afgelopen decennia op het terugdringen van de emissies van stikstof en fosfaat (nutriënten) naar het oppervlaktewater. We voldoen aan de huidige norm en aan de doelen uit de beleids- en beheernota. De doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water vragen echter om een verdere vermindering van de emissies in ons beheergebied. Omdat de bijdrage van het gezuiverde rioolwater op deze emissies relatief gering is, zal verdere reductie van onze rwzi's moeten komen. Daarom maken we een reductieplan waarin we aangeven welke rwzi's kunnen bijdragen aan de vermindering van stikstof en fosfaat conform de doelen van de KRW. Welke technische mogelijkheden zijn er en wat kost dat? De maatregelen realiseren we voor 2027.

Wat gaan we doen in 2023?

We leggen het reductieplan begin 2023 aan het Algemeen Bestuur voor.

Aanpak nieuwe probleemstoffen

Er is steeds meer aandacht voor microverontreinigingen in het afvalwater. Het gaat hierbij om microplastics, resten van medicijnen, drugs en andere opkomende chemische stoffen die voorkomen in het rioolwater. Wij willen voorkomen dat dit soort probleemstoffen in het oppervlaktewater terecht komen. Daarom willen we als het kan maatregelen nemen aan de bron van de verontreiniging. Dit vraagt om een goede samenwerking met gemeenten en andere partners. Ook monitoren we de effecten van medicijnresten op het waterleven. Zo dragen we bij aan de kennisontwikkeling op dit gebied.

Wat gaan we doen in 2023?

- Ook in 2023 nemen we deel aan het Netwerk Medicijnresten Noord Nederland. Dit brede netwerk zoekt naar oplossingen - van leefstijl tot nieuwe zuiveringstechnieken- om de emissies van medicijnresten naar het oppervlaktewater te verminderen.
- Ook gaan we in 2023 verder met onderzoek naar de aanwezigheid van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) zoals onder andere Polychloorbifenylyls (PCB's) en Poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS). De resultaten van het onderzoek naar deze stoffen in tien geselecteerde zuiveringen leggen we voor aan het bestuur. Afhankelijk van de resultaten stellen we een vervolgonderzoek voor bij meer rwzi's en/of naar de herkomst van de aangetroffen stoffen.

Covid 19 bemonstering

Sinds het uitbreken van het coronavirus begin 2020 doen we mee aan een onderzoeksprogramma van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en de Unie van Waterschappen. Het programma geeft een beeld over de besmettingsgraad in de regio. In 2021 hebben we met genoemde partijen een overeenkomst gesloten om dagelijks de influenten van alle zuiveringslocaties te bemonsteren. Dit voor de periode van drie jaar met een optie voor twee extra jaren.

Wat gaan we doen in 2023?

We bemonsteren alle zuiveringslocaties vier keer per week. Om dit mogelijk te maken is in 2021 op alle zuiveringslocaties nieuwe apparatuur geplaatst. Voor personeel, apparatuur en uitvoering van de bemonstering ontvangen we via Unie van Waterschappen een rijksbijdrage.

Slibverwerkingsopgave

Na zuivering van afvalwater in rwzi's blijft slib over. Slib bevat veel stoffen die niet in het oppervlaktewater terecht mogen komen. Daarom ontwateren we het slib uit de zuiveringsinstallaties op de slibontwateringsinstallatie (SOI) in Heerenveen. Vrachtwagens brengen het ontwaterde slib naar Slibverwerking Noord-Brabant (SNB) in Moerdijk waar ze het verbranden. In 2022 is de bouw van een nieuwe slibontwateringsinstallatie in Heerenveen aanbesteed.

Wat gaan we doen in 2023?

De bouw van de nieuwe slibontwateringsinstallatie is na de zomer in 2022 gestart en loopt in 2023 door. Begin 2024 komt de installatie in bedrijf. In 2023 werken we verder aan de slibstrategie, waarover in 2022 door het algemeen bestuur is besloten.

DUURZAAMHEIDSOPGAVE

Onze klimaatdoelstelling is om de uitstoot van CO₂ terug te brengen naar nul in 2030 en energieneutraal te zijn in 2025. Ook werken we aan een circulaire economie door grondstoffen terug te winnen of nieuwe stoffen te ontwikkelen uit het afvalwater. In de waterketen zijn daarvoor bepalend:

- Het energiegebruik van de rwzi's voor het zuiveringsproces vraagt circa 70% van het totale elektriciteitsgebruik van Wetterskip Fryslân. Daarom werkt de waterketen al sinds 2008 aan energiebesparing door deel te nemen aan de meerjarenafspraken energie (MJA3). In totaal is in deze periode al 18% aan energie bespaard. Dit komt neer op een vermindering van 4,7 miljoen kWh per jaar.
- De totale uitstoot vanuit de slibketen is een optelsom van de uitstoot op verschillende plekken in onze eigen slibketen én bij de eindverwerking van slib die wij hebben uitbesteed. Door naar de hele keten te kijken bij het nemen van maatregelen, kunnen we maximale CO₂-reductie bereiken.
- Bij het zuiveringsproces en de slibverwerking komt methaan en lachgas vrij. Het gaat daarbij om ongeveer 40 procent van onze totale bijdrage aan de klimaatvoetafdruk. De monitoring naar methaan en lachgas loopt nog en zetten we ook door. Op basis van de meetresultaten bepalen we de maatregelen om de uitstoot van methaan en lachgas te verminderen.
- De instandhouding van onze assets, waaronder de assets van de waterketen, speelt een belangrijke rol in klimaatmitigatie. De materialen die we in de assets gebruiken en de werkzaamheden op de bouwplaats (opbouw, renovatie en sloop) zorgen samen voor ongeveer de helft van de CO₂-uitstoot van Wetterskip Fryslân. Hoe we onze assets ontwerpen, onderhouden en bouwen heeft dus veel impact op klimaatmitigatie.

Klimaatvoetafdruk verkleinen

Door het verder verminderen van ons energieverbruik en onze emissies van CO₂, lachgas en methaan verminderen we de klimaatvoetafdruk van de waterketen.

Wat gaan we doen in 2023?

- In 2023 stellen we een energiebesparingsplan op voor alle rwzi's en rioolgemalen. Dit leidt tot procesaanpassingen en maatregelen om het gebruik van elektriciteit en gas te verminderen.
- Ook breiden we het monitoren van lachgas en methaan uit. We stellen we een plan van aanpak op om de emissies vanuit de waterketen en slibketen per saldo naar nul te brengen in 2030. De bestuurlijke afweging over de mix van maatregelen gebeurt op basis van kosteneffectiviteit en CO₂-beprijzing.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Energiebesparingsplannen opgesteld voor vier rwzi's.	Energiebesparingsplan voor de waterketen en uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.
	Emissiebesparingsplan voor de waterketen.				

Opwekken van energie

We willen voor 2025 zelf in onze energiebehoefte voorzien. Dat doel hebben we in 2022 gehaald uit een mix van biogas, zonnepanelen en windmolens. Toch zal de behoefte aan elektriciteit groeien door het verder elektrificeren van onze processen en transport. In de strategische visie van de Unie van Waterschappen 'Op weg naar klimaatneutraliteit' staat dat waterschappen meer mogen opwekken dan het eigen verbruik om de eigen CO₂ uitstoot te compenseren. Dit kan een kosteneffectief alternatief zijn. Bijvoorbeeld wanneer investeringen in het terugdringen van uitstoot van methaan en lachgas meer tijd nodig hebben of duurder uitvallen.

Wat gaan we doen in 2023?

We gaan verder met het aanbrengen van zonnepanelen op onze rwzi's (fase 2 en verder). Ook zoeken we samen met andere partijen naar oplossingen die bijdragen aan de energietransitie, bijvoorbeeld mogelijkheden voor energieopslag op Ameland en een zonnepark in Lemmer.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Voorbereiding fase 2	Uitvoering van fase 2.	Afronden van fase 2.			
Ballumerbocht en Lemmer.	Samenwerking met derden.	Samenwerking met derden.	Samenwerking met derden.	Samenwerking met derden.	Samenwerking met derden.

Terugwinnen van grondstoffen

Waterschappen beschouwen het afvalwater steeds meer als een bron van duurzame energie en grondstoffen in plaats van als afval. Het 'verwaarden' van reststromen speelt een steeds belangrijker rol in de overgang naar een circulaire economie.

Wat gaan we doen in 2023?

Wij blijven in 2023 en de jaren daarna volop inzetten op het ontwikkelen en het gebruik van hernieuwde grondstoffen en 'biobased' producten. Binnen de netwerkorganisatie energie- en grondstoffenfabriek (EFGF) onderzoeken we samen met andere waterschappen de mogelijkheden om grondstoffen terug te winnen. Samen met de markt zetten we stappen in de doorontwikkeling van producten voor hergebruik. De landelijk 'koplopersgroepen' van waterschappen sluiten ketens voor verschillende grondstoffen en zorgen zo voor een versnelling.

Bioplastics en cellulose

We richten ons de komende jaren op het terugwinnen van grondstoffen uit afvalwater. Met behulp van bacteriën kunnen bioplastics (PHA) geproduceerd worden. Hiervoor hebben we ons aangesloten bij deze landelijke koplopersgroep. Sinds mei 2022 is de demonstratie-installatie bij HVC in Dordrecht operationeel. De uitvoering ligt bij de projectgroep PHA2USE. Wij hebben hiervoor € 550.000 gereserveerd. In het innovatiebudget is de komende jaren rekening gehouden met deze uitgave.

Wat gaan we doen in 2023?

We ronden de proeven met de demonstratie-installatie af en produceren een aantal badges waarmee we potentiële afnemers willen interesseren. Dit moet gaan leiden tot een commerciële afzet van PHA in de jaren daarna.

Cellulose

Voor het terugwinnen van cellulose hebben we onderzoeken gedaan naar de mogelijkheden om een zeefinstallatie op één van onze rioolwaterzuiveringen te plaatsen. Tot dit moment heeft dit nog niet geleid tot kansen.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2022 is onze betrokkenheid heroverwogen en heeft het dagelijks bestuur besloten om agendalid te blijven.

Fosfaat

Sinds 2017 gaat ons zuiverings-slib naar eindverwerker SNB in Moerdijk. In 2021 is het contract met vijf jaar verlengd. Slib of producten uit slib en afvalwater verwachten we in de toekomst elders nuttig te kunnen toepassen. Tot op heden lukt het niet om met SNB fosfaat vergaand terug te winnen uit de verbrandingsassen. In het pilottraject *Waterschoon in Sneek* winnen we al fosfaat als struviet terug. Ook is terugwinning een belangrijk onderdeel van onze slibstrategie. Bij de keuzen van de nieuwe contractpartner voor de eindverwerking van zuiverings-slib zal het terugwinnen van fosfaat een belangrijk criterium zijn.

Wat gaan we doen in 2023?

We volgen de mogelijkheden en technieken voor fosfaatverwijdering en nemen die mee in de aanbestedingsprocedure voor een nieuw contract voor de slibeindverwerking.

Maatregelen klimaatadaptatie door waterketen

Het Rijk heeft in het *Deltaprogramma Ruimtelijk Adaptatie 13* vitale en kwetsbare functies benoemd. Hierbij gaat het niet alleen om de risico's bij overstroming, maar ook om de risico's als gevolg van wateroverlast, droogte en hitte. De werkgroep ruimtelijke adaptatie van het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO) Noord voerde in 2022 een stresstest uit van vitale en kwetsbare functies (V&K). De waterschappen zijn daarbij verantwoordelijk voor de kwetsbare functies 'keren en beheren oppervlaktewater' en 'waterketen'.

Wat gaan we doen in 2023?

Op basis van de stresstest komen we in 2023 tot een pakket maatregelen om het risico op uitval van functies door weersextremen te minimaliseren.

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
Stresstest vitale en kwetsbare functies gereed.	Maatregelenpakket vitale en kwetsbare assets gereed.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.

Waterakkoorden

Er is geen verplichting meer om basisrioleringsplannen en gemeentelijke rioleringsplannen op te stellen. En daarmee ook geen natuurlijk moment voor overleg en afstemming met gemeenten over de afvalwaterketen en de afnameverplichting van het waterschap. Met het opstellen van waterakkoorden leggen we een nieuwe basis onder deze samenwerking. We maken afspraken over het stedelijk watersysteem, zowel over afvalwater, oppervlaktewater als over grondwater. Ook denken we aan het oprichten van waterteams per (cluster) van gemeente(n).

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 willen we een waterakkoord sluiten met de gemeente Leeuwarden (bedrijventerrein De Hemrik) en de gemeente Súdwest-Fryslân (Woudsend).

Prestatie-indicator

2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Waterakkoorden met gemeente Leeuwarden (De Hemrik) gesloten.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.
	Waterakkoorden met gemeente Súdwest-Fryslân (Woudsend) gesloten.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.	Uitvoering.

INNOVATIE EN EDUCATIE

In de afgelopen jaren hebben we van het innovatiebudget gebruik gemaakt om innovaties in de waterketen een stap verder te brengen. Met name twee innovatiethema's zijn daarbij van belang: 'duurzaamheid en kringlopen' en 'optimalisatie zuiveringen'.

Demosite Leeuwarden

De demosite van onze rwzi in Leeuwarden leent zich uitstekend voor innovatie én educatie. Veel studenten watertechnologie van de Watercampus in Leeuwarden hebben een stage afgerond bij de bedrijven die onderzoek hebben gedaan op de demosite. De huidige demosite voldoet echter niet meer aan de eisen. Om de demosite nog meer in te kunnen zetten als opleidingslocatie voor MBO- en HBO studenten, hebben we in 2022 onderzocht of er een grotere rol mogelijk is voor het Centrum voor Innovatief Vakmanschap Water (CIV Water), het Centre of Expertise Watertechnology (CEW) en het Water Applicatie Centrum (WAC). Op basis van dit onderzoek en een gezamenlijke businesscase heeft het bestuur besloten om de demosite te vernieuwen.

Wat gaan we doen in 2023?

We stellen de contractdocumenten op en besteden de werkzaamheden aan. Na oplevering kunnen de eerste huurders gebruik maken van de vernieuwde demosite.

Waterschoon Sneek

Wetterskip Fryslân, Elkien, STOWA, gemeente Súdwest-Fryslân en DeSaH bv hebben gezamenlijk een duurzaam en innovatief waterzuiveringssysteem aangelegd in de wijk Noorderhoek in Sneek. Een kleine zuiveringsinstallatie in de wijk zamelt afvalwater van 207 nieuwbouwwoningen aan de bron gescheiden in.

Wat gaan we doen in 2023?

Eind 2023 loopt het samenwerkingscontract met onze partners af. Gezamenlijk met de partners stellen we een projectplan op voor Waterschoon 3.0 en kijken naar mogelijkheden voor subsidie. In 2023 vragen we het bestuur om een beslissing te nemen over verlenging of beëindiging van de samenwerking.

2.6.4 FINANCIËN

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van de opgave Waterketen voor de begroting 2023 weergegeven. Ter vergelijking is de (primaire) begroting 2022 opgenomen.

bedragen x € 1 miljoen

	Begroting 2023	Begroting 2022
Netto lasten	45,8	42,6

Investerings

In onderstaande tabel staan de netto verstrekkingen van de investeringskredieten voor 2023 t/m 2027.

bedragen x € 1 miljoen

	Verzamelbesluit	Krediet				
		2023	2024	2025	2026	2027
Groot onderhoud en KAM	A	1,7	1,4	1,4	1,4	1,4
Afkoopsom riolering gemeente Tytsjerksteradiel	B	0,8				
rwzi Franeker	B		2,0	43,0		
rwzi's en transportstelsels	A	6,5	19,4	18,1	14,5	18,5
Verbreding scope zonnepanelen op rwzi's	A	2,1				
Totaal		11,0	22,8	62,5	15,9	19,9

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2023; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Het gaat hier om de kredieten van de projecten die we in 2023 starten. De kapitaallasten hiervan maken, samen met de kapitaallasten van de lopende projecten, onderdeel uit van de netto lasten die in de tabel 'exploitatie' zijn weergegeven.

Verzamelkredieten

In de verzamelkredieten is een investeringsplafond van € 35 miljoen meegenomen voor alle investeringsportfolio's. De volgende uitgangspunten zijn gebruikt om te komen tot een prioritering van de uit te voeren werken:

- Projecten die ervoor zorgen dat we aan de gestelde wet- en regelgeving blijven voldoen.
- Projecten die ervoor zorgen dat de bedrijfszekerheid van de installaties voor de functie gewaarborgd blijft.
- Projecten die een bijdrage leveren aan andere doelstellingen, zoals energie-efficiency, grondstofterugwinning en duurzaamheid.

Binnen het investeringsplafond is gekozen voor de geprioriteerde projecten die een bijdrage leveren aan de wet- en regelgevingseisen en de bedrijfszekerheid. In alle projectvoorstellen nemen we waar mogelijk maatregelen mee die een bijdrage leveren aan de doelen energieneutraal 2025, klimaatneutraal 2030, klimaatbestendig 2050 en circulair 2050.

Investeringsprogramma Rioolwaterzuiveringswerken 2023

Het investeringsprogramma voor de waterketen ziet het komende jaar er als volgt uit:

Renovatie of uitbreiding RWZI's

Op de rwzi van Leeuwarden starten we met de planfase voor de vervanging van de fijnroosters en het vervangen en vergroten van de beluchting. Op de rwzi Akkrum gaan we verder met de in 2022 gestarte planfase voor renovatie van deze zuivering. Dit financieren we uit het verzamelkrediet rwzi's en transportstelsel. Na het besluit van het bestuur in 2022 over de nieuwbouw van de rwzi Franeker en het amoveren van de rwzi Sint Anneparochie, starten we in 2023 met de verkenning van het benodigde persleidingtracé en de systeemkeuze voor rwzi Franeker. Het benodigde krediet is opgenomen in de meerjarenplanning.

Persleidingen

In 2022 is er ambtelijk een lijst opgesteld met de meest kritische persleidingen. In 2023 laten we een inwendige inspectie uitvoeren van de ruim 30 kilometer resterende asbestcement (AC) persleidingen. Hieruit kan de restlevensduur en de kritieke onderdelen van deze persleidingen worden bepaald. Op basis hiervan leggen we een vervangingsprogramma voor aan het bestuur. Parallel starten we alvast met de vervanging van twee kritische tracés, namelijk die van Zwaagwesteinde naar de rwzi en die van Buitenpost naar de rwzi. Beide persleidingen lopen door kwetsbare natuurgebieden. Dit financieren we uit het verzamelkrediet rwzi's en transportstelsel.

Energiemaatregelen

Voor het project *zonnepanelen op rwzi's* fase 2 is € 10 miljoen gereserveerd voor 2022 tot en met 2024. In 2023 gaan we verder met het ontwikkelen van toepassingen van zonne-energie op onze rwzi's en zo mogelijk met partners in de directe omgeving. De precieze planning hangt af van de mogelijkheden op het net en de samenwerkingsmogelijkheden met potentiële partners.

2.7 Bedrijfsvoering

Portefeuillehouders: Luzette Kroon, Bé de Winter

2.7.1 INLEIDING

Onze organisatie verandert voortdurend. Logisch, de wereld om ons heen staat niet stil en we bewegen mee. In 2020 hebben we daarom een vernieuwd bedrijfsmodel geïntroduceerd dat het mogelijk maakt om integraal en slagvaardig te werken. De afgelopen jaren hebben we hiermee ervaring opgedaan. We moeten nog stappen zetten om dit model volledig te laten renderen.

Opgavedoelstelling

De opgave Bedrijfsvoering is samen te vatten tot drie kernwoorden: faciliterend, verbindend en innoverend. Faciliterend omdat de opgave bedrijfsvoering de andere opgaven helpt met het leveren van diensten, rapportages, adviezen, richtlijnen en ondersteuning. De opgave bedrijfsvoering is verbindend door haar eenduidige manier van werken naar alle andere opgaven. Bovendien is de opgave bedrijfsvoering innoverend. Met nieuwe technieken en methoden, vooral op het terrein van informatiebeveiliging en ICT, helpt de opgave bedrijfsvoering bij de uitvoering van de andere opgaven.

Met de opgave bedrijfsvoering willen we ook duidelijk maken waar we als organisatie voor staan en wat we doen tegen welke kosten. Daarop willen we ook aanspreekbaar zijn. Dat vraagt van ons dat we nog meer van buiten naar binnen werken. Dit betekent dat we in ons werk en onze manier van werken aansluiten bij verwachtingen vanuit de samenleving. Het werken vanuit opgaven stelt ons in staat te werken aan resultaat en goed aan te sluiten bij maatschappelijke wensen en ontwikkelingen.

Daarbij zetten we in op voortdurend verbeteren. We maken helder wie opdrachtgever is en wie opdrachtnemer. Onder het motto 'H₂O (Helder, Samen en Ontwikkelen)' investeren we in elkaar en in goed samenwerken, met elkaar en met andere overheden. We denken en werken opgavegericht. De volgende stap is onze opgaven integraal naar de gebieden toe te vertalen en deze met andere overheden, als provincie Fryslân, gezamenlijk oppakken. We werken steeds slimmer; onder andere door te digitaliseren. We slagen erin om onze interne en externe dienstverlening continu te verbeteren. Met deze manier van werken geven we resultaatgericht en efficiënt werken een extra impuls. Dat zal ook nodig zijn, want in 2024 zullen we netto € 4,5 miljoen op de organisatie moeten besparen. Dit terwijl onze taken toenemen.

Trends en ontwikkelingen

De afgelopen twee jaar heeft de coronaepidemie een grote invloed gehad op onze organisatie. Het ziekteverzuim is toegenomen. Een aantal medewerkers heeft te maken gehad met ernstige effecten van corona. Sommige medewerkers hebben daar nog steeds last van. Medewerkers werkten bovendien veel vanuit huis. Corona heeft de ontwikkeling van onze organisatie, en in het bijzonder van het nieuwe bedrijfsmodel, ongetwijfeld vertraagd. Fysieke contacten blijken echt nodig te zijn om met elkaar tot resultaten te komen. Sinds een aantal maanden kan iedereen weer naar kantoor komen. Digitaal werken is geen noodzaak, maar een nuttige aanvulling op het 'gewone' werken.

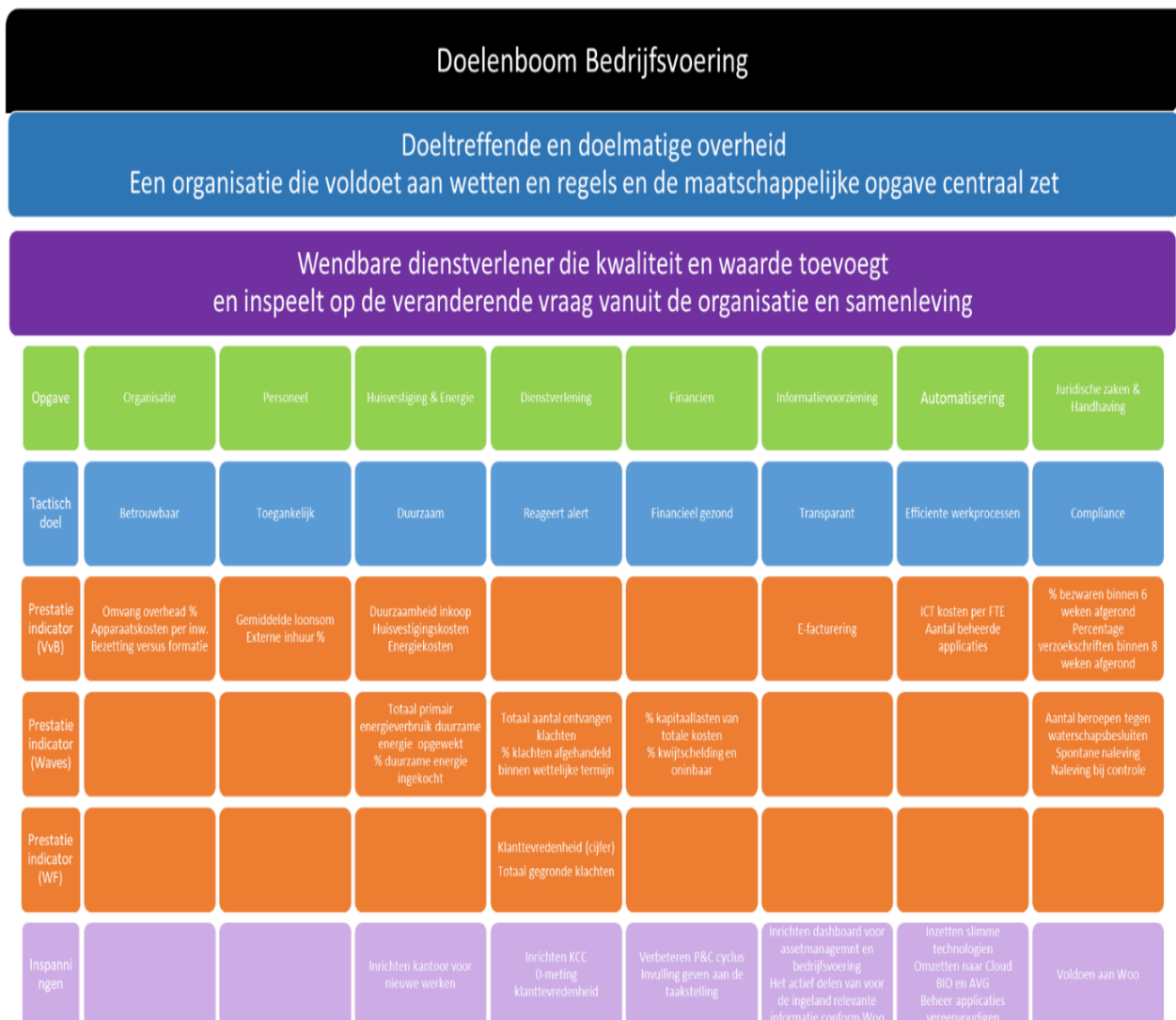
Ook zijn er grote veranderingen in onze economie en op de arbeidsmarkt. Mede door de oorlog in Oekraïne stijgen de prijzen voor energie fors. Ook zijn sommige grondstoffen zeer moeilijk te verkrijgen. We hebben te maken met historisch hoge inflatie. Daarnaast is er de krapte op de arbeidsmarkt,

waardoor een grote vraag naar arbeidskrachten is ontstaan. Zowel de prijsontwikkeling, de schaarste aan grondstoffen als het gebrek aan arbeidskrachten maakt het lastig werkzaamheden volgens planning uit te voeren. Het ziet er naar uit dat deze trends ook het komende jaar van invloed zijn op ons werk.

Door het inzetten van strategisch personeelsbeleid zorgen we ervoor dat we op het juiste moment beschikken over de juiste medewerker op de juiste plek. De krapte op de arbeidsmarkt maakt dat meer dan ooit nodig. We zijn een aantrekkelijke werkgever en bieden medewerkers een uitdagende en motiverende werkomgeving met voldoende mogelijkheden voor scholing en training. Ook in 2023 besteden we aandacht aan deskundig, verbindend en slim samenwerken.

2.7.2 DOELENBOOM

Met de doelenboom brengen we in beeld wat we willen bereiken (onze doelen) en de maatregelen die daarvoor nodig zijn. De doelenboom van bedrijfsvoering ziet er als volgt uit:

In bovenstaande doelenboom geven de tactische doelen uitdrukking aan wie we willen zijn en hoe we willen werken. Deze doelen zijn uitgewerkt naar meetbare indicatoren. Deze indicatoren komen uit bestaande benchmarks (Waves en Venster voor Bedrijfsvoering). Daarmee kunnen we onze prestaties goed vergelijken met andere publieke organisaties.

2.7.3 BELEID EN UITVOERING

Financieel beleid

Een gezond en toekomstbestendig financieel beleid en een betaalbaar waterschap. Dat is een belangrijke ambitie in ons coalitieakkoord. Inmiddels is de wereld veranderd en hebben we met ingang van 2022 te maken met een ongekend hoge inflatie. In de Kaderbrief 2023-2027 is geprobeerd om veranderingen die op ons afkomen zo goed mogelijk te vertalen in het effect op de netto lasten. Er zijn een aantal moeilijke keuzes gemaakt om de tariefstijging acceptabel te kunnen houden. Het niet meer activeren van bouwrente (2023) en het niet meer activeren van overhead op uren (2024) is verschoven naar 2025. Ook is rekening gehouden met belastingopbrengsten die € 1 miljoen hoger liggen dan de prognoses van het Noordelijk belastingkantoor en is € 2,5 miljoen opgenomen als realiseerbaarheidsafname. Daarnaast is de keuze gemaakt om een aantal incidentele ruimtevragers te dekken uit de algemene reserves.

We realiseren onze opgaven en prestaties binnen de afgesproken kaders van onze begroting. We blijven de P&C-cyclus en haar producten optimaliseren. We willen, ook in dit proces, meer toe naar digitalisering. We richten de systemen opnieuw in om toekomstbestendige stuur- en verantwoordingsinformatie te kunnen genereren.

Wat gaan we doen in 2023?

- In 2023 doen we onderzoek naar een applicatie die het opstellen van P&C-producten ondersteunt. De invoering volgt ook in 2023. Het doel van deze applicatie is een efficiënter proces met betere P&C-producten.
- In lijn met begrotingsjaar 2022, richten we ons ook in 2023 op het vereenvoudigen van de financiële administratie. We voeren in 2023 nieuwe software in die tot procesverbeteringen zal leiden en waarmee we vanaf 2024 op een efficiëntere manier financiële rapportages kunnen maken.

Informatievoorziening en ICT

In de organisaties van vandaag zijn data essentieel. Ook voor Wetterskip Fryslân is datagedreven werken de nieuwe standaard. We gaan data geautomatiseerd samenbrengen. Zo verweven we nieuwe inzichten. Zo kunnen we data nog beter gebruiken ter ondersteuning van besluitvorming en het oplossen van strategische vraagstukken. In het informatiebeleidsplan IM 3.0 staat hoe we dat aanpakken. De doelstelling is om met zo weinig mogelijk middelen zoveel mogelijk te kunnen realiseren.

We werken toe naar een ander applicatielandschap. Daarbij is informatietechnologie (IT) dienstverlenend aan de rest van de organisatie. Dat betekent dat we:

- de data infrastructuur zo inrichten dat ze de organisatiedoelstellingen optimaal ondersteunt (datagedreven werken);
- de hybride werkomgeving verder ontwikkelen en
- daarmee sneller kunnen inspelen op veranderende behoeften.

Wat gaan we doen in 2023?

- We zijn bezig met het inrichten van een datapakhuis. Dit is een plek waar de verschillende datastromen bij elkaar komen. In 2023 introduceren we een nieuwe Cloud-oplossing. Momenteel werkt al ongeveer 25% van onze applicaties vanuit de Cloud en dat breiden we verder uit.
- We brengen in kaart wat nodig is voor de inrichting van de digitale infrastructuur. Hiervoor werven we een Enterprise-architect. Deze ondersteunt bij het vertalen van de ontwikkelingen van datagedreven werken naar in- en externe informatievoorziening, slimmer en efficiënter werken en het robuuster maken van de organisatie.
- We nemen in 2023 een extra servicedesk medewerker en een systeembeheerder aan.

Informatiebeveiliging en privacy

De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) en de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming) hanteren we als richtlijnen voor informatiebeveiliging en privacybescherming. Ook in 2023 verbeteren we onze beveiliging om acute bedreigingen voor de informatieveiligheid het hoofd te kunnen blijven bieden. Dat doen we intern én in samenwerking met externe partijen. Door het moderniseren van ons ICT-landschap is daar minder beheer nodig. Die ruimte en tijd zetten we in om de nodige maatregelen uit te voeren.

Wat gaan we doen in 2023?

- In 2023 voeren we samen met andere waterschappen een zogenaamd 'Security Operating Center (SOC)' in om cyberdreigingen sneller te kunnen detecteren.
- In het verlengde daarvan sluiten we een waakvlamcontract af met een leverancier van IT-security. In geval van een calamiteit kunnen we dan snel handelen.
- In 2023 voeren we de nog ontbrekende beschermingsmaatregelen uit de BIO en AVG in. Conform de ambitie van de waterschapsector willen we voldoen aan volwassenheidsniveau 4. We nemen hiervoor langer de tijd (t/m 2025), met niveau 3 eind 2023 als haalbare tussenstap.
- Daarnaast investeren we in communicatie en bewustwording.

Het Waterschapshuis

Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de 21 waterschappen op het gebied van informatie- en communicatietechnologie. Het Waterschapshuis werkt in opdracht van de Unie van Waterschappen en van individuele waterschappen zelf. Aansturing vindt plaats vanuit de opdrachtgeverstafel waar onze secretaris-directeur zitting heeft. Het algemeen bestuur bewaakt de kaders van het Waterschapshuis. Onze dijkgraaf zit in dit bestuur.

Samen met de andere waterschappen willen we onze informatiehuishouding verder verbeteren en beveiligen. We richten ons daarbij op de activiteiten van het Waterschapshuis die een duidelijke meerwaarde voor ons hebben. We dragen samen met andere waterschappen bij aan de ontwikkeling van het Waterschapshuis als aanbieder van dienstverlening (Shared Service Center). Ook blijven we het Waterschapshuis actief stimuleren in het organiseren van een voorspelbare bedrijfsvoering.

Wat gaan we doen in 2023?

Samen met de andere waterschappen werken we binnen het Waterschapshuis aan de volgende resultaten:

- het 'Security Operating Center (SOC)' (zie hiervoor);
- een collectief cloudcontract ('Strategisch partnerschap cloudtoepassingen');
- landelijke dashboards op het gebied van waterketen, watersysteem en waterveiligheid;
- meer kennis over de toepassing van nieuwe technologieën en
- het traineeprogramma DEEP voor professionals die zich willen ontwikkelen als data engineer of data scientist.

Digitale transformatie

In 2019 zijn we gestart met het opzetten van een meerjarig innovatief programma voor de digitale transformatie bij Wetterskip Fryslân. Dit programma kent een vijftal strategische, samenhangende doelen, gericht op verbinding en/of versnelling en 3 pijlers.

We hebben ons de volgende vijf doelen gesteld:

- 1) We voeren onze waterschapstaken transparant uit: een heldere informatiebehoefte en onze informatie gebiedsgericht digitaal beschikbaar (open data).
- 2) We werken in- en extern samen om onze kennis en ervaring te delen met anderen.
- 3) We zijn digitaal toegankelijk.
- 4) We richten processen datagedreven (big data) in: slimme technologieën met meerwaarde voor organisatie en samenleving.
- 5) We nemen medewerkers en bestuur mee in de veranderende samenleving waar digitaal doen een steeds grotere impact heeft op ons dagelijks handelen.

Pijler 1. Werken aan een goede informatiepositie

Wetterskip Fryslân wil toewerken naar een meer toekomstbestendige manier van werken waarin informatie een prominente rol speelt. De gegevenshuishouding wordt op een eenduidige manier geordend en opgebouwd, zodat informatie gegenereerd kan worden in dashboards, waarmee we:

- het bestuur, directie en management beter faciliteren om besluiten te nemen en te verantwoorden;
- beter inspelen op actualiteiten en ontwikkelingen in het gebied;
- meer (wettelijke) integrale informatie aanbieden over de opgaven maar ook over thema's als: KRW, streekagenda et cetera;
- meer integrale keuzes maken, denk daarbij ook aan het dereguleren van bepaalde gebieden.

Met als doel de informatie beter toegankelijk en transparant maken en presenteren op moderne manieren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Het datawarehouse wordt ingebed in de beheerorganisatie. Hiermee kunnen we innovaties toepassen (voorspellingen, sensortechnologie). Dat vraagt andere competenties en rollen (data steward, business analyst) die mee zorgdragen voor optimaal gebruik van de data.

Pijler 2. Inzetten van slimme technieken in onze werkprocessen

Waar mogelijk in samenwerking met andere waterschappen en overheden de ontwikkelingen in de markt inzake slimme technologieën weloverwogen beschikbaar stellen voor Wetterskip Fryslân. Het gaat er bij pijler 2 om een verbeterd inzicht in ons beheergebied, ontwikkelkosten te verdelen en in gezamenlijkheid kennis opbouwen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Middels een programmatische aansturing de projecten zoals gebruik van kunstmatige intelligentie, drones, sensoren, augmented reality, apps, procesautomatisering

Pijler 3. Werken aan bewustzijn en samenwerking als het gaat om digitale transformatie

Het programma zet in op het versterken van netwerken binnen en buiten de organisatie. Het doel is de bewustwording wat digitale transformatie voor ons kan opleveren te vergroten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Samenwerkingsverbanden op thema's verder versterken: DEEP 3 (HWH), scenariogericht denken (UVW/KWR), data en ethiek, minor data science (NHL-Stenden), evenals inkoop data, digital Twin, Grip op water. Contacten bestaan uit onderwijsinstellingen, bedrijfsleven en overheden.

Informatiesysteem laboratorium

In 2023 starten we met de vervanging van het *Laboratory Information and Management System* (LIMS). In de tweede helft van 2023 stellen we een samenwerkingsovereenkomst met Waterlaboratorium Noord (WLN) op voor implementatie en beheer van een nieuw LIMS. We hebben de intentie om voor hetzelfde LIMS te kiezen als WLN.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 weten we wat er ervaring zijn van WLN met dit LIMS. Daarna nemen we een definitief besluit.

Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) regelt het recht op informatie over alles wat de overheid doet. Het is de opvolger van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). De Woo moet ervoor zorgen dat overheidsinformatie beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is. De wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Artikel 3.5 van de Woo schrijft voor dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van de Woo in de openbaarheidsparagraaf, waarbij sprake is van een groei-model. De overheid schrijft hiervoor modellen voor. Echter voor de Openbaarheidsparagraaf is vooralsnog geen standaardmodel voorgeschreven.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2022 zijn we gestart met het invoeren van de Woo. We verbeteren onze dienstverlening door het actief openbaar maken van 17 informatiecategorieën. In 2023 willen we dat voor vier informatiecategorieën uit de wet gereed hebben, waaronder vergaderstukken, convenanten en Woo-verzoeken.

Dienstverlening; klantcontact

Het zaakstelsel is een overkoepelend hulpmiddel waarmee we alle klantcontacten van onze organisatie, of dat nu mondeling, schriftelijk, telefonisch of digitaal is, kunnen afhandelen. Inmiddels zijn het postproces en de VTH-processen al ondergebracht in dit zaakstelsel. De ontwikkelingen vanuit de *Wet open overheid*, *Baseline op Orde* en de ambitie om gebiedsgericht te werken vragen om een vervolgstap. We willen al het klantcontact op klantniveau en naar geografische locatie inzichtelijk maken. Zo kunnen we beter samenwerken met anderen en beter sturen op de kwaliteit van onze dienstverlening.

Wat gaan we doen in 2023?

- Al het relevante klantcontact, of dat nu mondeling, schriftelijk, telefonisch of digitaal is, gaan we zaakgericht afhandelen.
- We zetten in op digitale dienstverlening door gebruik van DigiD/e-herkenning, webformulieren en sjablonen.
- We brengen de personeelsformatie op orde door het aantrekken van een tweede functioneel beheerder zaakstelsel.
- We monitoren de kwaliteit en de kwantiteit van de dienstverlening en rapporteren daarover.
- We stellen een kwaliteitshandvest op voor onze dienstverlening.

Maatregelen klimaatmitigatie

In 2030 willen we klimaatneutraal zijn. Dat doen we via een vijf sporen-aanpak (zie hoofdstuk strategie en omgeving). Vanuit de bedrijfsvoering leveren we een bijdrage aan deze doelstelling. Wij gebruiken brandstof voor transport van zuiverings-slib, onderhoud van de watersystemen, zakelijk verkeer en woonwerk-verkeer. We maken de komende jaren de overstap naar fossielvrije alternatieven en een volledig elektrisch wagenpark. In de tussentijd gebruiken wij blauwe diesel in plaats van fossiele diesel voor ons eigen materieel en wagenpark.

Wat gaan we doen in 2023?

- We vervangen reguliere brandstof door blauwe diesel als overgangsbrandstof. We willen in 2023 ons gehele wagenpark op deze brandstof hebben rijden.
- We maken een plan voor het plaatsen van laadpunten bij onze werklocaties. Dit plan *Laadinfrastructuur 2023-2030* is in het eerste kwartaal klaar.

Klimaatneutraal en circulair inkopen

Het inkopen van goederen, diensten en werken is een onderdeel van bedrijfsvoering. Met de keuzes die we hierbij maken, kunnen we een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen en het duurzaam (her)gebruik van materialen. Uitgangspunt voor alle inkooptrajecten is het beperken van CO₂-uitstoot en het bevorderen van circulariteit.

Wat gaan we doen in 2023?

Landelijk zijn uitgangspunten opgesteld voor klimaatneutraal en circulair inkopen². In 2023 werken wij deze uitgangspunten nader uit voor al onze inkooptrajecten en laten deze vaststellen door het Dagelijks Bestuur (DB), vanaf de start van de voorbereiding tot aan de aanbesteding. Alle opdrachtgevers van aanbestedingen en inkooptrajecten maken we bewust van de impact van hun aanbestedingen op de klimaatdoelen.

Basisregistratie Ondergrond

Grote opgaven als energietransitie, klimaatadaptatie, woonopgave en economische groei hebben enorme impact op de directe leefomgeving. Niet alleen boven, maar ook ónder de grond. Al deze opgaven hebben te maken met het gebruik van de ondergrond. Niet alles kan op dezelfde plek. Het is dus essentieel om een ruimtelijk en integraal inzicht te krijgen in de ondergrond. Fundament hiervoor zijn eenduidige, betrouwbare data en informatie over de ondergrond van Nederland. Daarom werken we aan de Basisregistratie Ondergrond (BRO). We willen voldoen aan de wet BRO voor de data van de grondwatermonitoring. Deze nieuwe verplichting vergt aangepaste software en kennis en kunde.

Wat gaan we doen in 2023?

We gaan een project starten voor het aanleveren van grondwaterreeksen (tranche 3 in de planning van de BRO-implementatie). Ook vervangen we de huidige software omdat deze niet meer wordt ondersteund.

Toezicht en handhaving

Als waterschap controleren we bedrijven en inwoners die rioolwater lozen. Ook houden we bijvoorbeeld toezicht op de aanleg en het onderhoud van sloten en (grond-)wateronttrekkingen. Soms is het nodig om te handhaven. Onze processen voor toezicht en handhaving sluiten aan bij de geldende wet- en regelgeving en bij de vragen en behoeften die er in ons beheergebied zijn op dit gebied.

Wat gaan we doen in 2023?

In 2023 verschijnt een nieuw *meerjarenplan Toezicht en Handhaving* voor de periode 2023-2027. Daarvoor toetsen we eerst wat de bijdrage is van toezicht en handhaving aan de doelen van de verschillende opgaven. Zo krijgen we scherp waar eventueel aanpassingen nodig zijn.

² Zie paragraaf 2.1 strategie en omgeving, spoor 4 van de vijf-sporenaanpak.

Ondermijning

Op 5 juli 2022 hebben onze dijkgraaf, de Commissaris van de Koning en alle burgemeesters in de provincie Fryslân de Intentieverklaring Friese Norm 'Gezamenlijke aanpak van georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit' ondertekend. De komende twee jaren gaan we als Friese overheden gezamenlijk aan de slag met het uitvoeren van de ambities uit de intentieverklaring. Daarbij zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

- Bewustwording over het thema ondermijnende criminaliteit is versterkt en overheden betrekken dit thema bij beleidsvorming.
- Er is een proces ingericht waardoor overheden signalen van ondermijning zorgvuldig en eenduidig kunnen oppakken.
- Gemeenten, het waterschap en de provincie beschikken - voor zover van toepassing - over verordeningen en beleid waarmee ze ondermijnende criminaliteit zo effectief, volledig en eenduidig mogelijk kunnen aanpakken.
- Overheden bevorderen het toezicht en de handhaving op ondermijnende activiteiten.
- Overheden bevorderen en bewaken de integriteit van ambtelijke en politieke organisatie.

Wat gaan we doen in 2023?

Om bovenstaande doelen te bereiken, doen we in 2023 voorstellen voor nieuw beleid en regelgeving. Deze leggen we voor aan het Algemeen Bestuur.

Vervangen financieel pakket

Onze leverancier Unit4 geeft aan ons financieel pakket Decade met ingang van 2024 niet meer te ondersteunen. Voor het boekjaar 2024 beschikt Wetterskip Fryslân over een nieuw financieel pakket op maat voor waterschappen en dat past binnen de informatiebehoefte van Wetterskip 3.0. Het systeem sluit bovendien aan bij de wensen en behoeftes van de externe klant en voldoet aan het orderingsprincipe Digitale Transformatie en aan wet- en regelgeving. Daarnaast zijn de effectiviteit en efficiëntie van financiële werkprocessen waar mogelijk en nodig verbeterd.

Wat gaan we doen in 2023?

We zijn in de zomer 2022 gestart met de uitvoering van het plan van aanpak *Financiële informatievoorziening 3.0*. De projectorganisatie bestaat uit de werkgroepen softwarekeuze, financiële inrichting, softwaregebruik en processen en software implementatie. Het nieuwe financieel pakket is na schadudraaien op 1 januari 2024 operationeel.

2.7.4 FINANCIËN

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten van de opgave Bedrijfsvoering voor de begroting 2023 weergegeven. Ter vergelijking is ook de (primaire) begroting 2022 opgenomen.

bedragen x € 1 miljoen

	Begroting 2023	Begroting 2022
Netto lasten	12,6	17,4

Investerings

In onderstaande tabel staan de netto verstrekkingen van de investeringskredieten voor 2023 t/m 2027. In het voorstel Verzamelbesluit investeringen 2023 stellen we voor een deel van de kredieten vrij te geven. Ook lichten we de projecten in dat verzamelbesluit toe.

bedragen x € 1 miljoen

		Krediet				
	Verzamel- besluit	2023	2024	2025	2026	2027
Vervanging hard- en software	A	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Vervanging materieel, voertuigen en overig	A	0,7	1,2	1,2	1,0	0,4
Laboratorium	A	2,2	0,2	0,2	0,3	0,3
Verkiezingen	A	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal		3,8	1,8	1,9	1,7	1,1

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2023; B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

Het gaat hier om de kredieten van de projecten die we in 2023 starten. De kapitaallasten hiervan maken, samen met de kapitaallasten van de lopende projecten, onderdeel uit van de netto lasten die in de tabel 'exploitatie' zijn weergegeven.

3 FINANCIËN

In dit hoofdstuk beschrijven we de financiële uitgangspunten die zijn gehanteerd bij het opstellen van deze begroting. Deze uitgangspunten leiden samen met het uit te voeren beleid tot een ontwikkeling van de lasten, de tarieven en de reserves die we in dit hoofdstuk presenteren.

3.1 Financieel-economische ontwikkelingen

Hierna geven we de ontwikkeling weer van de financiële parameters rente, cao en inflatie.

We werken met zo goed mogelijke macro-economische voorspellingen op basis van gegevens van het Centraal Plan Bureau, de Europese Centrale Bank en de externe treasurer.

Inflatie

Voor de inflatieverwachtingen in de begroting sluiten we aan bij het streven van de Europese Centrale Bank om de Geharmoniseerde Consumptieprijsindex (HICP) op middellange termijn op of onder de 2% te houden om de prijsstabiliteit te handhaven. Vanwege de huidige instabiele situatie met een zeer hoge inflatie, hebben we voor de komende jaren verschillende percentages aangehouden, gebaseerd op de situatie eind derde kwartaal 2022, die opgenomen zijn in onderstaande tabel:

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Inflatie percentage	10%	3%	3%	3%	2%	2%

Hierbij is er rekening mee gehouden dat we een deel van de energiebehoefte zelf opwekken en een deel van de energie reeds ingekocht is. Daarom is het onderdeel energie in de berekening volgens HICP neerwaarts gecorrigeerd. Oorspronkelijk bedroeg voor 2022 de ingerekende inflatie 2%. In de Kaderbrief 2023-2027 was al rekening gehouden met 7% voor 2022. Op basis van recente gegevens is dat in de begroting 2023 aangepast naar 10%. Omdat er grote onzekerheid is over de hoogte van de inflatie op korte termijn (o.a. voor 2023) is dit benoemd als één van de operationele financiële risico's in paragraaf 3.7 die als basis dient voor de bepaling van het weerstandsvermogen.

CAO en werkgeverslasten

De personele lasten stijgen als gevolg van cao-verhogingen, stijging van werkgeverslasten en periodieke verhogingen. Recent zijn de afspraken voor de cao voor 2022 geaccordeerd. Voor de jaren 2023 en verder rekenen we met een jaarlijkse verhoging van de personele lasten van 3,0%. Omdat er grote onzekerheid is over de hoogte van de cao-verhoging in 2023 is dit benoemd als één van de operationele financiële risico's in paragraaf 3.7 die als basis dient voor de bepaling van het weerstandsvermogen.

Energie

Vanaf eind 2021 is er op de energiemarkten sprake van een stijging van de kosten voor aardgas en elektriciteit. De oorlog in Oekraïne en de hieruit voortkomende sancties tegen Rusland hebben er voor gezorgd dat de variabele tarieven voor aardgas en elektriciteit extreem zijn gestegen. Wetterskip Fryslân heeft in 2020 al 75% van het gasvolume voor 2023 ingekocht. Hierdoor wordt de stijging van de kosten voor aardgas voor Wetterskip Fryslân nog enigszins gedempt. De verwachting is dat het tarief voor een m³ aardgas inclusief belastingen in 2023 verdubbeld ten opzichte van 2022. Wanneer vanwege de sancties tegen Rusland er in 2023 een nieuwe leverancier voor aardgas moet worden gecontracteerd, dan zal de kostenstijging voor aardgas nog veel hoger uitvallen. Er moet dan worden ingekocht op basis van de dan geldende tarieven op de energiemarkt.

Voor elektriciteit is eerder voor 2023 al 90% van het volume vastgelegd. De resterende 10% moet worden ingekocht voor de hoge marktprijzen. Hierdoor stijgt het tarief voor een kWh elektriciteit inclusief belastingen in 2023 ongeveer 40% ten opzichte van 2022. Doordat de energietarieven op dit moment hoog zijn, is de overheidssubsidie voor de opwekking van elektriciteit via de zonnepanelen in 2022 al aanzienlijk verlaagd. Hierdoor is de verwachting dat deze subsidie in 2023 niet wordt uitgekeerd. Aan de andere kant wordt door de hogere energietarieven de besparing door de inzet van onze zonnepanelen ook groter. De verwachting is dat het wegvallen van de SDE subsidie hiermee volledig wordt gecompenseerd.

Per 2024 stappen we voor elektriciteit over naar energiecoöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân (OVEF), waarbij elektriciteit op basis van variabele dagtarieven zal worden ingekocht. We schatten in dat het volledige jaarverbruik aan elektriciteit duurzaam opgewekt met de 15 installaties met zonnepanelen en de twee windmolens van Nij Hiddum-Houw. Toch zal er nog energie ingekocht moeten worden. Op windstille en regenachtige dagen wekken we onvoldoende elektriciteit op. Dit betekent dat er in 2023 voorbereidingen worden getroffen om vanaf 2024 het verbruik actief te kunnen sturen bij lage energietarieven en juist bij hoge energietarieven te beperken. Wat dit betekent voor de elektriciteitskosten ná 2023 is nog in onderzoek.

De ontwikkeling van de netbeheerkosten is zeer onzeker. De verwachting is dat de netbeheerder in de komende jaren fors moet investeren in het elektriciteitsnet. Deze investeringen in het elektriciteitsnetwerk brengen een stijging van de tarieven voor netbeheer met zich mee. Over de kosten van netbeheer in 2023 kunnen we in de begroting 2023 nog geen voorspelling doen. De Autoriteit Consument en Markt stelt hiervoor in het najaar van 2022 maximum transporttarieven vast.

Rente

De renteontwikkeling is geactualiseerd op basis van de meest recente gegevens en inzichten van onze externe treasurer. De verwachting is dat de rente zich opwaarts zal bewegen. Voor de begroting 2023 en de volgende jaren is rekening gehouden met de volgende ontwikkeling van de rente:

Rentepercentages

	2023	2024	2025	2026	2027
Korte rente	2,40	2,25	2,50	2,75	2,75
Lange rente	2,60	2,60	3,00	3,25	3,50

Korte rente

Kortlopende rentetarieven hangen af van de ontwikkelingen op de geldmarkt en dus van het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). De geldmarktrente momenteel in beweging. Voor het begrotingsjaar 2023 gaan we uit van een korte rente van 2,40% die geleidelijk oploopt naar 2,75% in 2027.

Lange rente

De kapitaalmarktrente is afhankelijk van de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt. Hier spelen dus de verwachtingen over de economie, de inflatie en politieke ontwikkelingen een belangrijke rol. Het beleid van Wetterskip Fryslân is om, evenals in voorgaande jaren, optimaal te profiteren van de lage korte rentestand. We houden de lange rente tussen een zekere bandbreedte nauwlettend in de gaten en bespreken deze in de treasurycommissie. Zodra bij een rentestijging de bandbreedte wordt doorbroken, ondernemen we meteen actie om (een deel van) de kasgeldleningen om te zetten in een lange lening. Voor het begrotingsjaar gaan we uit van een percentage voor de lange rente van 2,60%, oplopend naar 3,50% in 2027.

3.2 Netto lasten

Netto lasten naar taak en opgave

Voor het bepalen van de belastingopbrengsten zijn de netto lasten verdeeld over de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de netto lasten naar taak weer voor de periode 2023-2027.

Netto lasten per taak

(bedragen x € 1 miljoen)

	KB23-27	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2023	2024	2025	2026	2027
Watersysteembeheer	116,3	120,6	128,0	134,5	137,6	141,2
Zuiveringsbeheer	59,7	55,1	56,5	59,0	63,3	64,9
	176,0	175,8	184,4	193,5	200,9	206,1

In 2023 komen de totale netto lasten uit op € 175,8 miljoen. Dit is € 0,2 miljoen lager dan het begrotingsjaar 2023 zoals opgenomen in de kaderbrief 2023-2027. De belangrijkste oorzaken van de lagere lasten zijn:

- Realiseerbaarheidsafname toegevoegd voor een bedrag van € 2,5 miljoen;
- Hogere lasten door het hanteren van een inflatie van 10% (i.p.v. 7%) in 2022;
- Hogere rentepercentages voor leningen;
- Aanvullende lasten voor risicomangement (€ 0,2 miljoen), te dekken uit de algemene reserve
- Effluentverrekening in 2023 tlv resultaat/ algemene reserve

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de netto lasten naar opgave weer voor de periode 2023-2027.

Netto lasten per opgave

(bedragen x € 1 miljoen)

Programma	KB23-27	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2023	2024	2025	2026	2027
Strategie en Omgeving	9,7	10,4	10,7	11,1	11,3	11,6
Assetmanagement	3,5	2,9	3,0	3,1	3,1	3,2
Primaire keringen	13,3	14,1	14,2	15,9	16,0	16,2
Boezem	29,1	25,6	27,6	29,3	30,0	31,2
Deelsystemen	59,0	64,3	66,7	68,4	70,3	71,3
Waterketen	46,2	45,8	47,5	49,6	52,6	53,9
Bedrijfsvoering	15,1	12,6	14,8	16,2	17,5	18,6
	176,0	175,8	184,4	193,5	200,9	206,1

Realiseerbaarheidsafname

De bij de Kaderbrief 2023-2027 geschetste belastingopbrengstverhoging voor met name de taak Watersysteembeheer was in de ogen van het algemeen bestuur te hoog. Er is een motie aangenomen om te onderzoeken of de netto lasten met € 2,5 miljoen verlaagd kunnen worden, omdat mogelijk niet alle prestaties geleverd kunnen worden. Omdat wij wel besparingsrichtingen konden vinden, maar nog geen zekere indicatie van niet uit kunnen voeren van geplande werkzaamheden kregen, hebben wij besloten in de begroting 2023 een post realiseerbaarheidsafname van € 2,5 miljoen op te nemen om de netto lasten te verlagen. Voor ongeveer de helft van dit bedrag zien wij een aanzienlijke

kans op minder uitgaven in 2023. Het gaat hierbij onder meer om: hogere opbrengst verkoop grond (circa € 0,1 miljoen), lagere dotatie voorzieningen (circa € 0,3 miljoen), lagere afschrijvingslasten door vertraging in werkzaamheden (circa € 0,3 miljoen), onderhoud dammen en duikers (circa € 0,2 miljoen) en vertraging invullen vacatures door lastige arbeidsmarkt (circa € 0,5 miljoen).

De andere helft kunnen we niet specifiek duiden, maar we achten de kans reëel dat, door wat voor omstandigheden ook, voor het resterend bedrag werkzaamheden niet ten uitvoer kunnen komen. We hanteren de term 'realiseerbaarheidsafname' omdat het opgenomen bedrag niet als taakstellend (geen inspanningsverplichting) gezien wordt. In de loop van 2023 worden op grond van dan actuele inzichten, op basis van de voortgangsrapportages, wijzigingsvoorstellen doorgevoerd.

Doordat we de laatste jaren zien dat de werkelijke belastingopbrengsten hoger uitvallen dan op basis van de opgave van het NBK opgenomen, is in de begroting een post van € 1 miljoen risicovol opbrengsten opgenomen, conform Kaderbrief 2023-2027. Ook dit bedrag wordt niet als taakstellend (geen inspanningsverplichting) gezien.

Afschaffing effluentverrekening

Sinds de begroting 2014 vindt er, na besluitvorming in het algemeen bestuur, een interne effluentverrekening plaats tussen de taak Watersysteembeheer en de taak Zuiveringsbeheer. Hierdoor verschuift een deel van de netto lasten van de taak Watersysteembeheer naar de taak Zuiveringsbeheer. Deze verrekening is indertijd ingesteld omdat de stellige verwachting was dat deze verrekening opgenomen zou worden in het nieuwe belastingstelsel. Dit in de gedachte dat de lozingen van onze rwzi's op het oppervlakte water leiden tot kosten in het watersysteem, onder andere door het moeten uitvoeren van KRW-maatregelen. In de herfst van 2022 is duidelijk geworden dat deze interne verrekening tussen de waterschapstaken geen onderdeel van het voorstel nieuw belastingstelsel is, maar staat dit nog wel op de lijst van het zogenaamde permanent onderhoudsspoor om opgepakt te worden.

Aangezien nu blijkt de wettelijke basis voor de interne verrekening op dit moment niet aanwezig is en het nog niet vaststaat wanneer dat wel het geval is, hebben we besloten deze interne verrekening met ingang van 2023 te beëindigen. Dit betekent een verschuiving van netto lasten (circa € 4,7 miljoen) tussen beide waterschapstaken. Op totaalniveau verandert er niets. Gezien de geprognosticeerde uitkomst van de jaarrekening 2022, die gunstiger uitvalt dan begroot, stelt het dagelijks bestuur voor het effect van het stopzetten van deze interne verrekening voor de taak Watersysteembeheer te dempen door in 2023 eenmalig een onttrekking uit de algemene reserve Watersysteembeheer te doen.

Naar aanleiding van het stopzetten van de interne effluentverrekening wil het dagelijks bestuur de gehele kostenverdeling, voor het laatst vastgesteld in 2008, tegen het licht houden en laten aansluiten bij de huidige situatie. Een voorstel daartoe wordt het algemeen bestuur bij de behandeling van de Kaderbrief 2024-2028 voorgelegd.

Netto belastingopbrengsten

Belastingopbrengsten zijn de belangrijkste inkomsten van Wetterskip Fryslân. De belastingen bepalen we voor de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Op basis van de benodigde belastingopbrengsten en de heffingseenheden bepalen we de tarieven, via de kostentoedeling, voor de verschillende categorieën.

Heffingspercentages naar taak

In 2023 stijgt de belastingopbrengst voor de taak Watersysteembeheer met 6,9%. Voor de taak Zuiveringsbeheer daalt het tarief met 5,0%. Hierna schetsen we de ontwikkeling per taak.

Watersysteembeheer

De kosten voor de uitvoering van de taak watersysteembeheer financieren we uit de volgende twee heffingen:

Watersysteemheffing

Deze heffing heeft betrekking op de kosten van het watersysteembeheer, inclusief het beheer van de waterkeringen. De watersysteemheffing voor de diverse categorieën belastingbetalers berekenen we op basis van de in 2018 door het algemeen bestuur vastgestelde kostentoedelingsverordening:

Categorie	Percentage
Ingezetenen	28,0%
Gebouwd	47,6%
Ongebouwd	24,0%
Natuur	0,4%

Verontreinigingsheffing

De verontreinigingsheffing is gebaseerd op de kosten voor het reguleren (monitoring, vergunningverlening en handhaving) van directe lozingen op het oppervlaktewater (passief waterkwaliteitsbeheer). De hoogte van de verontreinigingsheffing is gebaseerd op de kosten van het passieve waterkwaliteitsbeheer, verdeeld over de woningen en bedrijven die direct op het oppervlaktewater lozen. De heffingsmaatstaf voor de verontreinigingsheffing is een tarief per vervuilingseenheid.

In onderstaande tabel is aangegeven welke belastingopbrengststijgingen voor de taak watersysteembeheer zijn gehanteerd.

Stijgingspercentages belastingopbrengst watersysteembeheer

	Begroting	Meerjarige doorkijk (indicatief)			
	2023	2024	2025	2026	2027
Watersysteembeheer	6,9%	11,5%	5,4%	2,5%	4,0%

Zuiveringsbeheer

De opbrengst van de zuiveringsheffing gebruikt het waterschap om de zuivering van afvalwater te betalen. De kosten verdelen we over de gebruikers van een bedrijfsruimte of een woonruimte. De heffingsmaatstaf voor de zuiveringsheffing is een tarief per vervuilingseenheid (ve).

Stijgingspercentages tarief zuiveringsbeheer

	Begroting	Meerjarige doorkijk (indicatief)			
	2023	2024	2025	2026	2027
Zuiveringsbeheer	-5,0%	6,9%	4,4%	7,8%	2,4%

Voor beide taken geldt dat we de stijgingspercentages die we na 2023 hanteren bij het opstellen van de kaderbrief 2024-2028 herzien op basis van de dan bekende (financiële) ontwikkelingen. Het algemeen bestuur stelt de percentages jaarlijks bij de begrotingsbehandeling van het desbetreffende jaar definitief vast.

Belastingopbrengsten naar taak

Bovenstaande heffingspercentages voor de taak watersysteembeheer en tarieven voor de taak zuiveringsbeheer leiden samen met de verwachte kwijtschelding en oninbaarheid tot onderstaande netto belastingopbrengsten.

(bedragen x € 1 miljoen)	KB23-27	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2023	2024	2025	2026	2027
Watersysteembeheer	113,0	112,4	125,4	132,3	135,6	141,1
Zuiveringsbeheer	58,3	51,9	55,8	58,4	63,3	65,0
	171,3	164,3	181,2	190,7	199,0	206,1

De netto belastingopbrengsten zijn totaal € 164,3 miljoen. Dit is € 7,0 miljoen lager dan opgenomen in de kaderbrief 2023-2027.

Belastingdruk

Bij het doorrekenen van de belastingdruk doen we aannames over de ontwikkeling van de heffings-eenheden. Door het Noordelijk Belastingkantoor zijn op basis van de begroting 2022 en de realisatie in 2022 geactualiseerde gegevens over de omslageneenheden aangeleverd.

Een aantal uitgangspunten lichten we toe:

- De WOZ-waarde is gestegen. De heffing voor 2023 is gebaseerd op de WOZ-waarden per 1-1-2022 waarvan de waarderingskamer een prognose van de mutatie heeft gegeven. Op basis van deze gegevens en de prognose van de WOZ-waardeontwikkeling over 2022 gaan we voor 2023 uit van een WOZ-waarestijging van 12,9% ten opzichte van de WOZ-waarde zoals die in de Begroting 2022 is gehanteerd.
- In de tabel hierna is rekening gehouden met de kostentoedelingspercentages die in 2018 door het algemeen bestuur voor de periode 2019-2024 zijn vastgesteld.
- Voor de watersysteemheffing is uitgegaan van een belastingopbrengststijging van 6,9%; voor de zuiveringsheffing is uitgegaan van een tariefdaling van 5,0%.

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de belastingdruk 2023 weer ten opzichte van 2022.

	2023	2022	€	Stijging %
Eenpersoonshuishouden (eigen woning)	303,02	291,69	11,33	3,9%
Eenpersoonshuishouden (huurwoning)	166,07	163,87	2,20	1,3%
Meerpersoons huishouden (eigen woning)	420,30	415,15	5,15	1,2%
Meerpersoons huishouden (huurwoning)	283,35	287,33	-3,98	-1,4%
Agrarisch bedrijf	6.895,13	6.465,28	429,85	6,6%
1 hectare binnendijks bemalen	108,86	101,75	7,11	7,0%
MKB-bedrijf (zonder woning)	821,82	823,01	-1,19	-0,1%
Natuur	173,40	162,40	11,00	6,8%
Wegbeheerder	163.283,42	152.618,66	10.664,76	7,0%
Meetbedrijf (> 1.000 ve)	300.681,13	315.632,11	-14.950,98	-4,7%

De belastingdruk is een resultante van de twee verschillende heffingen: watersysteemheffing en zuiveringsheffing. De stijging is het gevolg van de stijging van de belastingopbrengst voor de taak watersysteem van 6,9% en van de tariefdaling voor de taak zuiveringsbeheer van 5,0%.

Het stijgingspercentage t.o.v. 2022 is lager dan 6,9% zoals vastgelegd in de stijging van de belastingopbrengsten. Oorzaken zijn:

- Stijging van de WOZ-waarde (12,9%).
- Stijging aantal huishoudens (1,9%).

Kwijtscheldingsbeleid

Over het kwijtscheldingsbeleid hanteert Wetterskip Fryslân vanaf de begroting 2022 een 100%-norm. Dit wil zeggen dat Wetterskip Fryslân ervan uitgaat dat een inkomen op bijstandsniveau minimale ruimte biedt om naast de bestaanskosten de lokale lasten, waaronder de waterschapsbelastingen, te voldoen.

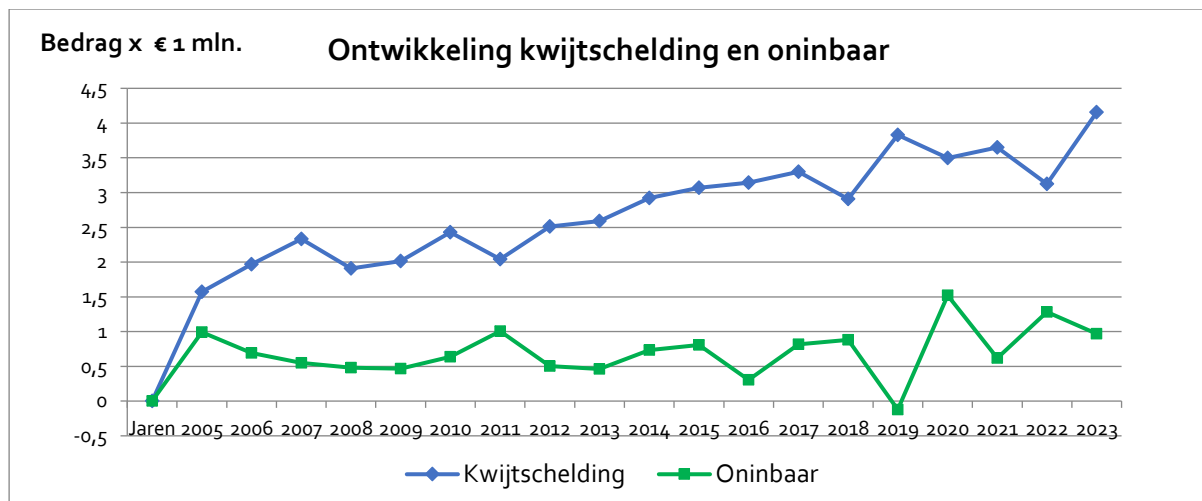
De kwijtscheldingsregeling (opgenomen in de heffingsverordeningen en kwijtscheldingsverordening) is alleen van toepassing op woonruimten en betreft de belastingaanslagen voor de verontreinigingsheffing, zuiveringsheffing en de ingezetenenomslag van de watersysteemheffing.

Kwijtschelding wordt verleend, indien de middelen om een aanslag te betalen ontbreken en ook niet binnen afzienbare tijd kunnen worden verwacht. Om te beoordelen of voldaan is aan bovengenoemde voorwaarden, vindt een individuele toetsing plaats.

Op grond van de Regeling kwijtschelding belasting medeoverheden kunnen wij er voor kiezen om personen die voor kwijtschelding in aanmerking komen toe te staan dat zij over wat extra financiële middelen (bijv. spaargeld) mogen beschikken zonder dat dit hun recht op kwijtschelding in de weg staat. Met ingang van 2023 wordt door ons bij de kwijtschelding rekening gehouden met deze verruiming van de vermogensnorm.

Ook ondernemers kunnen voor hun privé-waterschapsbelastingaanslag in aanmerking komen voor kwijtschelding. Voor de ondernemer gelden dezelfde eisen als voor de particulier voor betalingscapaciteit en vermogen.

Navolgende grafiek geeft de ontwikkeling weer van de post kwijtschelding en oninbaar over de jaren 2006 tot en met 2022. Tot en met 2021 komt de informatie uit de betreffende jaarrekeningen. De informatie van jaar 2022 en 2023 zijn gebaseerd op begrote cijfers.

3.3 Jaarresultaat

Bij het bepalen van het jaarresultaat maken we onderscheid tussen het resultaat vóór onttrekking en na onttrekking uit de bestemmingsreserves. Het resultaat na onttrekking verrekenen we met de algemene reserves.

Jaarresultaat Wetterskip Fryslân

(bedragen x € 1 miljoen)

	KB23-27 Begroting		Meerjarige doorkijk			
	2023	2023	2024	2025	2026	2027
Netto lasten	176,0	175,8	184,4	193,5	200,9	206,1
Netto belastingen	171,3	164,3	181,2	190,7	199,0	206,1
Jaarresultaat voor onttrekking	-4,7	-11,5	-3,2	-2,8	-1,9	0,0
Onttrekking bestemmingsreserve	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0,0
Jaarresultaat na onttrekking	-4,2	-11,0	-3,0	-2,4	-1,5	0,0
Onttrekking algemene reserve voor incidentele RV'ers en effluentverrekening (2023)	4,2	11,0	3,0	2,4	1,5	0,0
Totaal resultaat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Het bestuur wil met ingang van 2023 werken met een sluitende begroting. Hiervan is sprake als de netto lasten en netto belastingopbrengsten, zonder inzet van de algemene reserve, met elkaar in evenwicht zijn. Bij de behandeling van de kaderbrief 2023-2027 heeft het bestuur besloten de incidentele ruimtevragers te dekken uit de algemene reserve. Daarnaast wordt voor het jaar 2023 de effluentverrekening gedekt uit de algemene reserve. Indien het effect van de incidentele ruimtevragers en de effluentverrekening wordt verwerkt is er sprake van een sluitende begroting.

Jaarresultaat Watersysteembeheer

(bedragen x € 1 miljoen)

	KB23-27 Begroting		Meerjarige doorkijk			
	2023	2023	2024	2025	2026	2027
Netto lasten	116,3	120,6	128,0	134,5	137,6	141,2
Netto belastingen	113,0	112,4	125,4	132,3	135,6	141,1
Jaarresultaat voor onttrekking	-3,3	-8,3	-2,5	-2,2	-1,9	0,0
Onttrekking bestemmingsreserve	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0
Jaarresultaat na onttrekking	-2,9	-7,7	-2,3	-1,8	-1,6	0,0

* Door afrondingsverschillen sluit de optelling niet aan.

Na onttrekking vanuit de bestemmingsreserves bedraagt het jaarresultaat € 7,7 miljoen negatief. Zoals opgenomen in de Kaderbrief 2023-2027 wordt geaccepteerd dat een totaal van € 2,9 miljoen aan incidentele ruimtevragers leiden tot een tekort op de exploitatiebegroting. In de begroting 2023 is daar nog een incidentele ruimtevrager risicomanagement, naar aanleiding van een besluit van het algemeen bestuur op 4 oktober 2022, aan toegevoegd. Daarnaast leidt voor het jaar 2023 de effluentverrekening tot een tekort op de exploitatiebegroting. Dit leidt tot een tekort van € 7,7 miljoen dat wordt onttrokken aan de algemene reserve.

Jaarresultaat Zuiveringsbeheer (bedragen x € 1 miljoen)

	KB23-27	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2023	2024	2025	2026	2027
Netto lasten	59,7	55,1	56,5	59,0	63,3	64,9
Netto belastingen	58,3	51,9	55,8	58,4	63,3	65,0
Jaarresultaat voor onttrekking	-1,3	-3,2	-0,7	-0,6	0,0	0,0
Onttrekking bestemmingsreserve	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Jaarresultaat na onttrekking	-1,3	-3,2	-0,7	-0,6	0,0	0,0

* Door afrondingsverschillen sluit de optelling niet aan.

Na onttrekking vanuit de bestemmingsreserves bedraagt het jaarresultaat 2023 € 3,2 miljoen negatief. Zoals opgenomen in de Kaderbrief 2023-2027 wordt geaccepteerd dat een totaal van € 1,3 miljoen aan incidentele ruimtevragers leiden tot een tekort op de exploitatiebegroting. In de begroting 2023 is daar nog een incidentele ruimtevrager risicomangement, naar aanleiding van een besluit van het algemeen bestuur op 4 oktober 2022, aan toegevoegd. Dit tekort wordt onttrokken aan de algemene reserve.

3.4 Reserves en voorzieningen

Weerstandvermogen

Het beleid over de reserves en voorzieningen is vastgelegd in de nota reserves en voorzieningen. Op grond van dit beleid staan er op de balans de volgende reserves:

- Algemene reserves.
- Reserves voor tariefegalisatie.
- Overige bestemmingsreserves.

Algemene reserves

Algemene reserves dienen om onvoorziene fluctuaties op korte termijn op te kunnen vangen. Op 4 oktober 2022 heeft het algemeen bestuur het risicomangementbeleid van Wetterskip Fryslân opnieuw vastgesteld. Aan de hand hiervan is de omvang van het weerstandvermogen per taak in deze begroting opnieuw berekend. De minimumnorm voor de reserve van de taak watersysteembeheer komt uit op € 5,8 miljoen en voor de taak zuiveringsbeheer op € 2,2 miljoen. Hiermee acht het algemeen bestuur voldoende weerstandscapaciteit te hebben om te kunnen anticiperen op mogelijke risico's. De hoogte van de bedragen is gebaseerd op een analyse van de incidenten die zich in de afgelopen acht jaar hebben voorgedaan.

Algemene reserve

In navolgende tabellen wordt het verloop van de algemene reserve weergegeven. Hierbij zijn de tarieven en belastingopbrengsten gehanteerd zoals gemeld in paragraaf 3.2.

Reserves watersysteembeheer
(bedragen x € 1 miljoen)

	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2024	2025	2026	2027
Stand per 1 januari	19,5	11,7	9,5	7,6	6,1
Jaarresultaat	-7,7	-2,3	-1,8	-1,6	0,0
Stand per 31 dec.	11,7	9,5	7,6	6,1	6,0

De stand van de reserve watersysteembeheer is de volledige periode van 5 jaar boven de minimale norm (€ 5,8 miljoen), zie paragraaf 3.8.

Reserves zuiveringsbeheer
(bedragen x € 1 miljoen)

	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2024	2025	2026	2027
Stand per 1 januari	7,7	4,5	3,8	3,2	3,2
Jaarresultaat	-3,2	-0,7	-0,6	0,0	0,0
Stand per 31 dec.	4,5	3,8	3,2	3,2	3,2

De stand van de reserve zuiveringsbeheer is de volledige periode van 5 jaar boven de minimale norm (€ 2,2 miljoen), zie paragraaf 3.8.

Reserves totaal
(bedragen x € 1 miljoen)

	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2024	2025	2026	2027
Stand per 1 januari	27,2	16,3	13,3	10,9	9,3
Jaarresultaat	-10,9	-3,0	-2,4	-1,6	0,0
Stand per 31 dec.	16,3	13,3	10,9	9,3	9,3

Bestemmingsreserves

Bij het vaststellen van de jaarrekening kan het bestuur bedragen vanuit het resultaat bestemmen voor een specifiek doel; de bestemmingsreserves. Deze afgezonderde bedragen kunnen alleen worden besteed aan het doel waarvoor ze zijn afgezonderd. Hieronder is een overzicht van de verwachte onttrekkingen uit de bestemmingsreserves in 2023 opgenomen. In onderstaande tabel zijn alleen bestemmingsreserves opgenomen waarvoor een mutatie in het begrotingsjaar is meegenomen.

Onttrekking bestemmingsreserves
(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 1-1-2023	Onttrekking 2023	Stand 31-12-2023
Doorontwikkeling organisatie	191	25	166
Renovatie sluisen Lauwersoog	995	239	756
Overdracht Noorderpier Harlingen	674	47	627
Hoogwaterbeschermingsprogramma	885	200	685

Voorzieningen

Voorzieningen zijn bedoeld voor het afdekken van (toekomstige) verplichtingen en verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs valt in te schatten. In 2023 zijn zes arbeidsgerelateerde voorzieningen opgenomen in de begroting. Hieronder staat een overzicht met de stand aan het begin van het jaar 2023 en de verwachte mutaties in 2023.

Voorzieningen

(bedragen x € 1.000)

	Omschrijving	Stand 1-1-23	Toevoeging	Onttrekking	Stand 31-12-23
1	Pensioenvoorziening voormalig bestuur	5.902	100	280	5.722
2	Wachtgeld voormalig bestuur	438	120	67	491
3	Voormalig personeel	151		151	0
4	Jubilea gratificatie	691	80	90	681
5	Persoonsgebonden opleidingsbudget	524		50	474
6	Thuiswerkplek	99		30	69
	Totaal	7.806	300	668	7.438

Pensioenvoorziening voormalig bestuur

De pensioenen van (oud-)bestuursleden zijn in eigen beheer van het waterschap. De kosten van de uit te betalen pensioenen komen ten laste van het waterschap. Voor deze verplichtingen is een voorziening gevormd. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op de actuariële berekening waarmee de pensioenen zijn berekend. De voorziening is getroffen voor de (oud-)bestuursleden en hun nabestaanden die recht op pensioen hebben en de oud-bestuursleden die op dit moment nog niet de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt.

Wachtgeld voormalig bestuur

Bij de verkiezingen begin 2019 is een aantal bestuursleden niet herkozen. De leden van het dagelijks bestuur die niet terugkeren in het dagelijks bestuur hebben recht op wachtgeld. Er is een inschatting gemaakt van het bedrag dat in de komende jaren moet worden uitgekeerd. Voor 2023 is een onttrekking aan de voorziening van € 0,07 miljoen begroot. Afhankelijk van de uitslag van de waterschapsverkiezingen in 2023 zal mogelijk nog een bedrag aan deze voorziening moeten worden toegevoegd in verband met wachtgeldaanspraken. In eerste instantie is rekening gehouden met een bedrag van € 0,12 miljoen.

Voormalig personeel

Wetterskip Fryslân is eigenrisicodragers voor werkloosheid. We dragen daarom geen WW-premie. Indien zich personele kwesties voordoen, treffen we daarvoor een voorziening. De afronding van enkele personele kwesties vanwege onder andere arbeidsongeschiktheid heeft geleid tot een uitstroom van een aantal medewerkers. De ontstane aanspraken zijn in een voorziening tot uitdrukking gebracht. In 2023 onttrekken we een bedrag van afgerond € 0,15 miljoen aan de voorziening.

Jubilea gratificatie

Deze voorziening is gevormd voor alle, uit hoofde van de geldende arbeidsvoorwaarden opgebouwde rechten van werknemers en bestuursleden op jubilea-uitkeringen. De voorziening is bepaald voor de huidige werknemers. Daarbij is rekening gehouden met de kans op vertrek.

Persoonsgebonden opleidingsbudget

Met ingang van 1 januari 2016 heeft iedere ambtenaar een persoonsgebonden basisbudget voor opleiding, ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit. Het budget bedraagt € 5.000 per 5 jaar. Omdat onzeker is wanneer de besteding van dit budget in de loop van de jaren zal plaatsvinden, is in de afgelopen

jaren een voorziening gevormd. Geschat wordt dat in 2022 het nog resterende bedrag zal worden onttrokken aan de voorziening voor kosten die zijn gemaakt voor opleiding, ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit. De regeling is per 1-1-2021 verlengd voor een periode van 5 jaar en een bedrag van € 6.000 per werknemer. Aan het eind van elk jaar beoordelen we hoe groot de voorziening moet zijn om de waarschijnlijk toekomstige aanspraken te kunnen dekken.

Thuiswerkplek

Voor elke medewerker die structureel thuiswerkt is een budget beschikbaar. De medewerker kan hiervoor op declaratiebasis middelen voor een Arbo technische en ergonomisch verantwoorde thuiswerkplek aanschaffen (zoals een bureau of een stoel). Dit budget is niet bedoeld voor hardware (zoals een computer, laptop of een beeldscherm). Niet alle medewerkers die hiervoor in aanmerking komen hebben tot op heden middelen aangeschaft en gedeclareerd. De verwachting is dat deze medewerkers dat alsnog in de periode 2023 tot 1 april 2025 gaan doen.

3.5 Kostentoerekening

Het doel van de kostentoerekening is de kosten via (hulp)kostenplaatsen toe te rekenen aan de diverse werkplanproducten. De werkplanproducten rekenen we aan de twee taken (kostendragers) watersysteembeheer en zuiveringsbeheer van het waterschap toe. De kosten op de taken vormen de basis voor de op te leggen waterschapsbelastingen.

Voor de verdeling van de kosten van de diverse (hulp)kostenplaatsen hanteren we verschillende verdeelsleutels. Per (hulp)kostenplaats is een verdeelsleutel toegepast die het beste past bij het karakter van de betreffende kostenplaats. Deze methodiek sluit aan bij de BBP-systematiek zoals die door de waterschappen in het algemeen wordt gebruikt. Hierna geven we de verdeelsleutel per (hulp)kostenplaatsen aan.

Hulpkostenplaats	Verdeelsleutel
Rente	Procentueel
Werkplaatsen	Procentueel
Kantoren	Aantal werknemers
ICT	Aantal werknemers
Facilitaire zaken	Aantal werknemers
Laboratorium	Procentueel

Ondersteunende organisatieonderdelen

De kosten van de ondersteunende activiteiten als communicatie, HRM, financiën en juridische zaken rekenen we aan de directe vakgroepen toe. Van een aantal organisatieonderdelen rekenen we een groot gedeelte van de kosten rechtstreeks toe aan een werkplanproduct (bijvoorbeeld bestuursondersteuning).

Primaire vakgroepen

De toerekening van de directe vakgroepen vindt plaats op basis van de bestede uren. Door de registratie en administratieve verwerking van de bestede uren rekenen we de kosten toe aan de werkplanproducten en investeringsprojecten.

Werkplanproducten

De meeste werkplanproducten hebben een duidelijke relatie met de kostendragers (taken) van het waterschap. Deze werkplanproducten rekenen we voor 100% toe aan de kostendrager waarmee ze

een duidelijke relatie hebben. De werkplanproducten die geen eenduidige relatie hebben met een kostendrager rekenen we op basis van, door het algemeen bestuur vastgestelde verdeelsleutels toe aan de kostendragers (taken).

3.6 Financiering

Treasury

Wetterskip Fryslân heeft een groot deel van haar bezit gefinancierd met vreemd vermogen. Financiering is aangetrokken door middel van leningen bij banken en één lening bij de provincie Limburg. Op basis van de begroting heeft Wetterskip Fryslân te maken met een structurele financieringsbehoefte. Dit wordt veroorzaakt door voorgenomen investeringsplannen en aflossingsverplichtingen op de lopende leningen. Bij treasury draait het om het aantrekken van voldoende middelen om aan alle verplichtingen te voldoen. Hierbij moet worden voorkomen dat er overschotten ontstaan. Verder moet dit tegen zo laag mogelijke kosten (rente) gebeuren en moeten de risico's binnen de afgesproken normen (onder andere Wet FIDO en treasurywet) blijven.

De treasurycommissie komt minimaal vier keer per jaar samen. Besluiten die passen binnen het treasurywet en het treasuryjaarplan worden vastgelegd door middel van schriftelijke transactievoorstellen. Hiermee is 'het beheer van middelen' adequaat ingericht.

Volgens het treasurywet van Wetterskip Fryslân wordt jaarlijks, als onderdeel van de begrotingscyclus, een treasuryjaarplan opgesteld. Dit jaarplan plaatst het treasurybeleid in een meerjarig perspectief en beschrijft de treasurydoelstellingen voor het begrotingsjaar.

Rentemanagement

We houden ons actief bezig met rentemanagement. In de onderdelen hieronder is dit verder uitgesplitst.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet stelt een grens aan de omvang van financieringen met een rentetypische korte looptijd van één jaar. Achterliggende gedachte hierbij is het vermijden van te hoge renterisico's. Bij de berekening van de kasgeldlimiet wordt uitgegaan van de bruto lastenkant van de begroting. Voor de waterschappen is de norm vastgesteld op 23%. Voor 2023 bedraagt de kasgeldlimiet voor Wetterskip Fryslân € 45,0 miljoen (23% van € 195,5 miljoen).

De liquiditeitsbegroting voor 2023 laat het verloop van de geraamde kortlopende vorderingen en/of schulden zien.

*Kortlopende vordering/schuld kasgeldlimiet
(bedragen x € 1 miljoen)*

Ultimo kwartaal	Gemiddelde kortlopende schuld (A)	Kasgeld limiet (B)	Additioneel te financieren (A-B)
I	12,6	45,0	-32,4
II	24,3	45,0	-20,7
III	26,5	45,0	-18,5
IV	28,1	45,0	-16,9

Renterisiconorm

Volgens de Wet FIDO mag in elk kalenderjaar het renterisico niet meer bedragen dan 30% van het begrotingstotaal. Hierbij bestaat het renterisico uit het saldo van de verplichte aflossingen en de renteherzieningen op de bestaande leningenportefeuille.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het renterisico over de jaren 2023 tot en met 2027.

Renterisiconorm

(bedragen x € 1 miljoen)

	2023	2024	2025	2026	2027
1. Begrotingstotaal	195,5	204,4	209,2	215,7	220,8
2. Vastgesteld percentage	30%	30%	30%	30%	30%
3. Renterisiconorm (30% van 1.)	58,6	61,3	62,7	64,7	66,2
4. Renterisico op de vaste schuld	24,3	53,6	9,9	9,9	9,9
Ruimte (3-4)	34,3	7,7	52,8	54,8	56,3

Rentepercentages

Voor het doorrekenen van de begroting 2023 gaat Wetterskip Fryslân uit van een oplopende korte en lange rente volgens de uitgangspunten van de Kaderbrief 2023-2027 (zie paragraaf 3.1). In onderstaande tabel staan de begrote rentelasten en -opbrengsten weergegeven.

Rentelasten

(bedragen x € 1 miljoen)

	Begroting 2023	Begroting 2022
Rente leningen lang	11,8	12,0
Rente leningen kort	0,4	0,0
Totaal	12,2	12,0

Voorzien in financieringsbehoefte

Kasstroomoverzicht

(bedragen x € 1 miljoen)

Totaal opbrengsten	184,0
Storting reeds afgesloten leningen	10,0
Cash in flow	194,0
Totaal kosten	-195,5
Afschrijvingen	41,6
Overlopende rentelasten	0,1
Dotatie aan voorzieningen en 'onvoorzien'	0,5
Cash flow investeringen	-63,7
Aflossingen bestaande leningen	-9,3
Cash out flow	-226,3
Raming liquiditeitspositie	
Liquiditeit 1 januari 2023	-3,3
Cash in flow	194,0
Cash out flow	-226,3
Liquiditeiten 31 december 2023	-35,6
De financiering vindt als volgt plaats:	
Rekening courant (kasgeld-limiet)	-45,0
Nieuwe langlopende leningen (> 1 jaar)	0,0
Totale financiering	-45,0

Uit voorgaand overzicht blijkt dat Wetterskip Fryslân in 2023 een liquiditeitstekort heeft van € 35,6 miljoen. Dit tekort kunnen we in 2023 geheel financieren binnen de kasgeldlimiet. Als de rentepercentages voor langlopende leningen stijgen, kunnen we een gedeelte van de langjarige financieringsbehoefte met langlopende leningen, eventueel met een uitgestelde storting, afdekken.

EMU-saldo, renterisiconorm en schuldpositie

Op 3 maart 2015 heeft het algemeen bestuur besloten om zowel de EMU-referentiewaarde als de renterisiconorm als uitgangspunt te nemen bij het beoordelen van de investeringsplanning en de schuldenpositie en hiermee bij de begroting en het meerjarenperspectief rekening te houden.

Deze paragraaf beschrijft de ontwikkeling van het EMU-saldo. Hiervoor is de renterisiconorm toegelicht. Ook wordt de ontwikkeling van de schuldenpositie weergegeven.

EMU-referentiewaarde

Het doel van de Wet HOF is ervoor te zorgen dat Nederland voldoet aan de binnen Europa afgesproken norm van maximaal 3% te kort op de begroting. De 3%-norm is daarbij doorvertaald naar een aandeel voor de decentrale overheden. Het Rijk hanteert een zogenaamde 'macronorm' voor de drie decentrale overheden gezamenlijk. Voor het kabinet is er geen aanleiding om in te zoomen op sectoren (en dus ook niet op individuele overheden) zolang de decentrale overheden als geheel de norm niet overschrijden. De individuele EMU-referentiewaarden zijn vooral bedoeld als richtsnoer voor het toegestane tekort op het niveau van individuele overheden.

In 2018 hebben de Unie van Waterschappen, IPO en VNG met het kabinet afspraken gemaakt over de ruimte in het Nederlandse EMU-tekort voor de decentrale overheden in de periode 2019 tot en met 2022. Deze ruimte bedraagt 0,4% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Inmiddels is deze ruimte ook onderverdeeld: 0,27% gemeenten, 0,08% provincies en 0,05% waterschappen. Op basis van de vastgestelde verdeelsleutel van de 'geraamde netto-exploitatiekosten van het voorgaande jaar' leidt dit voor Wetterskip Fryslân tot een (indicatieve) EMU-referentiewaarde van € 25,4 miljoen voor 2023. In onderstaand schema is deze waarde ook voor de latere jaren als referentiewaarde gehanteerd.

EMU-exploitatiesaldo (bedragen x € 1 miljoen)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Bruto exploitatiesaldo	-4,2	-11,0	-3,0	-2,4	-1,6	-0,0
Investeringsuitgaven	-74,0	-63,7	-42,8	-55,9	-69,1	-78,4
Investeringsbijdragen	0,0					
Verkoop van vaste activa	0,0					
Afschrijvingslasten	42,2	41,6	43,8	44,2	46,0	47,4
Toevoegingen aan voorzieningen en onvoorzien t.l.v. exploitatie	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	0,0					
Betalingen rechtstreeks uit de voorzieningen	-0,8	-0,7	-0,6	-0,6	-0,5	-0,5
Deelnemingen en aandelen	0,0					
EMU saldo	-36,3	-33,3	-2,2	-14,3	-24,7	-31,0
EMU-norm (referentiewaarde)	-23,6	-25,4	-25,7	-26,0	-26,3	-26,6
Overschrijding EMU referentiewaarde	12,7	7,9	-23,5	-11,7	-1,6	4,4

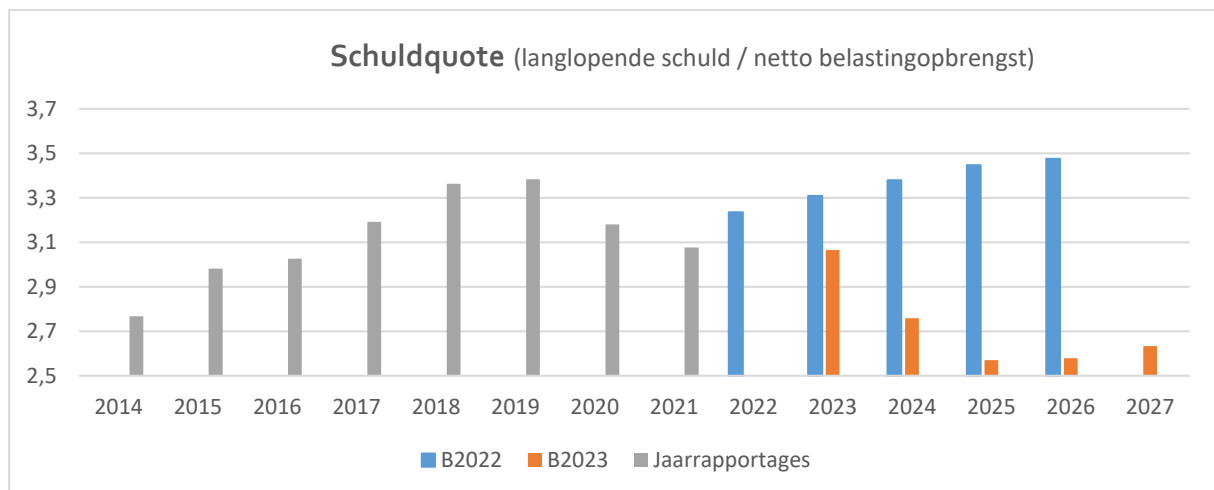
- Door afrondingsverschillen sluit de optelling niet aan.

Het EMU-saldo komt in 2023 volgens de begroting hoger dan de (indicatieve) referentiewaarde uit. Deze (geringe) overschrijding achten we verantwoord omdat:

- De overschrijding van het EMU-saldo is deels veroorzaakt door de voorfinanciering van gesubsidieerde projecten (POP3). Hierdoor is er een tijdsverschil tussen uitgaven en de subsidieontvangsten.
- De referentiewaarde voor het EMU-saldo een berekeningswaarde is waarover gerapporteerd wordt. De doelstellingen zijn opgehangen aan de gehele waterschapsector en niet alleen aan de individuele waterschappen.
- Aan het overschrijden van het EMU-saldo vooralsnog geen sancties zijn verbonden. Zolang daarvan geen sprake is, heeft het overschrijden van het saldo geen bedrijfseconomische consequenties.

Schuldquote (lange schuld)

De belastinginkomsten geven in belangrijke mate aan hoeveel schulden een waterschap kan dragen. De indicator schuldquote (langlopende schuld gedeeld door de belastingopbrengsten) geeft aan hoe lang we nog belasting moet innen om de schuld te elimineren na opheffing van het waterschap. Een daling van de indicator is een verbetering van de schuldpositie, een stijging is een verslechtering. In 2023 is de schuldquote 3,0.

In bovenstaande grafiek is de schuldquote van begroting 2023 (oranje) afgezet tegen de schuldquote uit de begroting 2022 (blauw).

Gezien de uitkomsten van de renterisiconorm en de langjarige ontwikkeling van de schuldquote, acht het dagelijks bestuur het verantwoord om met de huidige meerjarige investeringsplanning en bijbehorende ontwikkeling van de schuldpositie te werken.

3.7 Risicoparagraaf

In deze begroting heeft de risicoparagraaf een nieuwe opzet gekregen. De belangrijkste risico's worden inzichtelijk gemaakt. Om deze opzet al bij de begroting 2023 te kunnen presenteren is een pilot risicomanagement uitgevoerd bij de verschillende opgaven. De output van deze pilot is gebruikt om invulling te geven aan de risicoparagraaf. Daarmee is een eerste stap gezet. Door risicomanagement de komende jaren te ontwikkelen zal de kwaliteit van de inventarisatie en de wijze waarop het beheersing is geborgd toenemen. Voor de financiële risico's geldt dat de inschatting in hoge mate subjectief is. Bij het door-ontwikkelen van risicomanagement krijgt ook het meer objectiveren van de financiële risico's aandacht. De kern is echter dat ze onderkend zijn en daarmee ook actief worden beheerst voor zover mogelijk.

Er wordt een onderscheid gemaakt naar:

- **Strategische risico's:** dit zijn risico's welke van invloed zijn op het halen van strategische doelen. Met strategische doelen bedoelen we de belangrijkste doelen waaraan in de Opgaves wordt gewerkt. Hieraan valt merendeels (nog) geen bedrag te koppelen. Veelal spelen deze risico's op de middellange termijn. De belangrijkste strategische risico's zijn in de begroting weergegeven, de resterende worden gevolgd en gemanaged in de opgaven.
- **Operationele risico's:** dit zijn risico's welke zich in het komende begrotingsjaar kunnen voordoen met een aanzienlijk financieel effect (meer dan 100.000 euro). Deze risico's worden zo goed als mogelijk gekwantificeerd en meegenomen in het bepalen van de minimale weerstandscapaciteit. Daarbij moet wel worden bedacht dat die kwantificering geen exacte wetenschap is.
- **Risicovolle ontwikkelingen** zijn bestuurlijk relevante ontwikkelingen die aanzienlijke risico's inhouden voor de taakuitvoering van het waterschap op termijn, maar waarvan de aard en omvang van het financiële effect nog erg onzeker zijn. Veelal gaat het om de lange termijn. In de begroting is de top 10 van ontwikkelingen meegegeven.

Deze definities zijn weliswaar niet waterdicht maar helpen wel om enige ordening aan te brengen. Het algemeen bestuur heeft in haar vergadering van 4 oktober 2022 het risicobeleid voor WF vastgesteld en daarbij voor de komende drie jaar ook een financiering meegegeven van de benodigde capaciteit om het beleid tot leven te brengen. Dit is als incidentele ruimtevrager voor de jaren 2023 t/m 2025 in de begroting opgenomen. Het beleid spreekt over risico bewust werken. Hiervoor is gekozen om te benadrukken dat het in de kern gaat om een organisatie die alert en anticiperend is op risico's en kansen, voortkomend uit ontwikkelingen, de omgeving of het werk zelf. Hierover wordt, afhankelijk van aard en omvang van de zich voordoende risico's, het gesprek aangegaan: met collega's (4 ogen principe), leidinggevenden en/of bestuur. Een dergelijk gesprek moet onderdeel zijn van de normale routines van de organisatie. Risicobewustzijn wordt ondersteund door een werkwijze: risicomangement. Met risicomangement wordt invulling gegeven aan een plan-do-check-act cyclus, waarbij wordt geborgd dat risico's niet alleen periodiek worden geïdentificeerd maar ook actief worden gemanaged en over de voortgang wordt gerapporteerd. De komende jaren zal risicomangement stapsgewijs integraal worden ingevoerd.

Strategische risico's

Met de afkortingen wordt de gerelateerde opgave aangeduid: watersystemen (WS), primaire keringen (PK), waterketen (WK), assetmanagement (AM), Bedrijfsvoering (BV).

Risico	Onvoldoende snelheid realiseren bergings- en retentiegebieden	WS
Oorzaak	Er is onvoldoende draagvlak bij natuur en landbouw. De procedures om te komen tot realiseren duren erg lang.	
Gevolg	Toenemende kans op overstromingen.	
Beheermaatregel	Met betreffende partijen wordt gesproken om eerder gemaakte afspraken toch door te laten gaan. De analyse van waar en hoeveel retentiegebieden noodzakelijk zijn wordt nog een kritisch tegen het licht gehouden.	

Risico	Met de aanpak van participatie worden verwachtingen geschapen die niet kunnen worden volgehouden. Er is (te)veel aandacht voor individuele belangen.	WS
Oorzaak	Er is veel aandacht voor participatie in de organisatie. Ook bestuurlijk is er veel oor voor individuele belangen. Participatie kan echter niet altijd consequent tot het einde van proces worden volgehouden bijv. omdat de financiële middelen ontbreken of snelheid nodig is.	

Gevolg	Energie gaat in 'leuke dingen voor enkelingen' zitten i.p.v. grotere maatschappelijke problemen. Bij niet kunnen volhouden van de beloofde participatie slaat betrokkenheid om in weerstand en cynisme.
Beheermaatregel	In ontwikkeling

Risico	De grondverwerving valt stil	WS
Oorzaak	KRW- en andere projecten zijn niet meer uitvoerbaar of lopen vertraging op. Gebiedsprocessen vallen stil. De organisatie komt deels zonder werk. De boeteclausules van subsidiegevers worden actueel bij niet volledig halen van de prestatie.	
Gevolg	KRW- en andere projecten zijn niet meer uitvoerbaar of lopen vertraging op. Gebiedsprocessen vallen stil. De organisatie komt deels zonder werk. De boeteclausules van subsidiegevers worden actueel bij niet volledig halen van de prestatie.	
Beheermaatregel	In ontwikkeling	

Risico	Er is geen (ecologische) ruimte om te werken in het Waddengebied	PK
Oorzaak	Het risico is dat er op formele planologische gronden niet aan de dijk in het Waddengebied gewerkt mag worden aan 'de groene dijk'. Informeel geven de natuurorganisaties en de beleidsmakers bij het Rijk hier wel ruimte voor. Dit is daarom een grote onzekerheid die in de besluitvorming in het AB en eerdere rapportages consequenties is benoemd.	
Gevolg	Uitwijken naar een ander voorkeursalternatief. Eventuele financiële gevolgen zijn nog niet te bepalen.	
Beheermaatregel	Er zijn gesprekken op alle niveaus en met alle betrokken partijen om te de 'planologische' ruimte wel te krijgen.	

Risico	Grip Op Grond: samenwerken overheden in 'allianties', en samen optrekken op het gebied van slib en grondstromen lukt onvoldoende	PK
Oorzaak	Grondverzet is de grootste kostenpost voor de projecten. Ook het beleid om duurzaam, energie- en CO ₂ neutraal te willen werken legt een groot beslag op de wijze waarop de projecten worden uitgevoerd. Door als overheden samen te werken op het gebied van slib en grond kan invulling worden gegeven aan circulair werken. Dit is een nieuwe en andere aanpak voor WF en betekent een sprong voorwaarts in de één overheidsgedachte. Dit is voor alle partijen daarom lastig.	
Gevolg	Vertraging in de uitvoering. Substantiële kostenverhoging van de bouw.	
Beheermaatregel	We werken samenwerkingsvormen uit en proberen via de Grip-Op-Grond samenwerking ook de concrete gronduitwisseling toe stand te brengen.	

Risico	Het lukt niet om de projecten goed te bemensen en goed te beheersen en professioneel te faciliteren.	PK
Oorzaak	In de dijkversterkingen is WF risicodragend. Dat vraagt goede vakmensen. En een beheerste en planmatige aanpak. Gezien de krappe arbeidsmarkt is het risico dat we niet altijd de goed collega op de goede plek krijgen. Een ander risico is dat de dijkversterkingen in de basis omvangrijk en complexer zijn dan de reguliere projecten van WF. Het gaat eigenlijk om een schaalessprong. En dat vraagt ook een schaalessprong in de sturing en beheersing van projecten.	
Gevolg	Vertraging in de uitvoering; substantiële kostenverhoging van de bouw.	
Beheermaatregel	De ingevoerde kredietreserve en een bestemmingsreserve zijn bedoeld om de consequenties van opgetreden risico's op te vangen. Proactief gezien zijn we bezig voldoende en goed personeel te werven. En we werken aan nieuwe beheersinstrumenten op het gebied van planning, kostenbeheersing en risicobeheersing.	

Risico	De zuiveringscapaciteit is niet passend op het aanbod	WK
Oorzaak	Door deregulering, en het verdwijnen van de toets plicht op rioleringsplannen, is geen inzicht in de noodzakelijke afnamecapaciteit.	

Gevolg	Inefficiënte zuiveringen. In noodgevallen is afvoer van afvalwater over de weg noodzakelijk. Er zijn extra investeringen in de zuiveringen noodzakelijk om gevolgen op te vangen.
Beheermaatregel	Er wordt veel overlegd met gemeenten en bedrijven om zicht te houden op de afvoer.

Risico	Ongewenste stoffen op de zuivering	WK
Oorzaak	Instrumenten voor bronanpak lozingen, zoals handhaving, liggen niet bij de waterschappen.	
Gevolg	Zuiveringsprocessen worden verstoord waardoor de efficiëntie van de zuiveringen achteruit gaat	
Beheermaatregel	Er wordt, naast bestuurlijke deelname aan de FUMO, periodiek overlegd met de FUMO om het belang onder de aandacht te houden.	

Risico	Minder lozing op RWZI's	WK
Oorzaak	Afhaken van grote (bedrijfsmatige) lozers doordat deze een eigen zuivering inrichten.	
Gevolg	De belastingopbrengst daalt; er ontstaat overcapaciteit rwzi's en de samenstelling van afvalwater kan ongunstig worden beïnvloed.	
Beheermaatregel	Door gesprekken met grote lozers wordt een vinger aan de pols gehouden en naar gezamenlijke oplossingen gezocht.	

Risico	De vervangingswaarde van onze assets is niet voldoende	AM
Oorzaak	Veel assets zijn om niet overgedragen in het verleden of met subsidie gebouwd zodat er geen vervangingswaarde in begroting is opgenomen. De vervangingswaarde van assets waarvan de kapitaalslasten wel in de begroting zitten is historisch bepaald en onvoldoende om bij einde technische levensduur door nieuwbouw te vervangen.	
Gevolg	Assets kunnen in onvoldoende tempo vervangen worden. De functiebediening gaat achteruit en het risico op (gevolg)schade neemt toe.	
Beheermaatregel	Het bestuur wordt inzicht gegeven in aard en omvang van de problematiek.	

Risico	Inzicht in een deel van de assets ontbreekt of is onvoldoende (aanwezigheid en staat van onderhoud)	AM
Oorzaak	Data zijn nog niet op orde, de legger is niet volledig	
Gevolg	De betrouwbaarheid van de betreffende assets gaat achteruit door gebrek aan en/of te laat onderhoud. Bij meer inzicht wordt het beter mogelijk om te sturen.	
Beheermaatregel	Middels het programma Real Time Data wordt gewerkt aan verbetering. Met het programma digitale transformatie worden slimme oplossingen voor inwinning en verwerking van data ontwikkeld.	

Risico	De procesautomatisering valt geheel of gedeeltelijk uit	AM
Oorzaak	De vervangingscyclus is te lang waarmee we de onderliggende technische ontwikkelingen niet kunnen bijhouden. Zo lopen de gebruikte Androidversies op hun eind en zijn besturings-Pc's verouderd. De aandacht voor en positionering van procesautomatisering telemetrie komt niet overeen met het belang ervan voor de primaire processen.	
Gevolg	Zuiveringen, rioolgemalen en poldergemalen kunnen geheel of gedeeltelijk uitvallen met verminderde waterkwaliteit, mogelijke wateroverlast en imagoschade en financiële schade, zowel maatschappelijk als voor WF, tot gevolg.	
Beheermaatregel	Er is onderzoek gedaan naar de problematiek en er zijn oplossingsrichtingen gedefinieerd. De eerste worden nu door de organisatie doorgevoerd. Er is beperkt budget vrijgemaakt om de eerste verbeteringen te kunnen doorvoeren. Veel assets kennen nog de mogelijkheid terug te vallen op handmatige bediening; getoetst wordt of de werking hiervan nog op orde is en of de kennis om ermee om te gaan nog voldoende aanwezig is in de organisatie.	

Risico	De uitvoering van werk blijft achter. De materiaal kosten en levertijden nemen toe door schaarste. Aannemers zijn niet meer beschikbaar of vragen de hoofdprijs voor het uitvoeren van het werk.	WF breed
Oorzaak	Wereldwijde economische ontwikkelingen. Werk kan niet worden uitgevoerd door toenemende materiaal of aannemerskosten bij gelijkblijvende budgetten of kan niet worden weggezet naar aannemers door dat aannemers niet meer inschrijven gezien hun eigen krapte aan mensen en overvloed aan aanbod. De grondverwerving valt stil door stikstofcrises	
Gevolg	Doelstellingen worden niet gehaald of vertragen. Noodzakelijk onderhoud kan niet meer worden uitgevoerd; De functiebediening in gevaar; Een deel van de organisatie komt stil te vallen.	
Beheermaatregel	Organisatie stuurt actief op realisatie doelstellingen. Flexibiliteit van de organisatie wordt vergroot waardoor mensen tijdelijk op andere werk kunnen worden ingezet.	

Risico	Opdrachten kunnen niet goed worden uitgevoerd	WF breed
Oorzaak	De bestuurlijk beschikbaar gestelde middelen zijn niet altijd in evenwicht met de ambities of gegeven opdrachten; Onduidelijk is wie eigenaar is van een probleem of opdracht. De rollen opdrachtgever en opdrachtnemer zijn niet altijd duidelijk.	
Gevolg	Doelstellingen worden niet gehaald of niet op efficiënte wijze gerealiseerd.	
Beheermaatregel	De organisatie probeert duidelijk te zijn over de benodigde financiële en personele randvoorwaarden voor het bereiken van doelen of uitvoeren van opdrachten. De recente overgang naar opgavegericht werken moet de opdrachtgever/nemer lijn verduidelijken en versterken. De onduidelijkheid die ontstaat bij het veranderen van werkwijzen en verantwoordelijkheden worden regelmatig in de organisatie besproken en verholpen.	

Risico	Er is onvoldoende geschoold, deskundig personeel. We kunnen onvoldoende aan nieuwe mensen komen, kennis gaat verloren	BV
Oorzaak	Krappe arbeidsmarkt; Onvoldoende ziektevervangings en onderbezetting. Kennis ligt soms bij 1 persoon	
Gevolg	De continuïteit van de bedrijfsvoering komt in gevaar, kwaliteit van de uitvoering van onze taken gaat achteruit. We kunnen niet meer voldoen aan onze wettelijke taken.	
Beheermaatregel	De organisatie werkt aan haar strategische personeelsplanning waarin dit vraagstuk aandacht krijgt door personele acties te benoemen, zoals het aannemen van jonge werknemers die zich vervolgens doorontwikkelen, het vroegtijdig anticiperen op AOW-gerelateerde uitstroom met een overdrachts-inwerkperiode. De organisatie tracht met de inzet van een eigen 'recruiter' en het effectief gebruik van de sociale media maximale wervingskracht te ontwikkelen in kader van arbeidsmarktcommunicatie.	

Operationele financiële risico's met een potentieel effect groter dan € 100.000

Begroting*)	Risico	Kans **)	Effect	Risico Bedrag ***)
WS/WK	Digitale veiligheid; ransomware aanval, hacking telemetrie (directe en indirecte kosten).	M	2.000.000	1.000.000
WS	Tegenvallen dividend NWB	L	900.000	180.000
WS/WK	Afwijking t.o.v. aannames gehanteerd bij opstellen begroting voor CAO-ontwikkelingen	H	4.000.000	3.600.000
WS/WK	Hogere werkelijke inflatie (G&D) dan geraamd in de begroting (3%)	M	1.100.000	550.000

WS/WK	Renterisico pensioenen voormalige bestuurders	M	-/-300.000	-/-150.000
WS	Maatschappelijke schade door nalatig handelen in waterbeheer	L	10.000.000	2.000.000
WK	Afvoer afvalwater bij uitval zuivering	L	2.500.000	500.000
WS/WK	Stijging energiekosten, opwek en gebruik onvoldoende afgestemd	M	500.000	250.000
WS/WK	Prijsstijging contracten, lange levertijden	M	1.000.000	500.000
WK	Uitval slibontwateringsinstallatie	L	2.500.000	500.000
	Totaal			8.930.000

Voor diverse financiële risico's zijn diverse beheermaatregelen genomen.

*) Begroting

WF kent een afzonderlijke begroting voor de taken: Watersystemen en Waterketen. Aangegeven wordt voor welke begroting het risico speelt. Indien het voor beide begrotingen speelt wordt het risico verdeeld conform de verhouding in omvang van de begroting: 2/3 Watersystemen (WS) en 1/3 Waterketen (WK). Deze berekening is gebruikt om de benodigde weerstandsvermogen per taak uit te rekenen (zie paragraaf 3.8).

***) Betekenis Kans

H: hoog: het risico heeft een grote kans van voordoen en wordt voor 90% meegenomen (vermenigvuldigingsfactor 0,9).

M: midden: het risico heeft een middelgrote kans van voordoen en wordt voor 50% meegenomen (vermenigvuldigingsfactor 0,5).

L: laag: het risico heeft een kleine kans van voordoen en wordt voor 20% meegenomen (vermenigvuldigingsfactor 0,2)

****) Risicobedrag

Het risicobedrag ontstaat door het effect te vermenigvuldigen met de met de kans corresponderende vermenigvuldigingsfactor.

Top 10 risicovolle ontwikkelingen

Risico	Krimp landbouwsector, geen bouwvergunningen	WF breed
Oorzaak	Stikstofproblematiek	
Gevolg	Minder draagvlak in landbouw, vertraging van investeringen, belastingopbrengst daalt, minder VE's	
Beheermaatregel	Actief volgen	

Risico	Landelijke herijking en provinciale vertaling vergt veel tijd waardoor onze strategiebepaling en vertaling naar planvorming stilvalt; WF trekt aan het kortste in de water en bodem leidend discussie of er is geen voortgang	S&O
Oorzaak	Landelijke verandering in denken met NPLG, Novex en Wabos: Water en bodem leidend bij toekennen functies.	
Gevolg	Kans: Landelijk herijking maakt heroverweging doelen mogelijk of helpt doelen te halen; Focus verschuift van steeds verder verbeteren watersysteem naar in stand houden en communicatie over acceptatie dat niet alles meer (technisch) valt op te lossen.	
Beheermaatregel	Actief meenemen in programma's	

Risico	Omgevingsprocessen worden steeds belangrijker maar ook moeilijker. Hoe verder belangen uit elkaar liggen hoe moeilijker we iets kunnen realiseren	WF breed
Oorzaak	Maatschappelijke polarisatie	
Gevolg	Het kost meer moeite, tijd, geld om zaken te realiseren.	
Beheermaatregel	Actief volgen	

Risico	Wateroverlast en droogte, door meer extremen in het weer, zoals zwaardere stormen, extreme neerslag en extreme droogte	WS
Oorzaak	Klimaatverandering	
Gevolg	Meer schade, meer vloedmerk, hogere kans op overstromingen en droogte waardoor meer schade aan gewas en natuur en bebouwde omgeving.	
Beheer	Middels het programma klimaat adaptatie wordt integraal gekeken naar gevolgen en maatregelen. In alle taken heeft het onderwerp expliciete aandacht.	

Risico	De funderingsproblematiek veenweide wordt WF aangerekend	WS
Oorzaak	De maatschappij accepteert geen overheid die alleen om technische reden verantwoordelijkheid afwijst	
Gevolg	Imagoschade; hogere kosten voor het Veenweidedossier indien WF de afwijzende houding niet kan volhouden	
Beheermaatregel	Het risico is onderdeel van de bestuurlijke afwegingen in het dossier Veenweide	

Risico	Nieuwe exoten duiken op die schade aan assets aanrichten bv de bever	WS
Oorzaak	Klimaatverandering en wereldwijde mobiliteit	
Gevolg	Imagoschade omdat de maatschappij de bestrijding niet accepteert; Imagoschade omdat de maatschappij bestrijding exotengroei waterplanten eist i.v.m. bevaarbaarheid waar dat vanuit afvoer niet noodzakelijk is; Grotere uitgaven voor de bestrijding.	
Beheermaatregel	In ontwikkeling	

Risico	De bruidsschat voor de overdracht (zanderige) keringen Waddeneilanden is onvoldoende en de kwaliteit van de dijken valt tegen	PK
Oorzaak	In het Bestuursakkoord Water is een financieringsmethodiek gesteld die maakt dat de kosten voor het eeuwigdurend onderhoud waarschijnlijk onvoldoende zijn.	
Gevolg	Hogere exploitatielasten zonder dekking. De hoogte is nog te bepalen.	
Beheermaatregel	Min of meer accepteren en hierover transparant rapporteren. Via de onderhandelingen ruimte vinden bij Rijkswaterstaat voor andere incidentele bijdragen.	

Risico	WF bijdragen HWBP gaan toenemen	PK
Oorzaak	HWBP heeft geconstateerd dat de netto bijdragen van de waterschappen niet op 10% uitkomen. Voor WF is dit berekend op 5%. Er worden diverse maatregelen overwogen voor het stabiliseren van het programma, waarbij de eigen bijdrage veelal onderdeel is van de voorgestelde oplossing. Daarnaast is ingangstoets HWBP niet meer subsidiabel. HWBP-risico's met kleine kans, groot gevolg (KKG) die niet zijn gekwantificeerd worden bij optreden niet volledig vergoed.	
Gevolg	Waar financiële voordelen tot nog toe naar WF vloeien, groeit de bijdrage in de toekomst naar de werkelijke 10% van de investering. Er geldt voor vergoeden van bovenbedoelde risico's een drempel van € 1 miljoen. Daarnaast geldt dat 10% eigen bijdrage moet zijn benut. Vervolgens geldt verdeling 90% / 10%.	
Beheer	Er wordt actief invloed uitgeoefend binnen het HWBP (bestuurlijk en ambtelijk) om de gevolgen zo veel mogelijk te verzachten.	

Risico	De wetgeving met betrekking tot de afvalstoffenheffing leidt tot toename van de kosten van slibafzet	WK
Oorzaak	Kwijtraken vrijstelling afvalstoffenheffing rioolslib door politieke besluitvorming wetgever.	
Gevolg	De kosten kunnen oplopen naar 33,15 euro per ton. Dit leidt tot een financieel nadeel van € 2,3 miljoen voor WF	
Beheermaatregel	De ontwikkelingen worden gevolgd en middels de UvW wordt invloed aangewend om de invoering te voorkomen of vertragen.	

Risico	Nieuwe normen en gewijzigde regelgeving betreffende effluent zuiveringen	WK
Oorzaak	Europese regelgeving	
Gevolg	Er zijn extra investeringen aan de zuiveringen noodzakelijk om aan de normen te kunnen voldoen.	
Beheermaatregel	De ontwikkelingen worden gevolgd en middels de UvW en haar Europese belangenbehartiger wordt invloed aangewend.	

3.8 Weerstandsvermogen

Wettelijke voorschriften

De paragraaf betreffende het weerstandsvermogen bevat volgens het Waterschapsbesluit ten minste:

1. Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit, met daarbij een beschouwing over de stand aan het begin, de mutaties en de stand aan het eind van het begrotingsjaar van de algemene reserves en bestemmingsreserves. Deze informatie is te vinden in paragraaf 3.4 en op de navolgende pagina.
2. Een inventarisatie van de risico's. Deze informatie is te vinden in paragraaf 3.7
3. Het beleid betreffende de weerstandscapaciteit en de risico's. De wetgever stelt overigens geen eisen aan het weerstandsvermogen; het waterschap is vrij om deze te bepalen. In deze paragraaf wordt het door het AB op 4 oktober 2022 vastgestelde beleid gevolgd.

Weerstandscapaciteit

Het navolgende overzicht van de reserves, geeft opgeteld de weerstandscapaciteit van WF. De weerstandscapaciteit wordt gevormd door de algemene reserves en de egaliseringsreserves.

*Reserves totaal per 31-12
(bedragen x € 1 miljoen)*

	Begroting	Meerjarige doorkijk			
	2023	2024	2025	2026	2027
Watersysteembeheer	11,7	9,5	7,6	6,1	6,0
Zuiveringsbeheer	4,4	4,2	4,1	4,7	5,3
Totaal	16,2	13,7	11,7	10,8	11,3

In de tabel Operationele financiële risico's is een overzicht opgenomen van de operationele risico's groter dan € 100.000. Dit geeft een inschatting van de middelen die we nodig hebben bij het optreden van de risico's: de benodigde weerstandscapaciteit.

Op basis van een inschatting van de kans, impact en financiële omvang bedragen de bestuurlijk relevant geachte risico's maximaal € 8,9 miljoen. Dit bedrag wordt gecorrigeerd voor de samenloopfactor (0,9). Daarmee wordt uitdrukking gegeven aan het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijk voordoen.

De totaal minimaal benodigde weerstandscapaciteit voor WF bedraagt: € 8,0 miljoen.

Opgesplitst naar taak is dit:

- Watersystemen: € 5,8 miljoen
- Waterzuivering: € 2,2 miljoen

Algemene reserve

Voor meer informatie over de algemene reserve en bestemmingsreserves zie paragraaf 3.4.

Weerstandvermogen

De weerstandsratio is de verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserves en egalisatiereserves) en de benodigde weerstandscapaciteit.

In formule ziet dit er als volgt uit:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}}$$

$$\text{De ratio weerstandsvermogen bedraagt: } \frac{16,2}{0,9 \times 8,9} = 2,02$$

Wetterskip Fryslân hanteert een minimale ratio van 1,0 voor de ratio weerstandsvermogen.

Hierna is een tabel met de meerjarige informatie ratio weerstandsvermogen opgenomen. Voor de berekening van de meerjarige doorkijk is een gelijkblijvende niveau operationele financiële risico gehanteerd.

Ratio Weerstandvermogen	Begroting	Meerjarige doorkijk (indicatief)			
	2023	2024	2025	2026	2027
WF totaal	2,02	1,71	1,47	1,34	1,41

3.9 Verbonden partijen

Hieronder zijn de partijen opgenomen waarmee Wetterskip Fryslân op de een of andere manier is verbonden. Volgens de voorschriften uit het besluit beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen zijn de verbonden partijen niet geconsolideerd in de begroting van Wetterskip Fryslân.

Wetterskip Fryslân Deelnemingen, Leeuwarden

Rechtsvorm: Besloten vennootschap (bv)

Openbaar belang:

De activiteiten van de holding bestaan met name uit het deelnemen in, zich financieel interesseren in, toezicht uitoefenen op en het bestuur voeren uitsluitend over andere ondernemingen en vennootschappen met bepaalde doelen. De holding neemt voor 50% deel in de Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum V.O.F. en voor 50% deel in Grienskip BV.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	498.805	447.822

Voorzuivering Zuivelafvalwater Workum V.O.F., Leeuwarden

Opgave: Waterketen

Rechtsvorm: vennootschap onder firma (vof)

Openbaar belang:

Samenwerkingsverband tussen Friesland Campina en Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV (elk voor 50%). Het samenwerkingsverband is aangegaan in het kader van de zogenaamde afhaakproblematiek. En gericht op het voorkomen van structurele over- dan wel onderbelasting van de rioolwaterzuivering.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	539.628	328.281

Grienskip BV, Leeuwarden

Opgave: Assetmanagement

Rechtsvorm: Besloten vennootschap (bv)

Openbaar belang:

Samenwerkingsverband tussen Caparis NV (25%), Empatec NV (25%) en Wetterskip Fryslân Deelnemingen BV (50%). Grienskip is een leerwerkbedrijf dat onder andere tot doel heeft om mensen met een afstand tot het reguliere arbeidsproces te betrekken bij werkzaamheden op het gebied van onder meer groenonderhoud en exoten- en distelbestrijding.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	106.813	513.585

Het Noordelijk Belastingkantoor, Haren

Opgave: Bedrijfsvoering

Rechtsvorm: Gemeenschappelijke regeling (gr)

Openbaar belang:

De waterschappen Wetterskip Fryslân, Noorderzijlvest en Hunze en Aa's en de gemeente Groningen zijn deelnemer in Het Noordelijk Belastingkantoor. De samenwerking is een gemeenschappelijke regeling. Het Noordelijk Belastingkantoor heft en int voor de deelnemers de belastingen en voert de Wet WOZ uit.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	322.882	5.377.683

Het Waterschapshuis, Amersfoort

Opgave: Bedrijfsvoering

Rechtsvorm: Publiekrechtelijke rechtspersoon

Openbaar belang:

Het Waterschapshuis is een gemeenschappelijke regeling waarin de waterschappen een deel van hun activiteiten met betrekking tot de gegevenshuishouding en informatievoorziening hebben samengebracht. Binnen Het Waterschapshuis zijn twee afzonderlijke onderdelen opgezet waarin de collectieve en facultatieve taken zijn ondergebracht.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	0	8.301.131

Fryske Útfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing, Grou

Opgave: Bedrijfsvoering

Rechtsvorm: Gemeenschappelijke regeling (gr)

Openbaar belang:

De FUMO voert de vergunningverlening, toezicht en handhaving van complexere inrichtingen uit voor alle Friese gemeenten, de provincie en het waterschap. Het waterschap heeft de advisering over vergunningverlening, toezicht en handhaving bij indirecte lozingen bij de FUMO ondergebracht. De FUMO is een gemeenschappelijke regeling van gemeenten, provincie en Wetterskip Fryslân.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	1.422.044	5.280.240

De Nederlandse Waterschapsbank N.V., Den Haag

Opgave: Bedrijfsvoering

Rechtsvorm: Naamloze vennootschap (n.v.)

Openbaar belang:

De Nederlandse Waterschapsbank is een financiële dienstverlener, die korte en lange financieringen aanbiedt gericht op de Nederlandse publieke sector. De aandelen zijn in handen van overheden, waarvan 81% in die van de waterschappen.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	1.902.000.000	94.117.000.000

Vereniging Waterketen Noord, Glimmen

Opgave: Waterketen

Rechtsvorm: Vereniging van participanten (vzw)

Openbaar belang:

Het onderzoeksinstituut op het gebied van water, Wetsus, wordt ondersteund door nationale en internationale universiteiten. Dit resulteert in innovatieve en duurzame technologieën die bijdragen aan oplossingen van watervraagstukken. De waterschappen Wetterskip Fryslân, Noorderzijlvest en Hunze en Aa's, de waterleidingbedrijven uit Groningen en Drenthe en het Waterlaboratorium Noord hebben een vereniging opgericht om te participeren in Wetsus.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2018	52.803	40.000

Centre of Expertise Watertechnology, Leeuwarden

Opgave: Waterketen

Rechtsvorm: Stichting

Openbaar belang:

Wetterskip Fryslân is partner in de Stichting **Centre of Expertise Water Technology (CEW)**. Doel van het publiek-private samenwerkingsverband is het versterken van de kenniseconomie op het gebied van watertechnologie door het verhogen van de onderwijskwaliteit en instroom in het beroepsonderwijs, het leveren van een directe bijdrage aan het innovatievermogen van het bedrijfsleven en het vergroten van de mobiliteit en flexibiliteit van zittend personeel.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	2.646.967	845.973

Centrum Innovatief Vakmanschap-Water, Leeuwarden

Opgave: Bedrijfsvoering

Rechtsvorm: Coöperatie

Openbaar belang:

Het Centrum voor Innovatief Vakmanschap - Water (CIV-Water) biedt watergerelateerde opleidingen en cursussen aan. Door natuurlijk verloop en veranderingen op de arbeidsmarkt is een investering nodig om voor de toekomst goed opgeleid personeel te kunnen krijgen. Deelname aan het CIV-Water biedt het waterschap de mogelijkheid goed opgeleid personeel te werven en zittend personeel om te scholen. CIV-water valt juridisch en organisatorisch onder het Friesland College.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2019	990.401	769.561

Stichting Waterschapserfgoed, Leeuwarden

Opgave: Deelsystemen

Rechtsvorm: stichting

Openbaar belang:

De Stichting Waterschapserfgoed heeft als doel de instandhouding van onroerend waterschapserfgoed. Het gaat hierbij vooral om de monumenten die indertijd beschermd zijn op grond van de Monumentenwet (thans Erfgoedwet). Wetterskip Fryslân doneert een jaarlijkse vaste bijdrage voor het onderhoud van de ruim dertig objecten Het stichtingsbestuur krijgt ambtelijke ondersteuning vanuit Wetterskip Fryslân.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	424.098	126.653

Unie van waterschappen

Opgave: Bedrijfsvoering

Rechtsvorm: vereniging

Openbaar belang:

De Unie van Waterschappen is de vereniging van de Nederlandse waterschappen. Waterschappen zijn verantwoordelijk voor het beheer van waterkeringen, het regionale waterbeheer en het zuiveren van afvalwater. In totaal zijn er 21 waterschappen in Nederland. De Unie van Waterschappen vertegenwoordigt de waterschappen in het nationale en internationale speelveld, behartigt de belangen van de waterschappen en stimuleert kennisuitwisseling en samenwerking.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	3.134.712	23.517.682

Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA), Amersfoort

Opgave: Bedrijfsvoering

Rechtsvorm: vereniging

Openbaar belang:

STOWA is het kenniscentrum van de regionale waterbeheerders (veelal de waterschappen) in Nederland. STOWA ontwikkelt, vergaart, verspreidt en implementeert toegepaste kennis die de waterbeheerders nodig hebben om de opgaven waar zij in hun werk voor staan, goed uit te voeren. Deze kennis kan liggen op toegepast technisch, natuurwetenschappelijk, bestuurlijk-juridisch of sociaalwetenschappelijk gebied.

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2021	9.627.949	14.283.503

BIJLAGEN

Bijlage 1: begroting naar kosten en opbrengsten

(Bedragen x € 1 miljoen)

omschrijving van de kostensoorten	Begroting 2023	Begroting 2022	Realisatie 2021
Rente	12,3	11,9	12,1
Afschrijvingen	41,6	42,2	39,9
Personeelslasten	61,7	57,7	55,9
Onderhoud door derden	27,8	21,7	21,8
Goederen en diensten derden	38,2	36,7	32,8
Bijdragen aan derden	13,6	12,4	13,5
Dotatie voorzieningen	0,3	0,3	0,5
Onvoorzien	0,2	0,2	-
	195,5	182,9	176,6
Financiële baten	2,9 *	2,4	2,6
Personeelsbaten	0,2 *	0,2	0,6
Goederen en diensten aan derden	2,4 *	2,6	4,2
Bijdragen van derden	1,6 *	1,6	5,1
Waterschaps-belastingen	169,7	164,4	164,1
Kwijtschelding en oninbaar	-5,4	-4,4	-4,3
Geactiveerde lasten	12,6 *	11,4	10,0
Ottrekking aan voorzieningen	0,0		0,3
	184,0	178,2	182,6
Ottrekking bestemmings- reserves	0,5	0,5	1,8
Voordelig resultaat			7,8
Nadelig resultaat	-11,0	-4,2	

Bijlage 2: kostenverdeelstaat

*Kostenverdeelstaat
(bedragen x € 1 miljoen)*

Kosten- en opbrengstsoorten	Totaal	BEGROTING 2023 te verdelen naar:		
		Hulpkosten- en kostenplaatsen	Beleids producten	Derden
Rente	12,3	12,3		
Afschrijvingen	41,6	4,3	37,3	
Personeelslasten	61,7	61,8		
Onderhoud door derden	27,8	5,6	22,1	
Goederen en diensten van derden	38,2	13,7	24,5	
Bijdragen aan derden	13,6	6,6	7,0	
Kwijtschelding/oninbaar	5,4		5,4	
Toevoeging voorzieningen	0,3		0,3	
Onvoorzien	0,2		0,2	
Financiële baten	-2,9		-2,9	
Personeelsbaten	-0,2	-0,2		
Goederen en diensten aan derden	-2,4	-0,5	-1,6	-0,4
Bijdragen van derden	-1,6	-1,1	-0,5	
Geactiveerde lasten	-12,6		-12,6	
Doorbelasting naar derden		-0,4		0,4
Saldo	181,2	102,2	79,1	

*Te verdelen kosten van de hulpkosten- en kosten-
plaatsen:*

BEGROTING 2023	1e kosten	Toerekening	Totaal
Eigen plannen	2,3	8,9	11,2
Plannen van derden	0,2	1,1	1,3
Beheersinstrumenten waterkeringen	0,3	1,3	1,7
Aanleg en onderhoud waterkeringen	21,0	5,6	26,7
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	0,0	0,1	0,1
Beheersinstrumenten watersystemen	0,2	2,6	2,8
Aanleg, verbetering en onderhoud wa- tersystemen	15,1	8,8	23,9
Baggeren van waterlopen en saneren waterbodems	4,3	1,1	5,4
Beheer hoeveelheid water	14,8	10,5	25,3
Calamiteitenbestrijding watersystemen			
Monitoring watersystemen	0,4	5,9	6,2
Getransporteerd afvalwater	3,9	1,5	5,5
Gezuiverd afvalwater	16,3	9,9	26,1

Verwerkt slib	9,8	1,6	11,3
Afvalwaterbehandeling door derden	0,6		0,6
Beheersinstrumenten vaarwegen en havens			
Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens	0,7	0,0	0,8
Belastingheffing		3,6	3,6
Invordering		1,8	1,8
Bestuur	1,1	7,9	9,0
Externe communicatie	0,1		0,1
Onvoorzien	0,2		0,2
Kwijtschelding en oninbaar	5,4		5,4
Overige baten en lasten	-19,1	25,2	6,0
Beheer Keurkwartet en VTH-beleid		0,0	0,0
Vergunningen en meldingen	-0,4	3,9	3,5
Adviezen vergunningen		0,2	0,2
Toezicht	0,1	1,4	1,5
Handhaving	0,1	0,9	0,9
Stim. derden aanpak en subsidies lozingen		0,1	0,1
totaal beleidsproducten:	77,4	103,8	
te verdelen naar de twee taken:			181,2

Taak	Belastingheffing	Toerekening	Reservebeleid	Resultaat
Watersysteembeheer	-113,8	122,0	-0,5	-7,7
Zuiveringsbeheer	-55,9	59,1		-3,2
Resultaat	-169,7	181,2	-0,5	-11,0

Begroting naar kostendragers:

	Begroting 2023	Begroting 2022	Realisatie 2021
Watersysteembeheer			
Netto kosten	119,3	107,3	99,3
Onvoorzien	0,1	0,1	0,0
Kwijtschelding/oninbaar	1,4	1,1	1,1
Dividend en andere algemene opbrengsten	1,3	1,4	1,2
Netto lasten	122,0	109,9	101,6
Belastingheffing	113,8	106,4	106,7
Bruto resultaat	-8,3	-3,5	5,1
Mutaties bestemmingsreserves	0,5	0,5	1,6
Netto resultaat	-7,7	-3,0	6,7
Zuiveringsbeheer	Begroting 2023	Begroting 2022	Realisatie 2021
Netto kosten	50,3	46,6	42,8
Onvoorzien	0,1	0,1	0,0
Kwijtschelding/oninbaar	4,0	3,3	3,2
Dividend en andere algemene opbrengsten	4,7	9,3	10,5
Netto lasten	59,1	59,2	56,5
Belastingheffing	55,9	58,0	57,4
Bruto resultaat	-3,2	-1,2	0,9
Mutaties bestemmingsreserves		0,0	0,2
Netto resultaat	-3,2	-1,2	1,1
Totaal	Begroting 2023	Begroting 2022	Realisatie 2021
Bruto resultaat	-11,5	-4,7	6,0
Mutaties bestemmingsreserves	0,5	0,5	1,8
Netto resultaat	-11,0	-4,2	7,8

Bijlage 3: tarieven 2023

	Tarief 2023	Tarief 2022	Heffingsmaatstaf	Begroot aantal Heffingseen- heden
Watersysteembeheer				
Watersysteemheffing				
Ingezetenen	€ 107,43	€ 102,14	Woonruimte	291.975
Gebouwd:				
- Binnendijks	0,05702%	0,06010%	WOZ-waarde	93.098.000.000
- Buitendijks	0,01425	0,01502%	WOZ-waarde	1.687.000.000
Ongebouwd:				
- buitendijks onbemalen	€ 18,14	€ 16,96	Hectare	155
- buitendijks onbemalen wegen	€ 90,71	€ 84,79	Hectare	65
- buitendijks bemalen	€ 54,43	€ 50,87	Hectare	680
- buitendijks bemalen wegen	€ 127,00	€ 118,71	Hectare	5
- binnendijks onbemalen	€ 72,57	€ 67,83	Hectare	1.960
- binnendijks onbemalen wegen	€ 145,14	€ 135,67	Hectare	70
- binnendijks bemalen	€ 108,86	€ 101,75	Hectare	234.805
- binnendijks bemalen wegen	€ 181,43	€ 169,58	Hectare	6.215
Natuur	€ 8,67	€ 8,12	Hectare	51.710
Verontreinigingsheffing				
Woningen en bedrijven die rechtstreeks op het oppervlaktewater lozen.	€ 58,64	€ 61,73	Vervuilingseenheden	28.775
Zuiveringsbeheer				
Zuiveringsheffing				
Woningen, forfaitaire bedrijven, tabelbedrijven, meetplichtige bedrijven	€ 58,64	€ 61,73	Vervuilingseenheden	953.645
Bruto belastingopbrengsten				
Watersysteembeheer	€ 113.767.499	€ 106.424.228		
Zuiveringsbeheer	€ 55.921.743	€ 58.014.814		
Kwijtschelding en oninbaarheid				
Kwijtschelding	€ 4.435.000	€ 3.494.833		
Oninbaarheid	€ 969.620	€ 912.666		
Aangepast conform begroting 2023				